

**ANDRAGOŠKI GLASNIK
GLASILO HRVATSKOG ANDRAGOŠKOG DRUŠTVA**

**ANDRAGOGY
JOURNAL OF THE CROATIAN ANDRAGOGY SOCIETY**

21 - 2008

**ANDRAGOŠKI GLASNIK
GLASILO HRVATSKOG ANDRAGOŠKOG DRUŠTVA**

**ANDRAGOGY
JOURNAL OF THE CROATIAN ANDRAGOGY SOCIETY**

**ISSN 1331-3134 UDK 374
Andragoški glasnik 21
God. 12 (2008) Br. 2 (str. 83 - 204)**

Nakladnik

Hrvatsko andragoško društvo

Odgovorni urednik

Jakov Bevanda

Glavni urednik

dr. sc. Milan Matijević

Uredništvo

dr. sc. Ante Bežen, Jakov Bevanda, dr. sc. Anita Klapan, dr. sc. Milan Matijević,
Ljudevit Šimunović, dr. sc. Dušan Petričević, mr. sc. Tihomir Žiljak

Tisak: "NAKLADA SLAP", Jastrebarsko

Andragoški glasnik
Glasilo Hrvatskog
andragoškog društva

Andragogy
Journal of the
Croatian Andragogy Society

SADRŽAJ / CONTENTS

Tema broja / Issue Topic

Nakon sto godina obrazovanja odraslih u Zagrebu

After Hundred Years of Adult Education in Zagreb

Uvod		89
Zoran Vlašić	Povodom stote obljetnice Pučkog otvorenog učilišta Zagreb <i>100 YEAR ANNIVERSARY OF PUBLIC OPEN UNIVERSITY ZAGREB</i>	91
Željko Obad	Prosvjetno, znanstveno i društveno djelovanje dr. Alberta Bazale <i>ALBERT BAZALA'S EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND SOCIAL WORK</i>	97
Nikola Pastuović	Razvoj znanosti o obrazovanju odraslih <i>THE SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF ADULT EDUCATION</i>	109
Milan Matijević	Medijska uvjetovanost andragoške didaktike <i>ANDRAGOGICAL DIDACTICS WITHIN MASS MEDIA TERMS DETERMINATION</i>	119
Nikša Alfirević, Jurica Pavičić i Mario Vučić	Usklađivanje očekivanja i rezultata u djelovanju sektora cjeloživotnog obrazovanja <i>HARMONIZATION OF ANTICIPATION AND RESULTS OF ACTIVITIES WITHIN THE LIFELONG EDUCATION SECTOR</i>	127
Snježana Zbukvić Ožbolt, Olivera Jurković Majić i Slavica Dragović	Upravljanje kvalitetom obrazovanja u Pučkom otvorenom učilištu Zagreb <i>EDUCATIONAL QUALITY MANAGEMENT AT THE PUBLIC OPEN UNIVERSITY ZAGREB</i>	137
Jasna Čurin	Sveučilište za treću životnu dob - primjer modela cjeloživotnog učenja u praksi <i>THIRD-AGE UNIVERSITY AN EXAMPLE OF THE LIFELONG LEARNING MODEL IN PRACTICE</i>	149
Tihomir Žiljak	Kompetencije i njihovo priznavanje u obrazovanju odraslih (Mletački poučak Josifa Brodskog) <i>VERIFICATION OF CERTIFICATES OF COMPETENCES IN ADULT EDUCATION (THE VENETIAN THEOREM OF JOSEPH BRODSKY)</i>	163

Znanstveni i stručni tekstovi / Scientific and Professional Articles		
Ben Bennett	Osiguravanje kvalitete obrazovanja odraslih u Engleskoj <i>QUALITY ASSURANCE OF ADULT EDUCATION IN ENGLAND</i>	171
Mile Dželalija	Hrvatski kvalifikacijski okvir <i>CROATIAN QUALIFICATIONS FRAMEWORK</i>	177
Franjo Galeković	Čimbenici osiguranja kvalitete u obrazovanju odraslih <i>QUALITY ASSURANCE FACTORS IN ADULT EDUCATION</i>	185
Brigita Klobučar	Priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija osnovnih i srednjih škola <i>OFFICIAL RECOGNITION OF FOREIGN EDUCATIONAL QUALIFICATIONS</i>	193
Iz rada Hrvatskog andragoškog društva / From the Works of Andragogical Society		201
Naputak suradnicima Instructions to Contributors		203

UVOD

Tijekom 2007. godine Pučko otvoreno učilište Zagreb obilježilo je sto godina od svojega osnutka. Ovoj temi posvećen je stručno-znanstveni skup koji je održan 13. prosinca 2007. u Zagrebu u organizaciji Pučkoga otvorenog učilišta i Hrvatskoga andragoškog društva. Za ovu prigodu priređeno je više stručnih i znanstvenih radova o značajnim teorijskim i praktičnim pitanjima obrazovanja odraslih, s posebnim osvrtom na iskustva Pučkoga otvorenog učilišta Zagreb. Prikazana je povezanost najveće nacionalne ustanove za obrazovanje odraslih s prioritetima obrazovnog i ukupnog društvenog razvoja u Hrvatskoj. Posebno je istaknuta važnost andragoške teorije i vrijednost nekih praktičnih iskustava iz Učilišta. Ovi radovi se nastavljaju na Zbornik radova Pučkog otvorenog učilišta i Hrvatskog andragoškog društva koji je tiskan povodom obilježavanja 90. obljetnice prvih sveučilišnih predavanja i 95. obljetnice osnutka Pučkog otvorenog učilišta Zagreb (Obrazovanje odraslih u Hrvatskoj, POUZ/HAD, Zagreb 2003.). Prije pet godina više prostora je ostavljeno počecima obrazovanja odraslih, utemeljiteljima andragoške teorije i prakse, dok smo ovom prigodom više pažnje posvetili aktualnim trendovima i razvojnim pravcima obrazovanja odraslih.

Vjerujemo da će svi ovi radovi pomoći stručnoj i znanstvenoj javnosti u promišljanju obrazovne politike unutar sustava cjeloživotnog učenja, te organizacijskog razvoja ustanova za obrazovanje odraslih.

Milan Matijević
Tihomir Žiljak

POVODOM STOTE OBLJETNICE PUČKOG OTVORENOG UČILIŠTA ZAGREB

Zoran Vlašić¹
Pučko otvoreno učilište Zagreb

***Sažetak** - Godine 1907. docent Mudroslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dr. Albert Bazala utemeljio je Pučko sveučilište u Zagrebu kao ekstenziju velikog sveučilišta, po uzoru na slične institucije u Beču i Pragu. Time je svrstao Zagreb uz bok drugim naprednim europskim narodima, koji su osobitu pozornost pridavali pučkom prosvjećivanju kao temelju općega narodnog napretka. Tijekom povijesti ustanova je mijenjala ime od Pučkog sveučilišta u Centralno narodno sveučilište, pa Narodno sveučilište grada Zagreba, zatim u Radničko i narodno sveučilište Moša Pijade, a u neovisnoj Republici Hrvatskoj prvo u Otvoreno sveučilište, i konačno danas Pučko otvoreno učilište Zagreb. Učilište je ostalo vjerno i ideji svoga osnivača i utemeljitelja da prosvjećuje, obrazuje i kulturno uzdiže hrvatski puk i tako ostvaruje svoju temeljnu zadaću. Danas je Pučko otvoreno učilište Zagreb javna ustanova koja ima osamdesetak zaposlenih, oko 500 vanjskih suradnika, a kroz nekoliko stotina programa u obrazovanju i kulturi prođe godišnje više od 20.000 osoba od predškolske do treće životne dobi. Učilište je razvilo, trajno dograđuje i ostvaruje više stotina programa formalnog i neformalnog obrazovanja.*

***Ključne riječi:** pučko učilište, ekstenzija, obrazovanje odraslih, cjeloživotno učenje*

Ove 2007. godine Pučko otvoreno učilište Zagreb slavi sto godina kontinuiranog postojanja i rada što je značajan jubilej za svaku instituciju i s pravom možemo biti ponosni na svoju stoljetnicu.

Da se podsjetimo, davne 1907. godine docent Mudroslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, **dr. Albert Bazala (1877.-1947.)** utemeljio je **Pučko sveučilište** u Zagrebu kao ekstenziju velikog sveučilišta, po uzoru na slične institucije u Beču i Pragu. Time je svrstao naš glavni grad Zagreb i nas Hrvate uz bok drugim napred-

¹ Tekst izlaganja Zorana Vlašića, ravnatelja Pučkog otvorenog učilišta Zagreb prigodom obilježavanja stote obljetnice Pučkog otvorenog učilišta Zagreb, 13. prosinca 2007.

nim europskim narodima, koji su osobitu pozornost pridavali pučkom prosvjećivanju kao temelju općega narodnog napretka. Tako su u Hrvatskoj prije sto godina udareni temelji cjeloživotnom učenju i znanju za sve kroz krilaticu “**prosvjetom slobodi**” kako je to u svojim prvim političkim nastupima poučavao hrvatski pučki tribun Stjepan Radić.

Tijekom povijesti, djelujući u skladu s realnostima vremena, i povijesnih okolnosti, mijenjajući svoje ime od **Pučkog sveučilišta** u **Centralno narodno sveučilište**, pa **Narodno sveučilište grada Zagreba**, zatim u **Radničko i narodno sveučilište Moša Pijade**, a u neovisnoj Republici Hrvatskoj prvo u **Otvoreno sveučilište**, i konačno danas **Pučko otvoreno učilište Zagreb**, ova ustanova ostala je vjerna i dosljedna ideji svoga osnivača i utemeljitelja da prosvjećuje, obrazuje i kulturno uzdiže hrvatski puk i tako ostvaruje svoju temeljnu zadaću. Na prijednom putu Pučko otvoreno učilište Zagreb dijelilo je sudbinu hrvatskog naroda, služeći uvijek prosvjećivanju u najširem i najplemenitijem značenju riječi.

Samostalnu Republiku Hrvatsku, danas, određuju širi procesi globalizacije i integracije. Ušli smo u treći milenij, 21. stoljeće, doba znanja, a ovo je desetljeće pismenosti proklamirano Rezolucijom 56. zasjedanja Opće skupštine UN-a (od siječnja 2003. do prosinca 2012.). *Memorandum o cjeloživotnom obrazovanju*² stiče nužnost prilagođavanja dobu znanja.

Svjedoci smo i sudionici nove tehnološke revolucije, informatičke ere koja je počela 80-ih godina XX. stoljeća pojavom osobnih računala. Količina novih znanja u svim područjima znanosti i ljudskog djelovanja povećava se velikom brzinom. To nameće potrebu stalnog praćenja svoje struke i trajnog stjecanja novih kompetencija, novih znanja i vještina za uspješno obavljanje poslova u svakoj profesiji. Stoga se suvremene strategije obrazovanja u naprednim zemljama, pa tako i Republici Hrvatskoj, temelje na načelu cjeloživotnog učenja, načelu društva koje uči. Razvoj svih zemalja tijekom 21. stoljeća, u doba globalizacije, ovisit će o mogućnosti da “kritična masa aktivnog stanovništva”³ stekne visoku razinu nove pismenosti. Pismenost 21. stoljeća je preduvjet razvoju, ne samo svakog pojedinca, nego i općeg društvenog napretka.

Globalizacija i integracija donose promjene u području rada, osobito u nesigurnosti institucije trajnog zapošljavanja. Trajno zaposlenje potiskuje se **načelom trajne zapošljivosti** koju prati proces trajnog učenja. Obrazovane i kreativne osobe, pripremljene za zapošljivost, odnosno za brzu promjenu zvanja i zanimanja, su resursi zapošljivosti kao jedan od četiri oslonca na kojima počiva strategija zapošljavanja (European Employment Strategy). Sposobnost pronalazjenja i zadržavanja radnog mjesta glavni je uvjet za smanjenje nezaposlenosti. Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih više nije samo jedan aspekt obrazovanja i osposobljavanja.

2 Memorandum o cjeloživotnom učenju, Bruxelles, SEC, 2000.

3 Sanader, I.:Govor pokrovitelja na Međunarodnoj konferenciji “Obrazovanje odraslih - na putu prema EU”, Zagreb, 20.-21. svibnja 2004.

To je vodeće načelo obrazovanja, profesionalnog i osobnog razvoja u suvremenom svijetu. Nacrt Europskih smjernica za zapošljavanje 2001. godine traži od država da razviju sveobuhvatne i dosljedne strategije cjeloživotnog obrazovanja na temelju svojih sustava za obrazovanje. Stoga je nužna suradnja Vlade, obrazovnih institucija i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koji mora postati aktivniji posrednik i organizator zapošljavanja i obrazovanja.

Uspješnost integracije Republike Hrvatske u Europsku Uniju i globalne svjetske procese ovisi o uspješnosti prilagodbi svih segmenata društva, a ponajviše o obrazovanju jer, ne zaboravimo, čovjek je najvažniji razvojni resurs. Hrvatska si je postavila jasan cilj - postati društvo znanja.

Pučko otvoreno učilište Zagreb daje svoj doprinos tom procesu i naše iskustvo pokazuje da što čovjek više zna, više osjeća potrebu za novim znanjima. U cjeloživotnom učenju postavljaju se novi standardi potrebnih znanja i vještina, a među institucijama koje se bave ovom vrstom edukacije Učilište, svojim dugogodišnjim iskustvom i kvalitetom te stalnim razvojem programa u područjima: informatičke pismenosti, stranih jezika, poduzetništva i socijalnih vještina ostvaruje najviše standarde.

Danas je Pučko otvoreno učilište Zagreb javna ustanova, a po Zakonu o pučkim otvorenim učilištima iz 1997. godine Republika Hrvatska i Grad Zagreb su postali osnivači u jednakim dijelovima. Ima osamdesetak zaposlenih, oko 500 vanjskih suradnika, a kroz nekoliko stotina programa u obrazovanju i kulturi prođe godišnje više od 20.000 osoba od predškolske do treće životne dobi. Učilište nema redovnih prihoda iz državnog i gradskog proračuna, ali uspješno djeluje na tržištu. Najveći broj polaznika naših programa samo financira svoju edukaciju. Učilište je razvilo, trajno dograđuje i ostvaruje više stotina programa formalnog i neformalnog obrazovanja. Programi, vrijeme nastave i nastavni oblici (instruktivno-konzultativni) prilagođeni su odraslim polaznicima i uvažavaju njihovo stručno i životno iskustvo u skladu s najvišim zahtjevima andragogije. Učilište je postavilo niz zadataka u procesu obrazovanja odraslih: razvijati pozitivan odnos prema učenju, osigurati uvjete za učenje, poticati aktivno učenje, primjenjivati informatičku i komunikacijsku tehnologiju u učenju te razvijati partnerske odnose s tvrtkama i posrednicima u zapošljavanju.

U Učilištu se ostvaruju verificirani programi **osposobljavanja** te **usavršavanja** nakon srednje škole, zatim **prekvalifikacije** ili **završavanje srednje škole**. **Informatička škola i škola stranih jezika** šire drugu pismenost neophodnu za ulazak u Europsku uniju. Radi zadržavanja radnog mjesta u tvrtki ili radi pronalaženja novog posla, Učilište organizira različite oblike prekvalifikacija, osposobljavanja ili usavršavanja, a 2006. godine Učilište je osnovalo i **Visoku poslovnu školu Zagreb (marketing i komunikacije)**. Iznimna je suradnja s Hrvatskom obrtničkom komorom na pripremi za majstorske ispite i otvaranje obrta.

Za učenike se u Učilištu provode različiti oblici dodatnog učenja: repeticije školskih predmeta, pomoć u učenju za polaganje popravnih ispita, pripreme matu-

ranata za razredbene ispite uz veliko zadovoljstvo učenika, roditelja i predavača. Mladima se nude i programi za kreativno korištenje slobodnog vremena: mala informatička škola, pop-rock akademija, likovne radionice, glumačke radionice, strani jezici, učilište za darovite i programi borbe protiv ovisnosti, usmjeravajući njihovu mladenačku energiju u pozitivna društvena događanja.

Kulturni programi su osmišljeni tako da polaznike upoznaju s raznolikim oblicima umjetničkog djelovanja, da se polaznici umjetnošću bave kao autori i izvođači, polaznici tečajeva ili publika. U Galeriji Bernarda Bernardija i Otvorenoj galeriji predstavljaju se poznati umjetnici, ali i slikari-amateri koji uživaju u radosti likovnog izražavanja.

Sveučilište za **treću životnu dob** već petnaestak godina okuplja osobe u mirovini koji su konačno našle dovoljno vremena da uče i rade ono što su ranije željele i tako Učilište ostvaruje UNESCO-vu zamisao o potrebi doživotnog učenja. Izvan obrazovnih aktivnosti, polaznici imaju zbor ansambl, časopis *Treća mladost*, organiziraju tribine *Sova*, koncerte, humanitarne akcije, putovanja...

Učilište je od 1985. godine nakladnik glasila Grada Zagreba **Zagrebačkog komunalnog vjesnika** u kojem je kronika događanja i razvoja grada. Uz brojne priručnike i udžbenike među izdanjima se posebno ističe biblioteka koja obrađuje hrvatske pučke običaje.

Knjižnica, koja obilježava 50. obljetnicu osnivanja, ima oko 35.000 knjiga od toga više od 70% stručnih, a korisnici su polaznici programa Učilišta i građani. U želji da i mi doprinesemo prosvjećivanju hrvatskog puka u drugim sredinama, organizirali smo prikupljanje donacija knjiga za knjižnice u Hrvatskoj te za hrvatske knjižnice izvan domovine. Do sada su uručene brojne donacije vrijednih knjiga, a povodom obilježavanja stote obljetnice Pučkog otvorenog učilišta Zagreb prikupljena je donacija od šesnaestak tisuća knjiga i priručnika za knjižnice i škole u Bosni i Hercegovini koje rade po hrvatskim programima.

Učilište je, u suradnji s Ministarstvom, pokrenulo **informatičko osposobljavanje nastavnika** za primjenu računala u obrazovanju te **besplatno završavanje osnovne škole** za odrasle i osposobljavanje za prvo jednostavno zanimanje.

U devastiranim vojnim objektima **Luša u Brodarici**, koje je Vlada Republike Hrvatske dodijelila Učilištu, vlastitim sredstvima uređen je smještaj za 160 osoba za ljetne škole, škole u prirodi, rad s darovitima te za stručno usavršavanje nastavnika. Ove godine je u ljetnim školama boravilo više od 1200 djece hrvatskih branitelja.

Polazeći od tradicijske povezanosti Hrvatske sa zemljama srednjoeuropskoga kulturnoga i civilizacijskog kruga i naše današnje zadaće za što brže i svestranije uklapanje samostalne i neovisne države Hrvatske u suvremena društvena, tehnološka i gospodarska dostignuća, Učilište, kao slijednik jednog od najstarijih europskih pučkih sveučilišta, nastoji se razvijati prema svjetskim zahtjevima i modelima gdje se veća pozornost poklanja izvanškolskim edukativnim oblicima u stjecanju znanja i vještina potrebnih za profesionalni i osobni razvoj i aktivno građanstvo. S pono-

som mogu reći da Učilište uživa veliko povjerenje i ugled kod građana i da ćemo nastaviti u skladu s potrebama i na zadovoljstvo građana.

Sigurni smo da je u interesu državnih i gradskih vlasti da kao naši osnivači, Republika Hrvatska i Grad Zagreb, aktivno podupru daljnji razvoj Pučkog otvorenog učilišta Zagreb kako bi Učilište moglo što uspješnije ostvarivati sve zadaće koje se nameću pred njega. Tvrtke očekuju da znanja, sposobnosti i vještine zaposlenih i novozaposlenih daju brzo nove rezultate kroz unapređenje proizvodnje i ostvarivanje dobiti kako u Republici Hrvatskoj, tako i na globalnom tržištu.

Na koncu treba istaknuti da obrazovanje za prvo zanimanje (besplatno za sve), obrazovanje za drugo zanimanje (prekvalifikacija), osposobljavanje i usavršavanje trebaju biti prilagođeni potrebama gospodarstva i zahtjevima suvremenih tehnologija kako bi polaznici zaista bili pripremljeni za **zapošljivost**, odnosno da imaju znanja i sposobnosti za prilagođavanje novim uvjetima rada koji vrijede u Europskoj Uniji.

Hrvatska može biti ponosna na svoju tradiciju u školstvu, a u tom kontekstu, Učilište može biti ponosno na svoj doprinos obrazovanju odraslih, naročito danas kada težimo sinergijskom učinku znanosti i obrazovanja na svim razinama.

Racionalizacijom obrazovnog procesa, uvođenjem i primjenom jasnih standarda te provedbom reforme obrazovanja u okviru Bolonjskog procesa na dobrom smo putu ostvarivanja Hrvatske kao “društva znanja”.

100 YEAR ANNIVERSARY OF PUBLIC OPEN UNIVERSITY ZAGREB

Zoran Vlašić

Abstract - *In the year 1907 dr. Albert Bazala, an assistant professor at the Faculty of Philosophy (at the time called Mudroslovni Fakultet) in Zagreb, founded the Public University as an university extension, modelled on similar institutions in Vienna and Prague. Thus, Zagreb joined other European nations, which greatly valued public enlightenment as a basis for general national prosperity. Throughout history the institution changed its name from Public University to Central Public University, then to Public University of Zagreb, after that to Worker Public University ‘Moša Pijade’ – Zagreb, while in the independent Republic of Croatia its name first was Open University and then, finally its current name – Public Open University Zagreb.*

The University remained loyal to the idea of its founder – to enlighten, educate and culturally cultivate the Croatian public and to fulfil its fundamental mission. Today, the Public Open University Zagreb is a public insti-

tution, which has about 80 employees and about 500 associate teachers. It offers several hundred educational and cultural programmes, which annually attend more than 20,000 students ranging from pre-school to third age. The University has developed and it permanently upgrades and realizes several hundred programmes of both formal and informal education.

Key words: *public unversity, extension, adult education, lifelong learning*

PROSVJETNO, ZNANSTVENO I DRUŠTVENO DJELOVANJE DR. ALBERTA BAZALE

Željko Obad

Pučko otvoreno učilište Zagreb

Sažetak - Prošlo je više od 130 godina od rođenja čovjeka koji je inicirao i razvio pučko prosvjetni rad i time otvorio horizonte koji još ni danas nisu zastarjeli i prevladani. Na tim temeljima djeluje i danas Pučko otvoreno učilište Zagreb koje prošle godine obilježava svoju stoljetnicu. Autor u ovom radu daje prikaz životopisa dr. Alberta Bazale i pojašnjava tri aspekta njegova djelovanja: pučko-prosvjetni, filozofski i društveni rad. Bazala je bio jedan od najplodnijih autora prve polovice 20. stoljeća. Njegovo djelo ugrađeno je u pola stoljeća prosvjetne, kulturne i znanstvene povijesti Zagreba i Hrvatske. Sudjelovao je u radu tada najznačajnijih institucija, od Filozofskog fakulteta, Akademije, Matice hrvatske do Pučkog učilišta čiji je osnivač 1907. godine. Njegovo svakako najznačajnije djelo je naša prva "Povijest filozofije". Rad je poticaj za nova i cjelovitija istraživanja djela dr. Alberta Bazale.

Ključne riječi: Albert Bazala, pučka prosvjeta, filozofija, društveni rad, politika

Rijetke su ličnosti koje su svojim djelovanjem tako upečatljivo kao dr. Bazala ostavile trag i obilježile prvu polovicu 20. stoljeća. Biti prisutan i djelovati u stranačkom životu, Matici hrvatskoj, JAZU, biti rektor sveučilišta, cijenjeni profesor na Filozofskom fakultetu, poticati i razvijati pučko prosvjetni rad... biti pisac značajnih filozofskih djela. Sve to veže se uz ime dr. Alberta Bazale, znanstvenika koji je svojim djelovanjem obilježio duh Hrvatske i Zagreba.

Bio svestrano angažirani mislilac i praktični djelatnik u jednom prevratničkom i prelaznom, a zapravo duboko kriznom razdoblju političke i kulturne povijesti hrvatskoga naroda. Mnogi upravo ovo razdoblje ocrtavaju kao traženja i lutanja kako u politici tako i u drugim djelatnostima ali i kao razdoblje gdje su začete mnoge značajne ideje te kasnije uspješno realizirane.

U ovom kraćem prikazu nastojat ću naznačiti tri aspekta Bazalina djelovanja – njegov pučko prosvjetni rad, društveno politički rad i znanstveno djelovanje.

1. Životopis Alberta Bazale

Albert Bazala, (Brno, Moravska, 13. VII 1877. - Zagreb, 12. VIII 1947.) osobni mislilac i markantna ličnost prve polovice prošlog stoljeća. Rođen u Češkoj kao dječak došao je s roditeljima u Bjelovar gdje je polazio osnovnu školu. Bjelovar je u to vrijeme bio mali provincijski gradić koji upravo krajem 19. stoljeća počinje svoj razvitak. Grad nije više samo jako vojno središte (ukidanje Vojne krajne 1871. godine i sjedinjenje s građanskom Hrvatskom) već izrasta u trgovačko, obrtničko i industrijsko središte koje zapošljava sve više zanatlija i činovnika - upravo doseljenika iz Češke.

Gimnaziju je pohađao u tada vrlo cijenjenoj gimnaziji u Slavonskoj Požegi, a zatim klasičnu gimnaziju u Zagrebu, gdje je maturirao 1895. godine. Studirao je filozofiju i klasičnu filologiju na zagrebačkom Sveučilištu gdje je **doktorirao 1900.** disertacijom *Psihologijska nauka o apercpciji* i **habilitirao** se za privatnog docenta 1904. raspravom *Marulićev moralno-filozofski rad*. Za Zagreb ga vežu najljepše godine i uspomene, a započeo je svoj radni vijek od 1899. kao **nastavnik u gornjogradskoj gimnaziji**, godine 1909. postao je izvanredni, 1912. redoviti **profesor filozofije** na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje je djelovao sve do smrti.

Vrijeme je to Zagreba sa 70-tak tisuća stanovnika koji u to vrijeme dobiva obriše glavnog grada. Iako je samo s jednom asfaltiranom ulicom, Ilicom od Trga bana Jelačića do Mesničke, počinju se ostvarivati ideje uređenja Donjeg grada, a ideje Zelene odnosno Lenucijeve potkove već su na vidiku. Vrijeme je to početka gradnje zgrade NSK, u Jurišićevoj ulici dovršena je zgrada nove pošte, a u Mihanovićevoj ulici zgrada Direkcije ugarskih državnih željeznica, podignut je Zdenac života ispred zgrade HNK, prema nacrtu Ivana Meštrovića, puštena je u rad prva javna elektran, osnovana je knjižnica namijenjena građanstvu, 1910. godine u Zagrebu je popisano 79 038 stanovnika, a u industriji je bilo zaposleno 6 470 radnika.

U takvom je okruženju djelovao mladi profesor koji uz znanstveni rad aktivno sudjeluje u svim društvenim zbivanjima. Počasnim članom **Hrvatskoga pedagoškog književnog zbora** postao je 1909, članom JAZU od 1922., a od 1933. do 1941. bio je **predsjednik Akademije**. Niz godina bio je **odbornik, tajnik i predsjednik** (1927. godine) **Matice hrvatske**, **dekan** Filozofskog fakulteta, **rektor** i prorektor zagrebačkog Sveučilišta, **odbornik Društva hrvatskih književnika** te dugogodišnji tajnik, predsjednik i doživotni počasni predsjednik **Pučkog sveučilišta**.

Bazalin interes za široku prosvjetnu i kulturnu djelatnost očituje se i u njegovu dugogodišnjem radu u **Matici hrvatskoj** i JAZU. Bio je urednik i stalni suradnik *Glasa Matice hrvatske* (1906-1909).

Godine 1934. osnovao je **Društvo za Strossmayerovo sveučilište** u Zagrebu. Društvo je od 1937. do 1943. izdavalo časopis *Alma mater croatica* u kojem je Bazala objavio više stručnih rasprava.

Aktivno je sudjelovao u političkom životu u Hrvatskoj u razdoblju između dva rata. Bio je istaknuti **član i tajnik** političke stranke **Hrvatska zajednica**, te suradnik i uvodničar njezina političkog dnevnika "*Hrvat*".

Nakon ulaska partizana u Zagreb tražio se svako lojalan novoj vlasti. Osobno je s Tito proveo jedno popodne razgovarajući i planirajući obnovu Akademije. Kao veliki znalac bio je **jedan od petorice obnovitelja Akademije**, za koju je izradio nove pravilnike. Shrvan bolešću održao je samo nekoliko sjednica te morao prepuštiti to mjesto mladima (zamijenio ga je Grga Novak). Bez Akademije ipak nije mogao. Jednog sparnog ljetnog dana 1947. godine kao teški šećerni bolesnik srušio se na stepenicama ove ustanove za koju je bio vezan gotovo cijeli život i nedugo zatim umro.

Druga ustanova gdje je formalno bio zaposlen bio je Odsjek za filozofiju utemeljen zajedno s Filozofskim fakultetom i Sveučilištem u Zagrebu 1874. godine. Odsjek je imao svrhu da “uvede filozofiju u nas i stvori našu filozofiju” te da djeluje na društveno okruženje u kojemu se nalazi i da podiže razinu njegove duhovnosti. Prvi sveučilišni profesor filozofije na Sveučilištu u Zagrebu bio je Franjo Marković, koji je uobličio Odsjek za filozofiju u skladu s cjelokupnom idejom sveučilišta.

Njegov učenik Gjuro Arnold prvi je doktor filozofije na našem sveučilištu, a svojim je radovima artikulirao osobito tematiku filozofije povijesti i praktičke filozofije, te osnovao pedagoškijske studije. No, za razvoj i opstanak Odsjeka u prvoj polovici 20. st. zaslužan je u najvećoj mjeri dr. Albert Bazala. Posebice se tu ističe njegov pionirski poduhvat – pisanje naše prve povijest filozofije. To Bazalino djelo gotovo cijelo 20. stoljeće bila je neizostavna literatura i priručnik svima koji su studirali ili proučavali filozofiju. Njegova zasluga je u osobitom stvaralačkom oblikovanju naše filozofske terminologije (skovao je mnoge jezične novotvorine) ali i u našoj kulturi uopće, a važna je bila teza kojom je Bazala bio nošen: nema filozofije bez povijesti filozofije.

U godinama 1905. i 1906. bio je na studijama u Münchenu kod profesora Lippsa i Corneliusa, u Halli i Jeni kod Reina i Euckena, a u psihološkom Institutu u Leipzigu kod Wundta. Euckenova kulturno-filozofska orijentacija kao i Wundtovo psihološko-voluntarističko gledište ostavilo je dubok trag u formiranju Bazalinog filozofskog nazora. Iste godine (1906.) bio je na studijama u Pragu i u osobnom kontaktu s Drtinom i Masarykom. Njihovi su se općekulturni, socijalni, a i realistički pogledi očitovali u čitavom Bazalinom filozofskom razvoju

Predavao je pet desetljeća **povijest filozofije, spoznajnu teoriju, ontologiju, etiku, estetiku, psihologiju i sociologiju** na Katedri za filozofiju. Bio je **osnivač i glavni urednik Revije za filozofiju i psihologiju (1927.)**, **prvog časopisa za filozofiju i psihologiju u nas. Suosnivač je Sociološkog društva 1918. godine.** Jedan je od urednika u *Hrvatskoj enciklopediji* koju je zajedno s Matom Ujevićem koncipirao i stvarao tijekom Drugog svjetskog rata. Objavio je nekoliko knjiga i oko **130 znanstveno-filozofskih, psiholoških i kulturno-historijskih rasprava** i eseja te više recenzija, polemičkih, političkih i prigodnih članaka.

Sudjelovao je u projektima za **reformu i napredak školstva** i održao niz stručnih predavanja iz svih područja pedagogije. Upoznat s prosvjetnim tendencijama u Evropi, izložio je na sjednici Vijeća Filozofskog fakulteta svoju **konceptiju sveop-**

će pučke prosvjete i predložio **osnivanje Pučkog sveučilišta**. Njegovo je izlaganje tiskano iste godine pod naslovom *Pučka sveučilišna predavanja u listu "Hrvatska"* te kao posebna knjižica. Kako vlastima nije odgovarala ideja slobodarskoga općeg prosvjeđivanja, rad Pučkog sveučilišta započeo je tek 1912., najprije u Zagrebu, a potom u drugim krajevima Hrvatske, gdje je Bazala bio jedan od najpoznatijih i najomiljenijih predavača.

Bio je suvremenik, a često i suradnik gotovo svih značajnih ličnosti hrvatske povijesti prve polovice 20. stoljeća. Prema još nedavno izgovorenim riječima njegova unuka Aleksandra Bazale¹ (umro u Zagrebu 2008. godine), njegov djed je surađivao, susretao se i družio s znanstvenicima, kulturnim radnicima, političarima... Susretao se tako s S. Radićem, Trumbićem, Laginjom, Meštrovićem, Kršnjavijem, Štamparom, Arnoldom, Kostrenčićem, Zimmermanom, Pavelićem, Krležom, Titom i drugim značajnim ličnostima prve polovice 20. stoljeća.

Govoreći o svom djedu s kojim je proveo petnaestak godina odrastanja i s kojim je svakog vikenda šetao po nasipima Save ili tada još pustim ali zelenim predjelima prema Medvednici on smatra da je njegov djed građanski liberal ali prije svega kao Masarykov đak – sveslaven. Bazala se svrstavao u red onih koji su vidjeli pangermansku opasnost i tražili nove putove u frontu slavenske rasne uzajamnosti. No, Bazala je tu imao i svoje viđenje koje je bilo zasnovano prije svega na novoj demokraciji i prosvjeđivanju naroda.

“Pojedinaac nije odgovoran isključivo samo za sebe, nego i za život umno utemeljene političke zajednice čiju sudbinu dijeli. Individualizam i univerzalizam se međusobno uvjetuju i nadopunjavaju, pa prema Bazalinu mišljenju “pravo shvaćeni individualizam sam se od sebe prislanja na općenost.”²

2. Filozofsko-znanstveni rad

Filozofija kao njegov temeljni poziv, njegova struka koju je studirao zatim predavao u gimnaziji, a kasnije na fakultetu vrlo je sveobuhvatna, od pisanja književnih kritika u mladosti do zrelih filozofskih rasprava, polemika sa suradnicima do kapitalnog djela “Povijesti filozofije”. Dugi niz godina proveo je u svojoj radnoj sobi na Marulićevom trgu 10 gdje su nastali najznačajniji tekstovi pisani rukom. Bilo je to mjesto gdje su se okupljali mnoge značajne ličnosti tog vremena ali i studenti i drugi suradnici. Nažalost upravo ta pisana ostavština potpuno se zagubila, a nešto malo njegove rukopisne građe nalazi se u našim arhivima. Svakako najznačajniji poznavatelj Bazalina rada i njegov učenik, filozof dr. Vladimir Filipović sačuvao je

1 Neobjavljeni intervju koji je u jesen 2007. obavio autor ovih redaka s Aleksandrom Bazala u Zagrebu.

2 Tihomir Cipek-Josip Vrdečić: *Hrestomatija liberalnih ideja u Hrvatskoj*, Disput, Zagreb, 2004. str. 295-301.

tiskana djela. U nastavku je citiran prikaz Bazalinog filozofskog djelovanja iz ugla V. Filipovića, skraćenog za potrebe ovog članka.³

...“Bazala nije napisao tomove knjiga koji bi se kao sistematska djela filozofije mogla štampati u debelim svescima pod jedinstvenim naslovom. Bazala nije bio spekulativni teoretičar ni tek analizator ili komentator preuzetih ili naslijeđenih filozofskih misli. Bazala nije bio kabinetski učenjak kome bi biblioteke i pisaći stol zamjenjivali aktivnost u kulturnom životu i načinu življenja njegove sredine. Bio je izvanredni poznavalac općih struja i raznorodnih smjerova evropske filozofije, no nije poput svoga učitelja Markovića smatrao da se može čak privremeno preuzeti kao propedeutika jedan gotovi filozofski sustav jer takav univerzalni sustav ostaje uvijek u svojoj univerzalnosti stran partikularnim zbiljskim doživljajima i iz njih nastalim filozofskim pitanjima. Filozofska pitanja postavljao je Bazala tadašnji život pun suprotnosti, koje je valjalo za životne potrebe prevladavati i sistematizirati sa jednog višeg, univerzalnog dakle filozofskog stajališta.”...

...“Bazalina filozofija baš po tome postaje izraz, a zatim ona postaje svjedočanstvo, koje je izašlo iz punine života i iz antiteza njegova ne apstraktnog nego zbiljskog vremena, život je sa svojim pitanjima, sa svojim aktualnim problemima nametao i motivirao Bazaline filozofske refleksije. Za njega filozofija nije dodatak životu nego životna potreba, kojom se prevladavaju prirodni i rješavaju integralni problemi humane opstojnosti. On je svojom aktivnom djelatnošću premostio raspon između zbilje ljudske opstojnosti i refleksije o njoj.”...

...“Bazala je više od pola stoljeća s katedre filozofskoga fakulteta, s mnogih kulturnih i prosvjetnih tribina širom domovine, sa svečanih sjednica Jugoslavenske akademije, s tajničkog i predsjedničkog mjesta Matice hrvatske, s tribina narodnog prosvjećivanja što ih je on osnovao, izlagao svoje aktualnom životnom tematikom ispunjene filozofske refleksije, refleksije koje su imale utjecaja, koje su izrasle iz potreba i po tome urasle u duh i atmosferu tadašnjeg specifično našeg kulturnog shvaćanja, stvaralaštva i življenja. Tako se njegova filozofska misao očituje u organskoj složenosti kao uzajamno povezani razvojni sustav ideja, a odražava u istima i kulturno-povijesnu atmosferu njegova doba.”

...“Njegova ideja, a i realizacija sveopće pučke prosvjete, koju je započeo još kao mladi docent, a široko realizirao kao ”odjelni predstojnik“ (zapravo hrvatski ministar prosvjete), bila je upravo povezana s njegovim uviđanjem osnovne potrebe ostvarivanja široke osnovice za mogućnost utemeljenja prosvjete, a onda i opće kulture, a time i filozofije kao integralnog faktora kulturnog življenja. A čista teorija i spekuliranje bez mogućnosti realizacije u praksi bili su mu uvijek strani. S te njegove ishodišne stvaralačke pozicije valja razumjeti cijelo njegovo životno nastojanje i njegove filozofske poglede.”...

3 Vladimir Filipović: Filozofska misao Alberta Bazale, objavljeno u : *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 7/8, Zagreb, 1978.

Sve od njegove doktorske i habilitacione radnje, preko *Povijesti filozofije* (1906, 1909, 1912) pa do završnih njegovih filozofskih misli u raspravama *Metalogički korijen filozofije* (Rad Akademije 229) i *Svijest i svijet, subjekt i objekt* (Rad Akademije 272) Bazalina je svaka rasprava životno aktualna, prigodna i angažirana.

U tada aktualnim strujanjima evropske filozofije, koje su se ostvarivale na jednoj strani u pozitivizmu i mehanicističkoj koncepciji svijeta, a na drugoj u novokantizmu i ponovno oživljenom dogmatskom idealizmu ne nalazi Bazala odgovore na probleme svoje sredine, pa ih kao zaokružene sisteme kritički otklanja i pomalo izrađuje svoj sistem *voluntarističkoga aktivizma*.

Čitajući na svečanoj sjednici Jugoslavenske akademije 20. lipnja 1923. svoj tekst *Metalogički korijen filozofije* jasno je ukazao da zastupa tezu o metalogičkom (konstituiranoj logici, odnosno znanju o nečemu) korijenu filozofije, što znači da se funkcija filozofije ne može svesti samo na diskurzivno mišljenje (racionalno razmišljanje) već i djelovanje.

Nešto poput zaključka o filozofiji Alberta Bazala mogao bih reći da je on na početku svog filozofskog sustava iz različitih izvora, stilova, teorija izabirao teze i spajao ih u cjeline za praktične potrebe djelovanja. No, postepeno je davao prednost volji i osjećajima nad razumom i razumskim sposobnostima izgrađujući tako voluntaristički aktivizam kao određenu struju svog filozofskog djelovanja.

3. Društveni i politički rad

Pisati o društvenom djelovanju Bazale gotovo je nemoguće i nerazumljivo bez uvida u duhovnu atmosferu sredine u kojoj je Bazala radio - bez uvida u život Hrvatske i Zagreba u tom vremenu.

Bazalina društvena angažiranost kao mladog čovjeka, intelektualca započinje u kaotičnim, brzim i divljim godinama prijelaza 19. u 20. stoljeće. Tih godina kad prestaje sumorni "fin de siècle", počinje dominirati sport, odraz želje za borbom; likovna umjetnost koja kida odnos s prošlošću, ali ne nalazi nikakve zamjene. Čak i moda najavljuje novu eru, kažu da je i ona simbolički javljala blizinu golemoga prevrata ...Hitac u Sarajevu pušta kao s lanca sav taj prikupljeni poriv i bijes. Posljedice su poznate.

Nakon g. 1918. nestaje slike staroga Zagreba. Život se u potpunosti premjestio iz Gornjega grada u Donji gdje su smještene najznačajnije institucije. Zagreb je krenuo prema Savi te niču novi dijelovi grad često i veći od cijeloga staroga Zagreba.

Iako ne možemo sva ta područja i promjene osvijetliti, Bazala se zarana angažirao i sudjelovao u svim tim promjenama – što kao promatrač što kao sudionik. Već pukim nabranjem vidi se širina djelovanja ovog znanstvenika, kulturnog i socijalnog djelatnika. Nesumnjiv je njegov utjecaj na teoriju i povijest naše književnosti, zatim filozofiju prava, teoriju ekonomije, sociologije i filozofije kulture, a

uz to i njegov djelotvorni i aktivni utjecaj u tadašnjem političkom zbivanju. Živio je u turbulentnom razdoblju prijeloma dviju epoha, borbe “starih” i “mladih”, moderne koja prodire i sve više je prihvaćena utjecajem Zagrebačkog salona, razdoblju promjenljivog političkog zbivanja.

Bazala je duboko u svim tim promjenama i događanjima. On je u svom djelovanju, **jednom inicijator** otkrivajući duh i osjećaj svoje zajednice, a **drugi puta reprezentant** (uglednik) koji daje najmarkantniji izražaj svome vremenu.

Kod Bazale se osjećala češka radinost i preciznost svojstvena Masaryku. Nije bio od ljudi koji bi se povinuli dnevnoj politici. Dva je puta umirovljen: prvi put 1924. kao član federalističke stranke (vraćen je u službu tri godine kasnije), a drugi put 1942. za vrijeme ustaške vlasti da bi se reaktivirao 1945. na poslovima obnove i ustrojstva Akademije.

Bazala se i inače angažirao u kulturnim ustanovama, pa je tako bio dvadeset godina odbornik, a od toga osam godina tajnik i predsjednik Matice hrvatske. Tajnikom Matice hrvatske postao je već godine 1912, pa su njezini godišnji izvještaji, programi i djelatnost niz godina pod utjecajem i njega osobno. Iz povijesnih zapisa jasno se vidi, koju je i kakvu kulturno-prosvjetnu ulogu odigrala ta značajna hrvatska nacionalna ustanova, a napose Bazalino djelovanje u njoj.

Kao član i tajnik Hrvatska zajednice (mala ali značajna stranka intelektualaca), stranke liberalne građanske orijentacije, utemeljena 1919. u Zagrebu ujedinjavanjem Starčevićeve *Stranke prava* i *Napredne demokratske stranke*, a kasnije Hrvatske federalističke stranke vrlo rano pisao je članke u njezinom političkom dnevniku (“Hrvatu”), pa je velik dio aktivnosti te stranke bio rezultat njegova osobnog zalaganja. Ideja federacije jugoslavenskih naroda, ideja u kojoj je Bazala jedino vidio mogućnost autonomnih i slobodnih razvojnih mogućnosti, koje bi obogaćivale i učvršćivale i zapravo jedino omogućile stvaranje zajednice jugoslavenskih naroda bila je izvorna ideja tadašnjih njegovih političkih refleksija.

Bazala je svoje političke članak prožeo filozofsko-kritičkom misli vjerujući kako će samo u slobodarskim okvirima vođena politika omogućiti snošljivo i iskreno povezivanje naroda, koji će se u svojim tradicionalnim izvorima i osebjnostima nadopunjavati i to bez dominacije bilo koje od njih. Povijest je pokazala koliko je ta ideja bila politički realna. Osuđivati ga danas bez sagledavanja uvjeta u kojima je djelovao bilo bi također pogrešno.

Ta praktična strana njegova djelovanja i razmišljanje o tome “što hrvatskom narodu treba” možda je najbolje vidljiva ako se citira dio njegova izlaganja u Matici hrvatskoj 1913. godine: ...“Čini se — nastavlja Bazala — da još uvijek stoje jedna prema drugoj dvije misli; prema jednoj trebalo bi sadašnju reviju *Suvremenik* razviti i upotpuniti, prema drugoj bi uz *Suvremenik* trebalo osnovati *obiteljski* list koji nam je prijeko potreban.“ Bazala je druga misao lako provediva, a ona bi poslužila za razvoj jedne *čisto literarne* revije, jer bi “dobro uređeni obiteljski list bez sumnje

donosio dobitka, pogotovo ako bi bio dobra zamjena za svakojake tuđinske listove što se u nas čitaju.”⁴

Njegova praktičnost i lojalnost osjećala se na svim društvenim poslovima koje je obavljao. I u najtežim ratnim trenucima on je gledao isključivo posao i napredak hrvatskoga puka. Kao predsjednik Akademije posjetio je (22. IV. 1941.) poglavnika dr. Antu Pavelića i doglavnika dr. Milu Budaka i između ostalog rekao... “dopustite mi, da istaknem, što su moji predšasnici na predsjedničkom položaju svagda spominjali, a ja nisam propustio naglasiti, kako je Akademija u stvari, **čitavim svojim radom bila hrvatska**. To svjedoče sva njezina izdanja bogatim sadržajem, koji se odnosi na hrvatsku historiju, političku i kulturnu, hrvatski jezik i književnost, hrvatsku zemlju i njezino prirodno blago. Takvom smo je mi uvijek gledali, takvom smo je uvijek htjeli. I danas, u ovom velikom času hrvatske historije, kad pod hrvatskim imenom nastavljamo svoj rad, želimo da u punoj mjeri poslužimo napretku hrvatske znanosti i umjetnosti na korist i na čast našeg naroda. U tom nastojanju molimo Vašu naklonost i pomoć.”⁵

4. Pučko prosvjetni rad

4.1 Prosvjetom slobodi!

Uz znanost i političko djelovanje Bazala je sebi postavio ne manje značajan zadatak pokušavajući opsežnu filozofsku i općekulturnu građu utkati u naša kulturna i životna stremljenja. U svakoj je prilici nastojao filozofsku misao povezati s ostalim pitanjima životne zbilje. Smatrao je da nije dosta samo studente upućivati u razvoj i aktualnost filozofskih problema, nego da taj zadatak valja proširiti kao opće prosvjetni zadatak. Njegova ideja, a i realizacija sveopće pučke prosvjete, koju je započeo još kao mladi docent, a široko realizirao kao “odjelni predstojnik” bila je upravo povezana s njegovim uviđanjem osnovne potrebe ostvarivanja široke osnove za mogućnost utemeljenja prosvjete, a onda i opće kulture, a time i filozofije kao integralnog faktora kulturnog življenja.

Nije to bilo u tom turbulentnom vremenu lako ostvariti. Bilo je potpuno jasno da sva borba hrvatskih oporbenih stranaka protiv nasilja i eksploatacije Beča i Pešte neće uroditi željenim rezultatima ako se u narod ne puste dublji korijeni, ako on ekonomski ne ojača i kulturno se ne uzdigne. Od Čeha braća Radići preuzimaju krilaticu: “Prosvjetom slobodi!” U to razdoblje je i pokušaj mladog sveučilišnog docenta dr. Alberta Bazale da u glavnom gradu Hrvatske, po uzoru na Prag i Beč, osnuje prvu ustanovu za obrazovanje odraslih u našoj zemlji - Pučko sveučilište. Da uvjeri svoje mlađe suradnike sa Sveučilišta o potrebi osnivanja ovakve ustanove, i to u obliku sveučilišne ekstenzije, on 1907. godine piše raspravu pod naslovom

4 Iz knjige: *Matica hrvatska 1842-1962*, Jakša Ravlić, Matica hrvatska, Zagreb, 1963.

5 *Alma mater croatica*, broj 10., str. 367.

“Pučka sveučilišna predavanja” (njihova uredba i svrha). U tom nam spisu Bazala ukazuje na socijalne, političke i humane motive koji zahtijevaju intenziviranje prosvjetnog rada u narodu. Ovom brošuricom na nekih tridesetak stranica⁶ učinjen je prvi poticaj i praktično udaren temelj ne samo Pučkom sveučilištu u Zagrebu nego i sličnim ustanovama u drugim našim mjestima, zato tu godinu i obilježujemo kao početak sustavnog rada na izobrazbi odraslih u Hrvatskoj.

4.2 Bazaline misli i danas su aktualne

Koliko su njegove misli i danas aktualne uputno ih je ovdje i citirat.

...“Devetnaesti je vijek namro tu zadaću dvadesetome, da prosvjetu učini društvenom i demokratskom; luč prosvjete, koja je doslije sjala ponajviše samo na visini društva, treba da baci zrake svoje i u najdoljnje, i najšire slojeve naroda, a ponosna kraljica znanosti treba da se snizi do seljačkih koliba i radničkih stanova. Prosvjeta, koja je doslije korijena uhvatila samo u gornjim slojevima društva, i u kojoj su sudjelovali samo pojedinci, činila se u neku ruku povlasticom tek nekolicine, a u drugu je ruku stvorila među slojevima naroda neprirodni jaz. Dok se jedan i to vrlo maleni dio daleko uzdigao prosvjetom, golema množina naroda je dvaput tako daleko zaostajala: razlika obrazovanosti postala je prevelika, a da bi se moglo i pomišljati o zajedničkome shvaćanju i radu.”

Iako se danas kada je dostupnost obrazovanja zaista vezana uz krilaticu “obrazovanje za sve i za sve uzraste” prethodna misao pomalo zastarjela na nama je još niz malih koraka da obrazovanje bude zaista za svakoga i za svačiji džep pa onda i za svaki sloj koji nažalost još nije iščeznuo i kada smo još uvijek suočeni s ljudima koji se žele obrazovati ali im socijalni uvjeti to ne omogućavaju, a da podsjetim i Bazala se zapitao: “ne bi li se, uklonivši razlike prosvjete, donekle riješilo tim samo i ovo pitanje?”

“Pučkim je sveučilišnim predavanjima u prvom redu širiti nauku, pružati svim željnim priliku, da steknu ono znanje, koje od obrazovana čovjeka danas s pravom tražimo. Zahtjevi našega života takovi su, da im može pravo zadovoljiti samo obrazovan i prosvijetljeni čovjek.”

“Nakanio sam” - piše Bazala na jednom drugom mjestu - “da pokrenem osnutak institucije koja bi, držeći u vidu ideju prosvjete u najvišem i najopćenijem značenju, davala poticaja čitavom pučkom prosvjetnom radu. Njezina bi zadaća bila, da razvija i širi duh prosvjete i da pojedine organe (udruženja, urede korporacije idr.), koji imaju posebne ciljeve i zadaće, trajno podržaje na intenciju prosvjete uopće; da daje inicijativu za osnutak potrebnih institucija, da im na ruku stavlja iskustva drugdje stečena i da ih tako puti na put uspješna i svrsi primjerena djelovanja, da potiče organizaciju pučko-prosvjetnog rada u svim stupnjevima i vrstama, da bude

6 Kao pretisak knjigu je 2008. povodom stoljetnice osnutka tiskalo Pučko otvoreno učilište Zagreb prema izvorniku: Dr Albert Bazala: Pučka sveučilišna predavanja, pretisak iz “Hrvatske”, Izdanje knjižare u korist Čirilo-metodskih zidara, Zagreb, 1907.6

posrednikom veze između njih, primajući i prema potrebi dajući informacije i surađujući s njima...”

Tu zadaću je dakako moglo preuzeti samo Sveučilište, koje kao ognjište nauke, ali velika je uloga i novoformiranih institucija, srednjih škola i kulturnih institucija koje su zdušno prihvatile ovo širenje nauka po cijeloj Hrvatskoj.

4.3 Pučka sveučilišna predavanja

Kao oblici predavanja spominju se: a) pojedinačna, b) tečajevi po šest predavanja, koji obuhvaćaju određen odsjek znanja, c) kola (ciklusi) od 3 i više tečajeva.

Usprkos s jedne strane službene vlasti, a s druge konzervativnih krugova na samom Sveučilištu, Bazala je uspio svoje zamisli provesti tako da je 7. studenog 1912. godine započeo prvi tečaj prof. dr. Ferde Šišića pod naslovom: “Postanak i pad velike turske sile”.

Pučko sveučilište e započinje svoj rad tečajevima koji odgovaraju dijelom našim današnjim ciklusnim predavanjima, a dijelom seminarima. U razdoblju do kraja Prvoga svjetskog rata održano je 159 sati predavanja sa 6.961 zabilježenim posjetiteljem, tj. u prosjeku 44 slušača po predavanju. Za upis u tečajeve slušači su morali popuniti tzv. nacionale (upisnice) na kojima su bili označeni spol, dob, naobrazba i zvanje, pa se na taj način mogao dobiti uvid u sastav slušača. Iz podataka, koje je objavio Bazala o slušačima tih prvih tečajeva Pučkog sveučilišta, koliko ih je bilo moguće srediti na temelju ispunjenih upisnica, vidi se da je tečajeve pohađalo i oko 18 % ženskog svijeta, a po starosti je bilo oko 50 % slušača između 20 i 30 godina starosti, a za njima dolaze oni od 15-20 godina oko 25 %. Prema školskoj naobrazbi, blizu dvije trećine slušača bili su samo s osnovnom, odnosno nižom srednjom školom. Većinom su to bili obrtnici i trgovci te obrtnički i trgovački namještenci, ostali su većinom bili đaci, studenti i intelektualci.

4.4 Predavanja diljem Hrvatske

Jedna od značajnijih inicijativa bila je i ta da srednjoškolski nastavnici - u zajednici s drugim stručnjacima - osnivaju tzv. srednjoškolske ekstenzije Pučkih sveučilišnih predavanja, koje bi kao lokalni odobri brinuli za narodnu prosvjetu u svom kraju. Takav način rada i organizacije izazvao je u svim hrvatskim krajevima živo odobravanje tako su do početka Prvoga svjetskog rata održana 34 predavanja izvan Zagreba u 15 raznih mjesta Hrvatske. Bazala je kasnije svoje aktivnosti pučkog prosvjeđivanja prepustio suradnicima ali ostaje upravo on kao ime i osnivač Pučkog sveučilišta koje je 2007. godine obilježilo svoju stotu godinu djelovanja.⁷

7 Danas Pučko otvoreno učilište Zagreb koje je nastavilo tradiciju Bazalinog Pučkog sveučilišta mijenjajući nazive u Centralno narodno sveučilište, Narodno sveučilište grada Zagreba, Radničko sveučilište “Moša Pijade”, RANS “Moša Pijade”, Otvoreno sveučilište i Pučko otvoreno učilište Zagreb

Stoljetnica je bila prilika da se prisjetimo djelovanja ove značajne ličnosti ali i poticaj da se niz njegovih radova objelodani i pruži na uvid i proučavanje javnosti.

Literatura:

- Filipović, Vladimir (1978), Filozofska misao Alberta Bazale, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 7-8/1978.
- Supek, Rudi (1988), Profesor Albert Bazala učio me ljudskom dostojanstvu, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 1-2 (27-28).
- Zenko, Franjo (1988), O ideji (hrvatske) nacionalne filozofije u Alberta Bazale, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 1-2 (27-28).
- Bazala, Albert (1906, 1909, 1912), *Povijest filozofije*, 1-3. Zagreb: Matica hrvatska.
- Bazala, Albert (1921, 1974), *Filozofijski portret Franje Markovića*, Rad JAZU, 1921 (224): 221–312, Zagreb: JAZU.
- Bazala, Albert (1924), *Metalogički korjen filozofije*, Rad JAZU, 1924 (229): 294-362. Zagreb: JAZU.
- Bazala, Albert (1938), O ideji nacionalne filozofije, *Alma mater Croatica*, 1937/38 (8-10). Zagreb, 1938.
- Bazala, Albert (1939), Napomene uz problem rase, *Hrvatski geografski glasnik*, 1939 (8,9,10): 35-49.
- Arnold, Đuro (1923), *Dr. A. Bazala*. Ljetopis JAZU, 1923 (37): 34-35. Zagreb: JAZU.
- Davorinov (1924), Kulturna fiziognomija A. Bazale. Bibliografija njegovih radova. *Hrvatski učitelj*, 4(6/7): 125-130.
- Krstić, Kruno (1937), *Dr. A. Bazala*. Napredak, 78 (9/10): 361-373.
- Filipović, Vladimir (1947), Akademik dr. A. Bazala. *Pedagoški rad*, 2(7): 437-439.
- Filipović, Vladimir (1977), U povodu stogodišnjice rođenja A. Bazale. *Vjesnik*, 38 (19) VII.

ALBERT BAZALA'S EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND SOCIAL WORK

Željko Obad

Abstract - More than 130 years have passed since the birth of the man who initiated and developed public educational work and thus opened horizons, which have not been fully reached up to this day. Today, the Public Open University Zagreb works on these foundations and this year it celebrates its

100th anniversary. The author of this article presents Dr. Albert Bazala's biography and explains three aspects of his achievements: public-educational, philosophical and social work. Bazala was one of the most prolific authors of the first half of the 20th century. His work was embedded into half a century of educational, cultural and scientific history of Zagreb and Croatia. He participated in the work of the most important institutions of the time – the Faculty of Philosophy, the Academy, Croatian Cultural Society (Matica Hrvatska), and the Public University, which he founded in the year 1907. His most significant work is our first 'History of Philosophy'. This article is an impetus for new and more elaborate research of Albert Bazala's work.

Key words: *Albert Bazala, public education, philosophy, social work, politics*

RAZVOJ ZNANOSTI O OBRAZOVANJU ODRASLIH

Nikola Pastuović
Učiteljski fakultet u Zagrebu
npastuovic@mail.inet.hr

Sažetak - U radu se prikazuje razvoj znanosti o obrazovanju odraslih u kontekstu nastanka i promoviranja koncepta cjeloživotnog učenja. Definira se predmet znanosti o obrazovanju odraslih te navode temeljne i primijenjene obrazovne znanosti što istražuju obrazovanje odraslih. Ukazuje se na razlike između koncepta andragogije i znanosti o obrazovanju odraslih (adult education) te na odnos svake od njih prema temeljnim obrazovnim znanostima (obrazovnoj psihologiji, sociologiji, ekonomici obrazovanja i antropologiji). Prikazuju se zemljopisne razlike u nastanku i razvoju znanosti o obrazovanju odraslih s posebnim naglaskom na SAD, te pojedine dijelove kontinentalne Europe (njemačko govorno područje, skandinavske zemlje te zemlje bivše Jugoslavije). Ukazuje se na svjetski trend istraživanja cjeloživotnog učenja kao polidisciplinarnog i interdisciplinarnog istraživačkog polja te prognozira razvoj znanosti o obrazovanju odraslih kao interdiscipline koja integrira spoznaje što su nastale u različitim znanostima što istražuju cjeloživotno obrazovanje i koja sama proizvodi novo znanstveno znanje o obrazovanju odraslih.

Ključne riječi: obrazovanje odraslih, cjeloživotno učenje, andragogija, interdisciplinarno istraživanje

1. Obrazovne znanosti i društvo znanja

Korelativno ubrzanju znanstvenog i tehnološkog razvoja te ubrzanju društvenih promjena skraćuje se "poluživot znanja" pa zbog toga raste potreba za cjeloživotnim učenjem. Međunarodna kompetitivnost nacionalnih ekonomija sve više ovisi o stvaranju i primjeni novoga znanja u materijalnoj i nematerijalnoj proizvodnji. Društvo znanja i ekonomija utemeljena na znanju pretpostavlja kvalitetno obrazovanje za sve jer se ljudi osposobljavaju za proizvodnju novoga znanja i za njegovu primjenu putem obrazovanja. Zato je i obrazovanje potrebno znanstveno istraživati kako bi se otkrile njegove zakonitosti. Znanosti koje istražuju zakonitosti uspješnog obrazovanja su obrazovne znanosti. Njih ima više i međusobno su komplementarne (Husen i Postlethwaite, 1994.). Neke su od njih normativne (normativna filozofija i normativna pedagogija) dok su druge empirijske. Empirijske obrazovne znanosti

jesu temeljne (edukacijska psihologija, sociologija, ekonomika, antropologija i neuroznanost) i primijenjene (pedagogija, andragogija). Sve se obrazovno-odgojne pojave mogu istraživati i s normativnog i s empirijskog znanstvenog vidika.

U kontekstu cjeloživotnog učenja od iznimnog je značenja obrazovanje odraslih, jer je odraslost najduže životno razdoblje tijekom kojega se u društvu znanja treba permanentno učiti. Odatle je obrazovanje odraslih najbrže rastući sektor obrazovanja. Da bi se unaprijedila njegova učinkovitost neophodno ga je znanstveno istraživati, a rezultate istraživanja obrazovanja odraslih primijeniti u svrhu unapređivanja njegove prakse. Teorijski je zanimljivo i praktički korisno promotriti razvoj znanosti o obrazovanju odraslih kao i njihovu budućnost.

Kao što je poznato, svaka znanost ima dvije osnovne zadaće: 1. opisati svoj istraživački predmet i 2. objasniti ga, tj. otkriti zakonitosti prema kojima se odvijaju pojave unutar njega radi njihova predviđanja i djelovanja na njih u željenom smjeru. To se odnosi i na znanost(i) o obrazovanju odraslih, nazvali ju andragogijom ili znanošću (znanostima) o obrazovanju odraslih (*adult education*). S tim su se u vezi u razvoju discipline koja se bavi istraživanjem obrazovanja odraslih javila dva osnovna pitanja: 1. što je obrazovanje odraslih (definiranje predmeta istraživanja) i 2. koje se znanosti bave istraživanjem obrazovanja odraslih (Premfors, 1987.).

2. Što je obrazovanje odraslih

Određenje istraživačkog predmeta znanosti o obrazovanju odraslih mijenjalo se kako se mijenjalo područje ovog obrazovanja. Obrazovanje odraslih se kao posebno područje obrazovanja uspostavilo u devetnaestom i dvadesetom stoljeću u razvijenim zemljama Europe i Sjeverne Amerike. Termin "obrazovanje odraslih" (*adult education*) pojavio se u Velikoj Britaniji u prvoj polovici devetnaestog stoljeća, no tek u drugoj polovici dvadesetog stoljeća počinje označavati posebno koherentno područja znanja i prakse obrazovanja (Titmus, 1981.). U početku se, pod utjecajem pokreta prosvjetiteljstva, pod obrazovanjem odraslih mislilo na prosvjećivanje odraslih i nije uključivalo praksu profesionalnog obrazovanja koja se obavljala u industriji. Profesionalno obrazovanje obuhvaća se konceptom obrazovanja odraslih tek iza drugog svjetskog rata. Koncept obrazovanja odraslih dobiva snažan zamah razradom ideje cjeloživotnog obrazovanja u radnim tijelima UNESCO-a sedamdesetih godina prošlog stoljeća nagon čega postaje univerzalno prihvaćen. Sve brže zastarijevanje znanja, vještina, vrijednosti, stavova i navika, do kojeg dolazi zbog ubrzanog ritma znanstvenih otkrića, tehnoloških i društvenih promjena, doprinijelo je prerastanju obrazovanja odraslih iz marginalne obrazovne aktivnosti u najbrže rastući sektor obrazovanja u svjetskim razmjerima.

U takvim okolnostima Opća konferencija UNESCO-a 1976. godine jednoglasno je prihvatila *Opću preporuku o razvoju obrazovanja odraslih (Recommendation on Adult Education, 1977.)* koja uključuje slijedeću definiciju obrazovanja odraslih:

Naziv “obrazovanje odraslih” označava korpus organiziranih edukacijskih procesa svih sadržaja, razina, i oblika (formalnih i drugih) bez obzira da li odrasli nastavljaju ili zamjenjuju započeto školovanje ili naukovanje, bez obzira razvija li odrasla osoba svoje sposobnosti, proširuje svoje znanje, poboljšava svoje tehničke ili stručne kvalifikacije ili ih preusmjerava te dovodi do promjene svojih stavova ili ponašanja i u perspektivi potpunog osobnog razvitka i u perspektivi sudjelovanja u uravnoteženom i nezavisnom socijalnom, gospodarskom i kulturnom razvitku. Iz definicije se vidi da edukacija (obrazovanje i odgoj) odraslih obuhvaća i profesionalno i neprofesionalno obrazovanje, sve stupnjeve obrazovanja te da se provodi svim oblicima obrazovanja (formalnim i neformalnim obrazovanjem te informalnim učenjem).

Jedna od najcitiraniji znanstvenih definicija obrazovanja odraslih je definicija objavljena u knjizi *Obrazovanje odraslih: temelji prakse* koja glasi: “edukacija odraslih je proces kojim osoba, čije su glavne socijalne uloge znakovite za status odraslosti, poduzima sustavno i trajno učenje sa svrhom postizanja promjena u znanju, stavovima, vrijednostima i vještinama” (Darkenwald i Merriam 1982., str. 9.). Ova je definicija znakovita po slijedećem: 1) odraslost je određena ulogama osobe, a ne kronološki. 2) Budući da su obrazovanje i odgoj nekom cilju usmjereno učenje, edukacija uključuje i samoobrazovanje (*self-directed learning*). 3) Postulira se da je edukacija utemeljena na procesu učenja, što je širi pojam od obrazovanja i odgoja. Ima učenja koje nije cilju usmjereno (nije edukacija) ali je važno za stjecanje ne samo znanja i vještina nego i za cjeloživotno stjecanje, i mijenjanje vrijednosti stavova i navika. To je iskustveno učenje kojeg pisci eksplicitno ne navode (zbog važnosti iskustvenog učenja u stjecanju različitih kompetencija koncept se cjeloživotnog obrazovanja devedesetih godina transformirao u koncept cjeloživotnog učenja). 4) Naposljetku, u navedenoj se definiciji kao ciljevi učenja ne navode samo znanja i vještine nego i vrijednosti, stavovi i navike što su sadržajem odgojne i izvanodgojne socijalizacije. Prema tome, ova definicija edukacije odraslih afirmira i afektivnu komponentu cjeloživotnog učenja odraslih što se ostvaruje odgojnom i izvanodgojnom socijalizacijom putem iskustvenog učenja.

4. Koje discipline istražuju obrazovanje odraslih

Nakon što je približno jednoznačno utvrđeno što obuhvaća fenomen obrazovanja odraslih, potrebno je odgovoriti na drugo pitanje što je važno pri uspostavljanju discipline koja se bavi istraživanjem obrazovanja odraslih: koja znanost, odnosno koje znanosti se bave istraživanjem različitih pojava u polju obrazovanja odraslih te koji je optimalni put razvoja znanosti o obrazovanju odraslih? Kako se obrazovne znanosti kao akademske discipline pojavljuju tijekom devetnaestog i dvadesetog stoljeća (od Herbarta nadalje), znanost o obrazovanju odraslih nastaje u kontekstu već postojećih znanosti što može biti olakšavajuća, ali , zanimljivo, i otežavajuća okolnost.

Jensen je (1964.) u okviru diskusije o toj temi u SAD-u ustvrdio da se znanost o obrazovanju odraslih može najbolje razvijati kombinacijom dva pristupa: a) iskustva iz prakse obrazovanja odraslih mogu služiti da se formuliraju načela i generalizacija i b) znanje o obrazovanju odraslih koje je proizvedeno u drugim istraživačkim područjima može se "posuditi" i preformulirati za primjenu u obrazovanju odraslih. Tako se kombiniraju iskustveni i znanstveni pristup u istraživanju obrazovanja. Takav su put prošle mnoge etablirane znanosti. Svoj su razvoj započele kao iskustvene discipline (primjerice: medicina, tehničke znanosti), a kasnije su se uz pomoć otkrića fundamentalnih prirodnih znanosti i preuzimanjem njihovih empirijskih istraživačkih metoda formirale kao autentične znanstvene discipline. Danas je, u doba interdisciplinarnosti, tendencija otvaranja, cirkulacije i demonopolizacije istraživanja u pojedinim znanstvenim područjima prevladala što unapređuje ukupni znanstveni razvoj.

No, Jensenovo stajalište nije bilo jedinstveno prihvaćeno. Makar većina radova u svjetskoj literaturi što prikazuju rezultate istraživanja obrazovanja odraslih pripadaju različitim društvenim znanostima, prvenstveno psihologiji i sociologiji obrazovanja, mnogi teoretičari obrazovanja odraslih nerado preuzimaju koncepte iz susjednih društvenih znanosti. Štoviše, neki smatraju da takvo preuzimanje, prije nego se područje obrazovanja odraslih posve jasno profilira, može za razvoj znanosti o obrazovanju odraslih biti štetno (Boyd i Apps, 1980.). Rubenson (1994.) drži da je takvo zatvaranje uzrokovano strahom da bi druge discipline mogle definirati što je obrazovanje odraslih. Takav je stav bio pojačan time što je pedagogija u zemljama u kojima je postojala (zemlje kontinentalne Europe) pretendirala i na područje obrazovanje odraslih, promovirajući „adultnu pedagogiju“, primjenjujući pri tome načela obrazovanja djece i mladih na obrazovanje odraslih, što je neprimjereno psihologiji učenja odraslih i socijalnim uvjetima u kojima odrasli žive i rade.

Međunarodna literatura o pitanju nastajanja i razvoja novih znanosti slijedi tri glavna pravca: monodisciplinarni, polidisciplinarni i interdisciplinarni (Premfors, 1987.). Neki istraživači edukacije odraslih prihvatili su prvi monodisciplinarni put kao najsigurniji način za legitimiranje nove discipline. Novo znanje u obrazovanju odraslih se prema tom shvaćanju proizvodi isključivo unutar takve discipline. Polidisciplinarni pristup, međutim, uvažava činjenicu da novo znanje o obrazovanju (odraslih) nastaje u okviru različitih društvenih znanosti (psihologije, sociologije, ekonomike, antropologija) pri čemu često ostaje nepovezano. Interdisciplinarni pristup pak zagovara integraciju znanja o obrazovanju odraslih bez obzira na to u okviru koje discipline su ona nastala. On ne isključuje monodisciplinarni niti polidisciplinarni način nastajanja novog znanja ali omogućuje generiranje nadsumativnog znanja o obrazovanju odraslih što nastaje interakcijom između postojećeg znanja bez obzira u kojoj je disciplini nastalo. Interdisciplinarni pristup iskorištava potencijale monodisciplinarnog i polidisciplinarnog pristupa tako da srčiku znanja nove znanosti o obrazovanju odraslih (*adult education* ili *andragogije*), što nastaje vlastitim transdisciplinarnim istraživanjem, obogaćuje "posudbom" ili "usisavanjem"

onih znanja iz drugih društvenih znanosti što se odnose na obrazovanje odraslih, pri čemu ih prerađuje i integrira, a ne samo mehanički pridružuje postojećem korpusu znanja o obrazovanju odraslih.

5. Zemljopisne razlike u razvoju znanosti o obrazovanju odraslih

Postoje znatne geografske razlike u razvoju i karakteristikama znanosti o obrazovanju odraslih što se i terminološki očituju u nazivu te znanosti. Razlike su konceptualne i terminološke. Naime, nije posve jednak koncept obrazovanja odraslih (*adult education*) kao discipline koja znanstveno reflektira praksu obrazovanja odraslih i *andragogije*. U SAD-u je koncept znanosti o obrazovanju (odraslih) od samog početka temeljen ili na filozofiji ili na obrazovnoj psihologiji Edwina Lee Thorndikea. Prvi studij obrazovanja odraslih uopće utemeljen je na sveučilištu Columbia 1930. godine (prvi doktorat iz obrazovanja odraslih obranjen je 1935. godine). Jedan od najcitiranijih teoretičara obrazovanja odraslih u SAD-u je Malcolm Knowles koji je promovirao naziv *andragogija* (pod utjecajem srpskoga andragoga Dušana Savićevića). Njegova je andragogija utemeljena na humanističkoj psihologiji Abrahama Maslova i Carla Rogersa. Naziv andragogija nije se, međutim, ukorijenio u zemljama engleskog govornog područja niti u mnogim zemljama kontinentalne Europe. U engleski govorećim zemljama vodeći su teoretičari obrazovanja odraslih, uglavnom psiholozi.

Zapadna Europa je počela intenzivnije razvijati teoriju o obrazovanju odraslih u drugoj polovici dvadesetog stoljeća prema nejedinstvenom obrascu. Glavni uzrok kašnjenja za angloameričkim zemljama je slabija povezanost europskih sveučilišta sa praksom obrazovanja i njezinim potrebama. Europska sveučilišta su se razvijala više kao elitističke institucije pa su se davatelji usluga u obrazovanju odraslih više povezivali sa socijalnim pokretom obrazovanja odraslih sumnjajući pri tome u sposobnost i spremnost sveučilišta za uspješnu suradnju. Situacija se počela mijenjati u kasnim šezdesetim godinama zbog potrebe za izobrazbom i profesionalizacijom rada andragoga praktičara i zbog opće demokratizacije obrazovanja kao važnog elementa politike što je provode socijalne države. U bivšoj Saveznoj Republici Njemačkoj u sedamdesetima je godinama, na tragu Jensenove koncepcije razvoja nove znanosti, došlo do integracije istraživača iz različitih znanosti o obrazovanju (psihologije, sociologije, ekonomike, politologije, povijesti i pedagogije) na sveučilištu u Bremenu (Mader, 1992.). Pisac ovih redova priznaje da mu nisu poznati konačni rezultati ovoga interdisciplinarnog eksperimenta. Skandinavske zemlje (Finska, Švedska) prednjačile su u razvoju teorije obrazovanja odraslih zbog naglog razvoja društvenih znanosti u tim socijalnim državama. U njima, posebice Švedskoj, došlo je do prave eksplozije istraživanja obrazovanja odraslih. U istraživanjima dominira sociologijska perspektiva za razliku od američke teorije obrazovanja odraslih u kojoj prevladava psihologijska orijentacija. Vodeći su skandinavski teoretičari obrazovanja odraslih, sociolozi obrazovanja.

U Europi su *andragogiju* kao jedinstvenu (monodisciplinarnu) znanost afirmirali istraživači iz nekoliko zemalja. Naziv je prvi put spomenuo Nijemac Kapp (1833.), makar je sam koncept obrazovanja odraslih oštro kritizirao rodonačelnik akademske pedagogije Herbart držeći da se odgojem odraslih nad njima uspostavlja nedopustivi tutorski odnos. Termin se sporadično pojavljuje u prvim desetljećima dvadesetog stoljeća u Njemačkoj. Pedesetih godina u Švicarskoj je publicirana *Andragogija* (Hanselman, 1951.). Pogeller objavljuje svoj *Uvod u andragogiju* 1957. godine, a potom slijede značajni sistematski prilozi razvoju andragogije u Nizozemskoj (Ten Have, 1972.) i bivšoj Jugoslaviji. Pri tome andragogija ima nekoliko značenja: a) ona je djelatnost i pokret obrazovanja odraslih, b) specifičan pristup obrazovanju odraslih (tehnologija obrazovanja odraslih), c) obuhvatna znanost o obrazovanju odraslih.

Na prostorima bivše Jugoslavije su Borivoj Samolovčev, Dušan Savićević, Mihajlo Ogrizović, Mladen Zvonarević, Silvije Pongrac, Ilija Mrmak, Veseljko Velčić, Dragomir Filipović (*Osnovi andragogije*, 1966.) te Ana Krajnc (1979.) najviše učinili na afirmaciji andragogije kao samosvojne znanosti o obrazovanju odraslih čime su je emancipirali u odnosu na pedagogiju kako bi ju se prestalo tretirati kao "adultnu pedagogiju". Ana Krajnc je uz Dušana Savićevića, znatno doprinjela promoviranju andragoškog koncepta u međunarodnim razmjerima. Zanimljivo je da je Martin Petančić uspio u okviru industrijske pedagogije, odnosno ergodidaktike, integrirati problematiku (profesionalnog) obrazovanja odraslih u pedagoški koncept (Petančić, 1968., 1968,a.). No, drugi pedagozi nisu prihvatili industrijsku pedagogiju kao konceptualnu pedagošku inovaciju koja predstavlja prodor iz tradicionalnog pedagoškog okvira sa znatnim razvojnim potencijalom. Jenako tako nisu prihvatili niti ostale nove koncepte što ih je Petančić preuzeo iz svjetske edukacijske literature poput sustavskog pristupa i kurikulumske koncepta.

Rodonačelnici andragogije u Hrvatskoj su Mihajlo Ogrizović (Ogrizović, 1963.), Mladen Zvonarević, Silvije Pongrac te Veseljko i Vlado Velčić. Andragoški centar Zajednice radničkih i narodnih sveučilišta Hrvatske izdaje zapaženi časopis *Obrazovanje odraslih* (kasnije *Andragogija*) u kojemu su gore navedeni pisci, kao i mnogi istraživači iz prostora bivše Jugoslavije, objavili veliki broj teorijskih radova i empirijskih istraživanja obrazovanja odraslih. Ljetna andragoška škola (što ju je organizirao Andragoški centar) koja se održavala svake godine u Poreču (kasnije u Crikvenici) bila je jedno od utjecajnih svjetskih okupljališta teoretičara obrazovanja odraslih i andragoških praktičara.

U Zavodu za industrijsku andragogiju u Radničkom sveučilištu "Moša Pijade" u Zagrebu, osnovanom šezdesetih godina prošlog stoljeća, grupa od petnaestak istraživača koji su pripadali različitim društvenim i humanističkim znanostima (što je bila najveća istraživačka jedinica te vrste u tadašnjoj Jugoslaviji), pod vodstvom braće Velčića, razvijala je teoriju obrazovanja zaposlenih kao interdisciplinarnu znanost i primjenjivala ju u praksi obrazovanja odraslih u poduzećima. Na toj liniji nastala je i objavljena osamdesetih godina prva hrvatska *Andragogija* (Andrilović,

Matijević, Pastuović, Pongrac, Špan, 1985.). Ona je slijedila Jensenovu preporuku o optimalnom razvoju nove znanosti jačajući njezinu središnju originalnu jezgru tako da pozitivna praktična iskustva povezuje sa znanstvenim uvidima drugih društvenih znanosti o obrazovanju i integrira ih pod vidom središnjih andragoških pitanja. U devedesetima je, međutim, nastalo razdoblje stagnacije u razvoju teorije o obrazovanju odraslih u nas, a i sama se praksa obrazovanja odraslih zbog tranzicijskih procesa suzila. Prestao je izlaziti i časopis *Andragogija*. Na odsjecima studija pedagogije, uz iznimku riječkog Filozofskog fakulteta, katedre za andragogiju ne pokazuju vidljivi napredak. Nije pokrenut niti jedan poslijediplomski studij iz obrazovanja odraslih. Pozitivna su u tom kontekstu nastojanja novoosnovanog Hrvatskog andragoškog društva i njegovog *Andragoškog glasnika* koji podržava kontinuitet andragoške djelatnosti.

6. Pogled u budućnost

Van Gent (1994.) je kritičan glede budućeg razvoja andragogije kao posebne (mono)discipline. Andragoški koncept smatra previše zatvorenim i ujedno preširokim (nizozemski koncept). Knowlesov pristup koji antagonizira odnos pedagogije i andragogije smatra pretjerano konfliktnim. Drži ga opravdanim u smislu dopune pedagoškog pristupa kada se radi u o poučavanju odraslih. To pak veže andragogiju uz pedagogiju pa zato tamo gdje nema pedagogije nema niti andragogije. Može se reći da je vezivanje andragogije uz pedagogiju neproduktivno jer se time značajke pedagogije kao monodiscipline transferiraju u andragogiju koja to nije.

Ova se ograničenja danas prevladavaju uz pomoć koncepta cjeloživotnog učenja u kojem obrazovanje odraslih zauzima središnje mjesto (Titmus, 1981.). Cjeloživotno učenje odraslih postaje jedan od najznačajnijih čimbenika međunarodne konkurentnosti nacionalnih ekonomija. U Memorandumu o cjeloživotnom učenju (*The Memorandum on Lifelong Learning*, 2000.) se konstatira da bez obuhvatnog cjeloživotnog učenja građana, Europa neće moći biti međunarodno konkurentna u odnosu na gospodarstva SAD-a, Japana i novih brzorastućih dalekoistočnih gospodarstava.

Zbog društvenih potreba za cjeloživotnim učenjem intenziviraju se istraživanja obrazovanja odraslih u različitim društvenim znanostima. Istodobno se razvija interdisciplina o obrazovanju odraslih (*adult education*) jer su za to stvorene sve znanstvene pretpostavke. U devedesetima je objavljeno novo izdanje *Međunarodne enciklopedije obrazovanja* u kojoj se afirmira polidisciplinarno i interdisciplinarno istraživanje obrazovanja. U Predgovoru *Enciklopedije* se kaže: "U ranim devedesetim široki raspon društvenih i humanističkih znanosti tvore osnove ("foundations") znanja o obrazovanju: psihologija, sociologija, povijest, filozofija, ekonomika, antropologija i političke znanosti. **Odatle, obrazovanje kao područje istraživanja i prakse je određeno kao križanje mnogih etabliranih disciplina**" (Husen i

Postlethwaite, 1994. str. xii, istaknuo NP). Potrebe i mogućnosti interdisciplinskog istraživanja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja danas se intenzivno elaboriraju u međunarodnoj literaturi. Širenju i afirmaciji interdisciplinarne ideje u istraživanju značajno je doprinjela Svjetska asocijacija za istraživanja obrazovanja (*World Association for Educational Research*) što ju je osnovao poznati istraživač edukacije Gaston Mialaret. Multidisciplinsku narav obrazovnog fenomena i potrebu interdisciplinarnog istraživanja obrazovanja izložio je u knjizi *Uvod u edukacijske znanosti* što je i u nas prevedena (Mialaret, 1989.). Interdisciplinarni pristup istraživanju cjeloživotnog obrazovanja, što znači i obrazovanja odraslih, u nas je ekstenzivno elaborirao Pastuović (1999.). Polidisciplinarni i interdisciplinarni pristup istraživanju i studiranju obrazovanja (odraslih) danas prevladava u većini razvijenih zemalja pa se drži da takvoj orijentaciji pripada budućnost koja je, uostalom, već počela.

Literatura:

- Adult Education: Concepts, Purposes, and Principles. U: Husen, T., Postlethwaite, T. N. (ur.) 1994. *International Encyclopedia of Education*. Oxford: Pergamon Press. str. 111-120.
- Andrilović, V., Matijević, M., Pastuović, N. Pongrac, S., Špan, M. (1985). *Andragogija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Boyd, R. D., Apps, J. W. (ur.) 1980. *Redefining the Discipline of Adult Education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Darkenwald, G. G., Merriam, S. B. (1982). *Adult Education: Foundations of Practice*. New York: Harper & Row, Publishers.
- Hanselmann, H. (1951). *Andragogik: Wessen, Möglichkeiten, Grenzen der Erwachsenenbildung*. Zurich: Rotapfel Verlag.
- Husen, T., Postlethwaite T. N. (ur.) (1994). *International Encyclopedia of Education*. Oxford: Pergamon Press.
- Jensen, G. (1964). How adult education borrows and reformulates knowledge of other disciplines. U: Jensen, G., Liveright, A. A., Hallenbeck, W. (ur.) 1964. *Adult Education – Outlines of an Emerging Field of University Study*. Washington, DC: American Educational Association.
- Krajnc, A. (1979). *Metode izobraževanja odraslih*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Mader, W. M. (ur.) (1992). *Adult Education in the Federal Republic of Germany*. Vancouver: Centre for Continuing Education, University of British Columbia.
- Mialaret, G. (1989). *Uvod u edukacijske znanosti*. Zagreb: Školske novine. (naslov izvornika: Mialaret, G. 1985. *Introduction Aux Sciences de L Education*. Paris: UNESCO).
- Ogrizović, M. (1963). *problemi andragogije* (II izdanje) Zagreb.
- Osnovi andragogije* (1966). (grupa autora). Sarajevo: Jugoslovenski zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja.
- Pastuović, N. (1999). *Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen.

- Petančić, M. (1968). Industrijska pedagogija. Beograd.
- Petančić, M. (1968.a.). Ergodidaktika. Rijeka: Općinski zavod za zapošljavanje.
- Poggeler, F. (1957). Einführung in die Andragogik: Grundfragen der Erwachsenenbildung. Rattigen: Henn Verlag. U: Savičević, D. (1991). Modern Conceptions of Andragogy: A European framework. *Studies in Adult Education*, 23. 179-201.
- Premfors, R. (1987). Are some disciplines more relevant than others? U: Premfors, R. (ur.) 1987. *Disciplinary Perspectives on Higher Education and Research*. Stockholm: Stockholm University.
- Recommendation on Adult Education. (1977). Adult Education Information Notes, 1. 2. Paris: UNESCO
- Rubenson, K. (1994). Adult education: Disciplinary orientation. U: Husen, T., Postlethwaite T. N. 1994. *International Encyclopedia of Education*. Oxford: Pergamon Press.
- The Memorandum on Lifelong Learning (2000). Brussels: European Commission.
- Titmus, C. J. (1981). Lifelong Education for Adults: An International Handbook. Oxford: Pergamon Press.
- Van Gent (1994). Andragogy. U: Husen, T., Postlethwaite T. N. (ur.) (1994). *International Encyclopedia of Education*. Oxford: Pergamon Press. str. 274-277.

THE SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF ADULT EDUCATION

Nikola Pastuović

***Abstract** - In this paper the author gives a survey of the scientific development of adult education in the context of designing and promoting the concept of lifelong learning. The subject matter of the science of adult education is defined, and some basic and applied educational sciences that investigate the field of adult education are being mentioned here. The differences between the concept of andragogy and science of adult education have been pointed out, and the relation of each of them toward the fundamental educational sciences (educational psychology, sociology, economics of education and anthropology). Geographical differences in the beginning development of science of adult education with a special emphasis on the USA, and particular parts of the continental Europe have been described (the German speaking region, Scandinavian countries and the region of former Yugoslavia). The world trend of the research of lifelong learning as a poly-disciplinary and interdisciplinary research field has been pointed out as well as the development of science of adult education as an inter-discipline that integrates knowledge that has arisen within different sciences that have as their subject-matter lifelong education and that by themselves produce new scientific knowledge on adult education.*

***Key words:** adult education, lifelong learning, andragogy,, cjeloživotno učenje, andragogija, interdisciplinary research*

MEDIJSKA UVJETOVANOST ANDRAGOŠKE DIDAKTIKE

Milan Matijević
Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
milan.matijevic@ufzg.hr

Sažetak - Autor polazi od tvrdnje da je povijest cjeloživotnog učenja duga toliko koliko postoji čovjek kao biće na Zemlji. Naime, oduvijek je čovjek morao učiti tijekom čitava života, ali se do učenje odvijalo uz pomoć specifičnih medija. Na samom početku te povijest čovjek je stalno nastojao usavršiti svoje kompetencije u rukovanju alatima i oružjem.

Pojava pisma i tiskanih medija omogućili su da se ljudska znanja zapisuju i tako ostavljaju novim generacijama. Krajem devetnaestog i tijekom dvadesetog stoljeća dolazi do revolucije u medijskoj komunikaciji i načinu zapisivanja ljudskih znanja, a time i do promjena u tehnologiji obrazovanja mladih i odraslih. Posebno su ljudsku komunikaciju izmijenili pojava telefona, gramofona, magnetofona, radija i televizije. Pregled pojavljivanja pojedinih medija tijekom povijesti prikazuje autor u vidu tabele i fotografije.

Na kraju dvadesetog stoljeća veliku revoluciju u učenju donose satelitska televizija, te pojava osobnih računala i e-učenja. Autor zaključuje da je didaktika obrazovanja odraslih stalno bila uvjetovana raspoloživim komunikacijskim medijima

Ključne riječi: masovni mediji, cjeloživotno učenje, samoobrazovanje, didaktika obrazovanja odraslih

Cjeloživotno obrazovanje nije umotvorina stručnjaka novijeg vremena. Učili su tijekom cijelog života i upozoravali na značenje toga fenomena filozofi i stručnjaci od davnih vremena. Samo je prije petsto ili 2500 godina značenje toga fenomena bilo različito od onoga koje ima danas.

Prvi oblici učenja mladih i odraslih bili su iskustveni, a poučavanje (instrukcija) odvijala se uglavnom individualno – jedan učitelj za jednog učenika. Učenjem su se stjecale kompetencije za izradu alata, izgradnju objekata za stanovanje, izradu oružja te stjecanje ratničkih kompetencija.

Neki su znanstvenici pokušavali napraviti sustavam pregled razvoja obrazovne tehnologije (npr. amerikanac Saetler, 1961 i 1990, te u Hrvatskoj Bezić, 1983), ali ne nalazimo niti jedan sustavam pregled utjecaja komunikacijskih medija na praksu

i teoriju obrazovanja odraslih. Ovdje ćemo izložiti tek skicu za jedan takav sustavan pregled.

1. Fragmenti iz povijesti komunikacijskih medija

Od doba kada je jedini poučavateljski medij bio personalni— odnosno čovjek, do multimedijskog doba i digitalne ere, proteklo je dosta vremena. Najduže je trajalo doba izravnog individualnog podučavanja bez oslanjanja na bilo kakve medije, osim izravnih savjeta (instrukcija) i sredstava koja su korištena za rad, odnosno za stjecanje vještina. U prvo su vrijeme to bila sredstva (alati) i vještine koje su se odnosile na rad (izrada alata i objekata za stanovanje, zatim lov i ratovanje).

Čim se pojavilo pismo, zapisivane su i instruktivne poruke na glinenim pločama, na listovima papirusa, na koži ili na kamenim zidovima. Stari egipćani su poznavali papirus oko 2000 godina p.n.e., a kinezi su koristili papir u 2. stoljeću n.e. (Bezić, 1983, str. 86).

Spominje se da je Gaj Plinije Sekund, poznatiji kao Plinije Stariji (latinski *Gaius Plinius Secundus Maior* (1. stoljeće); Pliniju Mlađem pisao poučna pisma, epistole (grčki - *επιστολη*, *epistole*), prije skoro 2000. godina. To se smatra začecem modernog dopisnog obrazovanja (Pongrac, 1985).

Veliku revoluciju u međuljudsko komuniciranje donijela je pojava tiskane knjige sredinom petnaestog stoljeća. Međutim, trebalo je proteći čitavih dvije stotine godina da je taj medij imao većeg utjecaja na promjene u načinu poučavanja i učenja. Naime, tek je početkom sedamnaestog stoljeća intenzivirana proizvodnja udžbenika za školske potrebe, a to je omogućilo i velikom pedagogu i didaktičaru Janu Amosu Komenskom da oblikuje cjelovitu teoriju poučavanja pod naslovom *Velika didaktika* (1632. godine na češkom, a 1657. godine na latinskom jeziku).

U 18. i 19. stoljeća značajnu obrazovnu funkciju imaju novine, bez obzira na učestalost izlaženja. Novine su bile glavni prijenosnik i izvor informacija iz područja znanosti, kulture i politike. Kao bogato vrelo informacija i znanje moglo je biti korišteno za cjeloživotno učenje.

Krajem 19. stoljeća javljaju se na komunikacijskom tržištu telefoni i radioprijenosnici. Naravno, da su i ti mediji, osim prijenosa informacija, ubrzo korišteni kao dopuna raznim modelima poučavanja i učenja. Podsjetimo da je u Hrvatskoj prve radio emisije odaslao u eter radio Zagreb 1926. godine, a da je televizijski program službeno započeo tek prije pedeset godina (1956.)! U svojoj kratkoj povijesti postojanja (oko 100 godina) radioprijenosnici i tehnologija radijske komunikacije je doživljavala velike promjene, od veličine do načina i kvalitete prijenosa zvučnih signala. Broj radiodifuznih središta u Hrvatskoj se već iskazuje brojem od više stotina, a u svijetu i više miliona. Sva ta središta emitiraju i informacije iz područja znanosti i kulture koje se koriste ili koje utječu na cjeloživotno učenje.

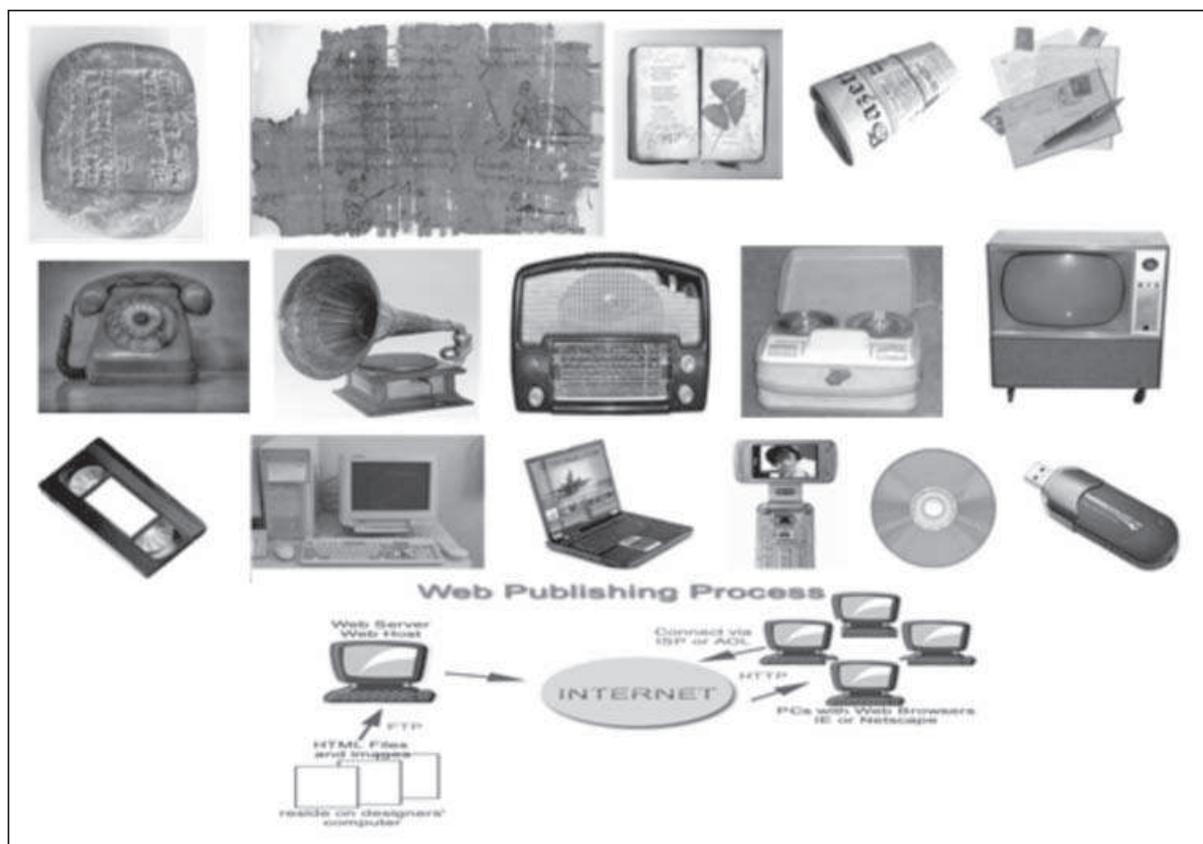
Dugo su vremena kao mediji koji su pomagali obrazovanje služili gramofon i magnetofon. Tko bi kod kuće još mogao pronaći ispravan gramofonski uređaj za

koji je prije pedesetak godina trebalo izdvojiti pravo malo bogatstvo. A koristilo se ta dva uređaja u školama za strane jezike ili za individualno učenje stranih jezika. da bi se moglo slušati izvorne govornike i ponavljati za njima izgovor težih riječi i fraza. Korišteni su i za podučavanje odraslih osoba čije su čitalačke kompetencije bile nedostatne za individualno učenje u formalnim i neformalnim obrazovnim oblicima.

Značajniji udio u ostvarivanju obrazovnih programa za mlade i odrasle imala je televizija u Hrvatskoj između 1970. i 1990. godine. Zapravo do pojave prvih moćnijih računala. Uz razmatranje povijesti medija koji su pomagali cjeloživotno obrazovanje valja podsjetiti da je Hrvatska televizija dvadesetak godina emitirala kvalitetan obrazovni program koji je, uz djelovanje specijalizirane redakcije, pripremala emisije koje su mogle kvalitetno dopunjavati obrazovanje mladih i odraslih u školi, a koje su koristili individualno i mnogi odrasli za osobno usavršavanje odnosno za cjeloživotno učenje.

2. Povijesni pogled na razvoj medija

Danas se često glorificira značenje i mogućnost učenja uz pomoć digitalnih medija ili multimedijско učenje i poučavanje na daljinu. “Glorificiranje“ ovdje ozna-

čava stavove da je konačno pronađena obrazovna tehnologija koja može efikasnije od bilo kojeg učitelja ili učiteljice poučavati nekoga u stjecanju kompetencija za rad i život. A to nije baš jednostavno i nije baš apsolutno tako! Naime, ima mnogo kompetencija koje treba steći i koje su važne za život, a koje se ne mogu steći bez izravnog ljudskog poučavanja i bez izravnog vježbanja s konkretnim strojevima, predmetima ili alatima.

Digresija: u Hrvatskoj ne smijemo prigodom razmatranja ove teme zaboraviti na obrazovnu kartu odrasla pučanstva. Naime, skloni smo glorificirati nove tehnologije i nove medije, a njih je spremno koristiti manje od polovine odraslih. Naime, podsjetimo i ovom prigodom da je polovina odrasla stanovništva završila samo osnovnu školu ili mnogo manje. Teško je očekivati kod te populacije razvijenije tehnike intelektualnog rada ili zadovoljavajuću mentalnu kondiciju koja implicira i motivaciju za obrazovanje i samoobrazovanje. Zbog niske obrazovne razine neke je kategorije te populacije nemoguće dobiti u bilo kakav organizirani oblik učenja. To ipak ne znači da i te osobe ne uče uz pomoć nekih medija (npr. televizije). Poznato je naime, da slabije obrazovane osobe bolje prihvaćaju medije u kojima je dominantna vizualna i zvučna komunikacija, u odnosu na tiskovnu komunikaciju (npr. uz pomoć novina ili knjiga).

Tehnologija predavačke i predavačko prikazivačke nastave je dugo dominirala na andragoškoj sceni, a i danas nije potpuno napuštena kao model ostvarivanja programa za odrasle. Tu i tamo, se osim stare drvene ploče i krede, unose moderne ploče na kojima se piše flomasterima ili na velikim listovima papira na čvrstoj ploči.

Zahvaljujući razvijenosti tiskarske tehnike razvijena je i tehnologija dopisnog i dopisno-konzultativnog obrazovanja. Ta je tehnologija podrazumijevala prijenos funkcija poučavanja na tiskane medije, npr. na nastavna pisma i udžbenike. Za sudjelovanje u takvom obliku obrazovanja sudionici su trebali biti visokomotivirani i posjedovati određene kompetencije koje su važne za individualno učenje uz pomoć tekstualnih medija (npr. tehnike čitanja i tehnike bilježenja).

Pojava telefona, te radija i televizije postupno je razvijana tehnologija multimedijskog obrazovanja na daljinu. Ta je tehnologija omogućila razvoj velikih multimedijških sustava kao što su Televizijska poljoprivredna srednja škola u Poljskoj ili multimedijško obrazovanje za političke kompetencije u bivšoj Jugoslaviji (više kod: Matijević, 1985, te Pongrac, 1985). U takvim modelima cjeloživotnog obrazovanja važno je bilo osigurati međusobno dopunjavanje i obogaćivanje u djelovanju više različitih medija, ali isto tako zadovoljavajuća mentalna kondicija koja podrazumijeva i vladanje kompetencija samostalnog učenja uz pomoć tih medija. Osim velikih multimedijških sustava na razini države razvijani su i komunalni sustavi multimedijskog obrazovanja na daljinu, ili kombinirani modeli u kojima su mediji koji omogućuju komuniciranje na daljinu dopunjavani izravnim susretima osoba koje uče i stručnjaka koji su ih poučavali (npr. prije tridesetak godina kombinacija obrazovnog djelovanja lokalnog radija, lokalnih novina, pisanih materijala s izravnim susretima sudionika i instruktora).

Krajem 20. stoljeća na medijskoj sceni se pojavljuju moći sustavi koji mogu znatno obogatiti i intenzivirati obrazovnu komunikaciju. Govori se o medijskoj ili informatičkoj revoluciji. Pored satelitske i kabelske televizije pojavljuju se multi-medij (DVD) i Internet. Naravno, u kratkom vremenu ovih hipermediji nalaze na primjenu i u cjeloživotnom učenju (više kod: Issing und Klimsa, 2002). To pred andragošku didaktiku i didaktiku medija postavlja nove istraživačke i organizacijske zadaće i pitanja.

3. Samoobrazovanje uz pomoć novih medija

Vladati kompetencijama samostalnog učenja u vrijeme dominacije predavačke nastave, značilo je moći brzo zapisati najvažnije misli predavača, te organizirati vrijeme za učenje napamet zapisanog teksta, jer je to predavač obično očekivao. Kompetencije za samostalno učenje u vrijeme punog procvata dopisnog obrazovanja su, već podrazumijevale vladanje tehnikama brzog čitanja, tehnikama bilježenja, te pravilima organizacije samoobrazovanja (izrada plana učenja i vježbanja).

Kompetencije važne za samoobrazovanja u vrijeme multimedijskog obrazovanja na daljinu (televizija, radio, telefon i tekstovi) su nešto složenije jer se ovdje osim čitanja i pisanja, traže neke sposobnosti koje dolaze do izražaja kod učenja uz televizijske i radijske emisije. Tu dolaze do izražaja i spoznaje o tzv. tipovima učenja: vizualni, auditivni, praktični, kombinirani itd., a očekuje se i nove varijable u kontekstu mentalne kondicije.

Kompetencije za samoobrazovanje u vrijeme e-Učenja i Interneta idu u smjeru *naučiti učiti uz pomoć novih medija*. To podrazumijeva, osim tradicionalnih kompetencija (brzog čitanja i pisanja) i *informatičke kompetencije* (korištenje određenih programa i alata). U novije vrijeme se npr. razmišlja o modernizaciji tehnologije obrazovanja vozača cestovnih vozila. Već se može učiti prometne propise uz pomoć multimedija, polagati ispit iz propisa on-line, vježbati na simulatoru vožnje u raznim uvjetima, ali na kraju, obuka vozača ipak treba instruktora i vježbanje na poligonu i prometnici.

Jedan od velikih problema kod klasičnog dopisnog obrazovanja bio je intenziviranje dvosmjerene komunikacije između poučavatelja i učitelja. Pismo je u dva smjera trebalo putovati ponekad i do mjesec dana. To je bio predug period za zadovoljavanje želje i potrebe za povratnom informacijom, odnosno za čekanje povratne informacije od poučavatelja.

Kasnije je taj manjak nadomješten kombiniranjem pisane i telefonske komunikacije. Dakle, glavnina sadržaja učenja je posredovana pismom ili knjigama, a neophodna izravna komunikacija se odvijala putem telefona. Telefonska komunikacija je korištena i kao dopuna uz razne modele multimedijskog obrazovanja na daljinu u kojima su televizija i radio bili glavni komunikacijski mediji.

Vrijeme pojave i razvoja komunikacijskih medija

MEDIJ	POJAVA - IZUM	RAZVOJ
pismo (pisani tekst)	3.500 god. n.n.e. Glinene i drvene ploče, papirus i papir	Do 6. stoljeća n. e.
knjiga	1455.	15. i 16. stoljeće
novine	Početak 16. stoljeća	Tijekom 16. – 19. stoljeća
telefon	1861., 1876. i 1877.	Kraj 19. i prva polovina 20. st.
film	1895.	Tijekom 20. st.
gramofon	1887.	Prva polovina 20. stoljeća
magnetofon	1930.	1940. – 1970.
kazetofon	1963.	1970. – 1990.
radio	1895.	1900. – 1950.
faks	1925.	1930. –
tranzistor	1947.	1950. –
televizor	1925.	1925. –
VHS	1976.	
računalo	1950.	
osobno računalo	1970.	
Internet	1990.	
CD	1982.	
DVD	1993.	
prijenosnik (laptop)	1980.	1990. –
mobitel	1979.	1990.
USB	1995.	

U zadnjih nekoliko godina znatno je uznapredovala tehnologija mobilne telefonije i prijenosnih računala (tzv. laptop). Već se provode istraživanja s obrazovnim projektima u kojima su prijenosna računala i mobilni telefoni glavni komunikacijski mediji. Opet, valja istaknuti ograničenja ove hipermedijske tehnologije kod ostvarivanja programa u kojima su krajnji cilj kompetencije koje traže vježbanje ili iskustveno učenje u izvornoj stvarnosti ili s konkretnim alatima, strojevima ili uređajima.

Osim pojedinih inovatora i znanstvenika značajan doprinos razvoju suvremenih komunikacijskih medija dali su najveći proizvođači odnosno najpoznatije svjetske tvornice kao što su Sony, Philips, Grundig, Telefunken i dr. Također u području računalne tehnologije stručnjaci velikih proizvođača računala su u svojim razvojnim i istraživačkim središtima stalno radili na usavršavanju računalne tehnologije. Zapaženo mjesto u zadnjim desetljećima na razvoju računalne tehnologije imali su stručnjaci tvornica IBM, Apple, Hewlett Packard, Toshiba, Samsung i dr. Ništa manje važno područje djelovanja istraživačkih timova u odnosu na razvoj hardwareda, predstavljaju i softverske inovacije u kojima svakako vodeće mjesto zauzima tvrtka Microsoft.

4. Zaključak

U ovom kratkom pregledu povijesti komunikacijskih medija nastojali smo razmotriti utjecaj tih medija na tehnologiju obrazovanja i samoobrazovanja odraslih. Pokazano je kako se ta tehnologija mijenjala pod utjecajem tih medija i kako su oni pridonosili poboljšanju kvalitete obrazovne komunikacije. Najveću revoluciju u povijesti komunikacijskih medija predstavljala je pojava knjige kao tiskanog medija te, u novije vrijeme, pojava osobnih računala, satelitske televizije i mobilna telefonija. Učenje pomagano tako moćnim medijima predstavlja veliki izazov andragoškoj didaktici. Također, veliki izazov za andragošku didaktiku predstavljaju i pitanja koja se odnose na didaktičko oblikovanje medija (napose multimedija) koji trebaju pomagati poučavanje i samostalno učenje, te traženje odgovora na pitanje izbora i uporabe singularnih medija i multimedija (na DVD) za ostvarivanje konkretnih ciljeva učenja (Kemp, 1973). Velike obrazovne mogućnosti komunikacijskih medija uvjetovale su pojavu brojnih fleksibilnih modela obrazovanja odraslih bilo kada i bilo gdje, dakle: učenje po dogovoru (Matijević, 2000).

Literatura:

- Bezić, K. (1983), *Tehnologija nastave i nastavnik*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
- Issing, L. J. und Klimsa, P. (2002), *Information und Lernen mit Multimedia und Internet*. Beltz Pvu.
- Kemp, E. J. (1973), *Which Medium? In: Individualized Instruction – programs and materials*. New Jersey: Educational Technology Publications Englewood Cliffs, pp 203-212.
- Köck, P. (1977), *Didaktik der Medien*. Donauwörth: Auer.
- Matijević, M. (1985), *Suvremena organizacija obrazovanja odraslih*. Zagreb: NIRO Školske novine.
- Matijević, M. (2000), *Učiti po dogovoru*. Zagreb: CDO Birotehnika.
- Pongrac, S. (1985), *Komunikacije u dopisnom obrazovanju*. Zagreb: Školska knjiga.
- Saettler, L. P. (1961), *The technical development of the new media*. Washington, Technological Development Project, National Education Association.
- Saettler, L. P. (1990), *The evolution of American educational technology*. Englewood, Colo.

ANDRAGOGICAL DIDACTICS WITHIN MASS MEDIA TERMS DETERMINATION

Milan Matijević

***Abstract** - The starting point of the author is the claim that the length of the history of lifelong learning is correspondent to the existence of humans as a species on the Earth. Namely, from times beyond memory man had to learn through all of his life, but this process unfolded with the help of specific media. At the very beginning of this history man constantly made efforts to improve his competences in handling different tools and weapons.*

The emergence of script and printed media enabled human knowledge to be written and in this way being left to new generations. Toward the end of the 19th and during the 20th century there arises the revolution in the media communication and the way of recording human knowledge, as well as changes in educational technology of the young and adults. Human communication has especially been changed by the invention of telephone, gramophone, tape-recorder, radio and television. The author gives a survey of the emergence of particular media during the history presented by the table and photographs. At the end of the 20th century the advent of satellite television and personal computers, as well as e-learning, has brought about great revolution in learning. The author makes a conclusion that adult educational didactics has constantly been conditioned by the available communicational media

Key words: *mass media, lifelong learning, self-education, adult educational didactics*

USKLAĐIVANJE OČEKIVANJA I REZULTATA U DJELOVANJU SEKTORA CJELOŽIVOTNOG OBRAZOVANJA

Nikša Alfrević

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu
nalf@efst.hr

Jurica Pavičić

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
jpavicic@efzg.hr

Mario Vučić

Agencija za obrazovanje odraslih
mariovucic1@gmail.com

Sažetak - Brojne inozemne i domaće studije, istraživanja, stručni skupovi, kao i s njima povezani eksperti – teoretičari i praktičari slažu se u nekoliko već desetljećima više ili manje identičnim konstatacijama da je: a) cjeloživotno obrazovanje nužno za kvalitetan razvoj svakog društva i b) čovjek treba učiti bez obzira na njegov dobni, materijalni, profesionalni ili neki drugi relevantni status. Međutim, ovakvo višedesetljetno “kucanje na otvorena vrata” definitivno može imati negativne marketinške/menadžerske posljedice za institucije koje se bave konkretnom provedbom cjeloživotnog obrazovanja u praksi. Zašto? Razlozi su jednostavni i manje-više slični, a ponder važnosti im se mijenja u ovisnosti o čimbenicima iz okruženja (lokalnog, političkog pred/postizbornog, materijalnog i dr.). U spomenutom se kontekstu institucije cjeloživotnog obrazovanja često smatraju “panaceom” (univerzalnim lijekom za sve bolesti/probleme). Bivaju važnim dijelovima strategije gospodarskog, demokratskog i drugih oblika razvoja, uvrštavaju se u srednjoročne i dugoročne razvojne planove i dobivaju deklarativnu podršku koja je često u svijesti onih koji je daju pozicionirana negdje u daljoj budućnosti – bez nekih konkretnih i aktualnih obveza relevantnih aktera u sadašnjosti ili bliskoj budućnosti. Sve spomenuto uvjetuje brojne marketinške/menadžerske izazove za konkretne obrazovne institucije, no, kao najvažnije moguće je izdvojiti sljedeće: a) pretvaranje deklarativne buduće u konkretnu sadašnju podršku (financijsku, administrativnu i sl.); b) promjenu percepcije obrazovnih institucija u području cjeloživotnog obrazovanja – od strane državnih institucija i/ili političkih stranaka; c) sustavni benchmarking – praćenje marketinške i menadžerske prakse djelovanja srodnih institucija u inozemstvu. Pritom, ipak, treba voditi računa da određene hrvatske institucije posjeduju bogato

iskustvo i tradiciju u području obrazovanja odraslih, zbog čega nije potrebno "otkrivati toplu vodu" i "uvoziti" primjere najbolje prakse koje smo, nekad, možda i sami razvijali.

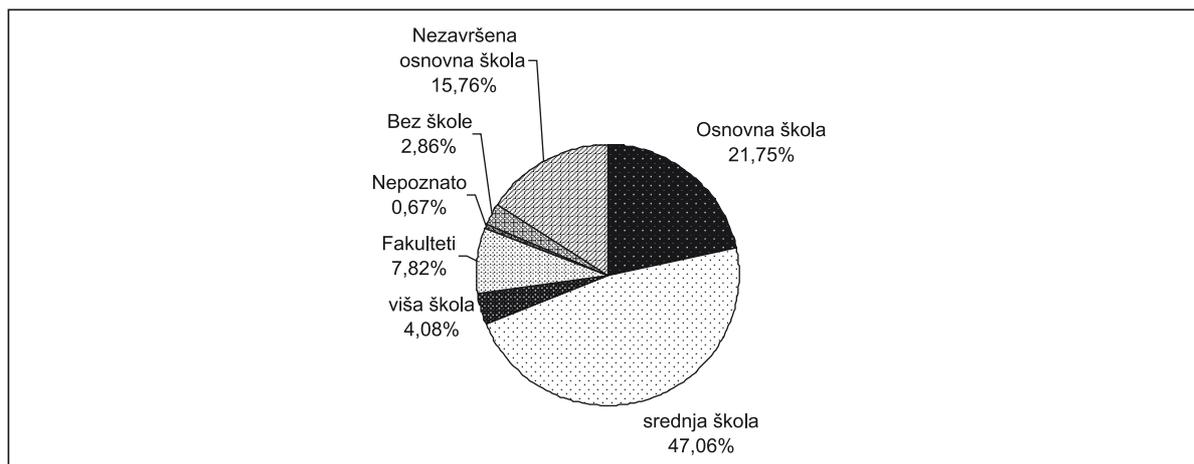
Ključne riječi: *cjeloživotno obrazovanje, marketinška praksa, obrazovanje odraslih*

1. Procjena potreba za cjeloživotnim obrazovanjem u Hrvatskoj

U suvremenom se menadžmentu uvelike raspravlja o problemima **razvoja ljudskih resursa**, pri čemu se, kao jedno od općih mjesta, izdvaja teza o potrebi stalnog unapređenja znanja i sposobnosti – kako na individualnoj, tako i na razini organizacije kao cjeline. Stoga se u teoriju uvodi čak i pojam *učee organizacije* (*learning organization*, engl.) kao inovativnog oblika organizacijske strukture, praćene odgovarajućom strategijom i pristupom menadžmentu, koji institucionaliziraju proces učenja i stvaraju kolektivne kompetencije za prilagođavanje složenom i sve teže predvidivom poslovnom okruženju¹. S druge strane, eksperti s područja informacijske tehnologije (i drugih povezanih područja) sve više razmišljaju o izgradnji sustava koji bi olakšali akviziciju i dijeljenje pojedinačnih znanja između svih relevantnih članova organizacije, o čemu se – u vrlo općenitom smislu – može govoriti kao o novom području *upravljanja znanjem* (*knowledge management*, engl.)².

Zapravo, čini se da nema discipline u području poslovnog upravljanja, marketinga, strategije... koja ne naglašava izrazitu važnost znanja i učenja u stvaranju i zadržavanju konkurentske prednosti, pri čemu se posebno izdvaja *potreba za osiguranjem kontinuiteta navedenih procesa*. Potreba za *kontinuiranim učenjem* "automatski" znači (re)afirmaciju teorijskih (stručnog/znanstvenog) područja obrazovanja odraslih, ali i niz različitih praktičnih mjera, načina i pristupa - kako formalnom, tako i neformalnom cjeloživotnom obrazovanju, ali i obuci/učenju na radnom mjestu, s obzirom da se, vjerojatno, najveći broj radno relevantnih kompetencija stječe upravo – kroz praksu, na vlastitom poslu³. U svim navedenim područjima, hrvatsko društvo očekuju veliki izazovi, što je razvidno i iz temeljnog statističkog podatka o obrazovnoj strukturi stanovništva u RH (koja, doduše, u obzir uzima samo stečenu formalnu stručnu spremu), prikazanu na slici 1.

-
- 1 Pregled teorija učee organizacije vidjeti u: Easterby-Smith, M.: *Disciplines of Organizational Learning: Contributions and Critiques*, **Human Relations**, 1997, Vol. 50, No. 9, str. 1085-1113.
 - 2 Više o izvorima i multidisciplinarnoj prirodi upravljanja znanjem, te njegovom odnosu prema organizacijskom učenju vidjeti u: Rowley, J.: *Knowledge management in pursuit of learning: the Learning with Knowledge Cycle*. **Journal of Information Science**, 2001, Vol. 27, No. 4, str. 227-237.
 - 3 Vidjeti, primjerice, Marsick, V. J.: *Reflectivity Learning in the Workplace: The Case for Reflectivity and Critical Reflectivity*, **Adult Education Quarterly**, 1988, Vol. 38., No. 4, str. 187-198.

Slika 1. Obrazovna struktura hrvatskog stanovništva

Izvor: Državni zavod za statistiku RH, prema popisu stanovništva iz 2001. godine (kako je reproducirano u *Strategiji obrazovanja odraslih* Vlade RH, Zagreb, 2004., str. 3.)

Kao što je vidljivo iz prethodnog prikaza, tek je nešto ispod 8% hrvatskog stanovništva akademski obrazovano, dok je najveći udjel stanovnika sa završenom srednjom školom (približno 47,1%), praćen s 38,51% stanovnika RH koji imaju (ne)završeno osnovnoškolsko obrazovanje. S obzirom na razlike između metodologije *Državnog zavoda za statistiku* i *Eurostata*, to je korisno usporediti udjel stanovnika koji su završili srednjoškolsko obrazovanje (s obzirom da je navedeni statistički podatak dio statističkog godišnjaka *Europe in Figures 2006-07*)⁴. Kako prikazuje tablica 1, uz pozitivni trend u periodu 2000. – 2006., u 2006. godini približno 70% stanovnika “proširene” EU završilo je najmanje formalno srednjoškolsko obrazovanje, pri čemu je zanimljivo da se podaci za “stare” i “nove” članice EU uvelike ne razlikuju. S druge strane, u Hrvatskoj je tek oko 59% stanovnika koji su završili barem srednju školu.

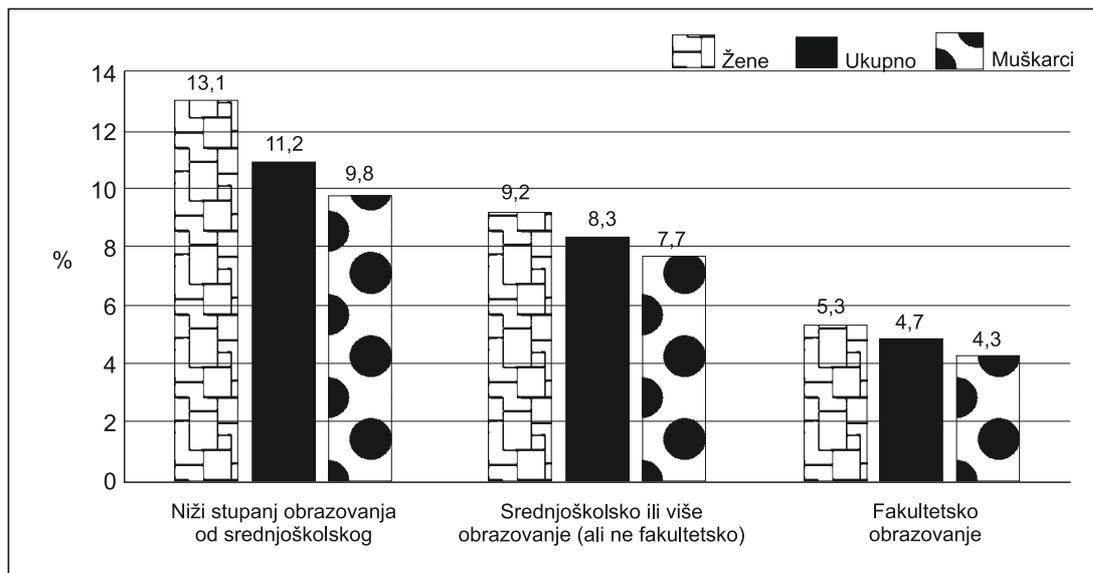
Tablica 1. Postotak stanovništva EU sa završenim najmanje srednjoškolskim obrazovanjem

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU-27	64.4	64.9	65.8	67.0	68.3	69.3	70.0
EU-25	64.1	64.5	65.5	66.8	68.1	69.1	69.7
EU-15	61.0	61.5	62.4	63.8	65.1	66.2	66.7

Izvor: EUROSTAT⁵

4 Izvor: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=2693,61100649,2693_62309131&dad=portal&_schema=PORTAL (pregledano 26. studenog 2007.).

5 Vidjeti: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/url/page/PGP_QUEEN/PGE_QUEEN_DETAIL?screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C3/C31/cca23312 (pregledano 26. studenog 2007.).

Slika 2. Ukupan broj nezaposlenih kao postotak stanovništva iste dobne skupine u ovisnosti o stupnju obrazovanja (za stanovnike EU-25 dobi od 25 do 64 godine u 2004.)

Izvor: EUROSTAT⁶

Koliki je značaj obrazovanja za povećanje zaposlenosti i životnog standarda nije potrebno posebno dokazivati, na što upućuje i statistički prikaz ovisnosti stope nezaposlenosti o stupnju obrazovanja u EU (slika 2), koji potvrđuje da povećanje obrazovnog postignuća ima značajne efekte na smanjenje rizika (dugotrajne) nezaposlenosti.

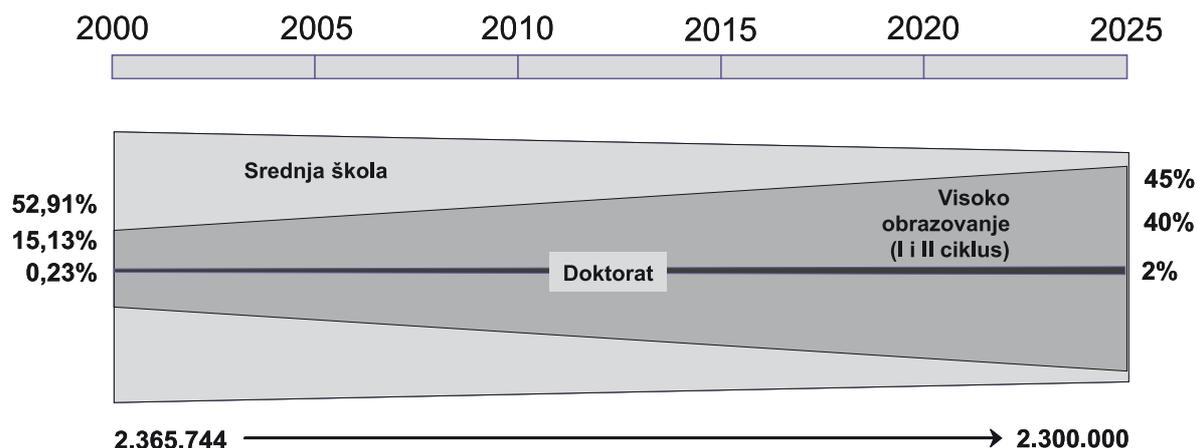
Kako bi se “zatvorile” postojeće razlike u obrazovnim postignućima, a samim tim unaprijedila kvaliteta ljudskih resursa, o kojoj uvelike ovisi i životni standard pojedinaca i društva u cjelini, neke analize predviđaju da će u Hrvatskoj, do 2025. godine, biti potrebno povećati udjel fakultetski obrazovane radne snage (čija se veličina projicira na približno 2.300.000 ljudi u 2025. godini) s 15,13%⁷ (u 2000.) na barem 40% (u 2025.), a udjel pojedinaca s doktoratom znanosti s nepunih 0,23% na 2% (vidjeti sliku 3)⁸.

O opisanim problemima u području neadekvatnih obrazovnih postignuća u Hrvatskoj već se odavno raspravlja, kako u stručnim, odnosno znanstvenim krugovi-

6 Vidjeti: The social situation in the European Union 2005-2006 (Overview), http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KE-AP-06-001/EN/KE-AP-06-001-EN.PDF (pregledano 26. studenog 2007.)

7 Izneseni podaci se ponešto razlikuju od udjela prikupljenih od strane DZS-a, s obzirom da ne obuhvaćaju cijelu populaciju, već kontingent radne snage dobne skupine od 25 do 65 godina.

8 Izvor: Lučin, P.: *Strateški okvir razvoja znanosti do 2010*, materijal radne skupine izložen na *Drugom kongresu hrvatskih znanstvenika iz domovine i inozemstva*, siječanj 2007., <http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=12050> (pregledano 26. studenog 2007.).

Slika 3. "Premoštavanje" jaza obrazovnih postignuća potrebnih za razvitak društva znanja u Hrvatskoj

Izvor: Lučin, P., op. cit.

ma, tako i u širokoj javnosti, pa je tako još 2002. godine i *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti* usvojila "alarmantno" intoniranu *Deklaraciju o znanju*, u kojoj se upozorava na neadekvatnu situaciju u obrazovanju, ali i znanosti, te primijenjenom istraživanju i razvoju⁹. Iz svega izloženog proizlazi nepobitan zaključak o značaju sektora cjeloživotnog obrazovanja za izgradnju društva/gospodarstva znanja¹⁰ u Hrvatskoj, ali i pitanje o tome *koliko je on zaista spreman na svladavanje budućih izazova*.

2. Neki čimbenici buduće perspektive cjeloživotnog obrazovanja u Hrvatskoj

O cjeloživotnom obrazovanju u EU intenzivno se raspravlja od donošenja Lisabonske deklaracije, kojom je kao temeljni cilj gospodarskog i društvenog razvoja navedena izgradnja "...najkonkurentnijeg i najdinamičnijeg svjetskog gospodarstva, zasnovanog na znanju..."¹¹, u kontekstu čega se intenzivno promišlja uloga obrazovanja odraslih. Naime, cjeloživotno obrazovanje podrazumijeva stalno una-

⁹ Izvor: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: *Deklaracija o znanju - Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja*, Zagreb, 2002. (pregledano na Web stranici <http://www.hazu.hr/Deklaracija.pdf> 26. studenog 2007.)

¹⁰ Izgradnja društva/gospodarstva znanja predstavlja jedno od proklamiranih prioriternih područja djelovanja Vlade RH (vidjeti: http://www.vlada.hr/hr/aktualne teme i projekti/aktualne teme/drustvo_znanja (pregledano 26. studenog 2007.).

¹¹ Izvor: Council of the European Union: *Presidency conclusions: Lisbon European Council, 23 and 24 march 2000*, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm (pregledano 26. studenog 2007.)

pređenje znanja, vještina i kompetencija usmjereno prema osobnom razvoju, zapošljavanju, odnosno aktivnom sudjelovanju u lokalnoj zajednici¹². U navedenom je procesu od ključnog značaja obrazovanje odraslih kao skup svih oblika učenja u koje se uključuju polaznici koji su već jednom prekinuli svoje inicijalno obrazovanje/profesionalni trening¹³. Iako se čini “novopečenim” promatračima čini da se opisani procesi mogu povezati s napretkom informatičke i telekomunikacijske tehnologije u 1990-ima, kao i sve većim zahtjevima koje pred radnu snagu predstavlja globalizacija, sustavno i planirano obrazovanje odraslih nije novina u Hrvatskoj. Naime, u bivšoj Jugoslaviji, a posebice u Hrvatskoj, velika se pažnja pridavala još 1950-ih i 1960-ih godina, pa je tako u Sarajevu 1966. godine, među prvima u Europi, publiciran udžbenik *Osnovi andragogije*¹⁴, o čemu danas zainteresirana znanstvena i stručna hrvatska javnost uglavnom saznaje putem elektroničkog zapisa prikaza knjige u američkom časopisu *Adult Education Quarterly*¹⁵, umjesto iz relevantnih domaćih izvora.

Hrvatska je praksa u području cjeloživotnog obrazovanja značajno narušena reformom školstva 1970.-ih godina¹⁶, da bi je produblјivanje gospodarske i političke krize 1980-ih, kao i ratne prilike 1990-ih još u većoj mjeri potisnule u drugi plan društvenog interesa. Čini se da se europski prioriteti u području reforme obrazovanja i novi zahtjevi za razvojem ljudskih resursa u “post-industrijskim” gospodarstvima zrcale u novopronađenom interesu za obrazovanjem odraslih u Hrvatskoj. Međutim, i u uvjetima koji (ponovno) afirmiraju obrazovanje odraslih, treba pokušati izbjeći probleme pretjeranog “formaliziranja” navedenog oblika obrazovanja, ali i još jednom razmotriti prethodna iskustva, umjesto pribjegavanju svekolikom benchmarkingu i nekritičkom “uvozu” strane prakse.

Dugotrajno zanemarivanje razvoja cjeloživotnog obrazovanja s društvenog stajališta rezultiralo je pretežitim usmjeravanjem područja prema tržišnim prioritetima, što predstavlja nužnost u uvjetima suvremenog tržišnog gospodarstva, pa se takav trend uočava već od 1990-ih godina i u najrazvijenijim društvima na svijetu¹⁷.

12 Prilagođeno prema definiciji Agencije za obrazovanje odraslih RH, korištenoj u publikaciji/letku “*Obrazovanje je životno osiguranje*” (2007).

13 Prilagođeno prema Web stranici Europske komisije http://ec.europa.eu/education/policies/adult/index_en.html (pregledano 26. studenog 2007.)

14 Usporedbe radi, drugo izdanje jednog od najpopularnijih američkih djela iz ovog područja (Knowles, M.: *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*, Follett Publishing Co., Chicago) tiskano je “tek” 1980. godine.

15 Izvor: Kulich, J.: *Book Reviews : Nada Bogdanovic, Mihajlo Ogrizovic, Tihomir Prodanovic, Borivoj Samolovcev, Stipe Tonkovic and Veseljko Velcic. Osnovi Andragogije (Foundations of Andragogy). Published for Jugoslovenski zavod za proucavanje skolskih i prosvetnih pitanja (Yugoslav Institute for Educational Research) by Zavod za izdavanje udžbenika (Textbook Publishing House), Sarajevo, 1966. 816 pp, Adult Education Quarterly, 1968, vol. 18, str. 136-141*

16 Vlada RH: *Strategija obrazovanja odraslih (prijedlog)*, Zagreb, studeni 2004

17 Hake, B. J.: *Lifelong Learning in Late Modernity: The Challenges to Society, Organizations, and Individuals, Adult Education Quarterly, 1999, Vol. 49, No. 2, 1999, str. 79-90.*

Međutim, perspektive sektora cjeloživotnog obrazovanja u cjelini, kao i zadovoljavanje potreba za izgradnjom često spominjanog “društva znanja” ovise o sustavnoj i aktivnoj potpori s nacionalne i lokalne razine, ali i koordiniranjem različitih strategija i pristupa harmonizaciji hrvatske prakse sa standardima u EU. U tom se smislu kao pozitivno može izdvojiti napor u definiranju strateških odrednica razvoja sektora cjeloživotnog obrazovanja¹⁸, kao i zakonska, te institucionalna regulacija djelatnosti u sektoru (što se, prvenstveno, odnosi na usvajanja *Zakona o obrazovanju odraslih* u veljači 2007.¹⁹, te osnivanje *Agencije za obrazovanje odraslih*, kao i *Agencije za mobilnost i programe Europske Unije*²⁰). Poseban značaj ovih institucionalnih/zakonskih “pomaka” vidi se u odredbama novog zakona kojima se predviđa javna potpora obrazovnih programa od interesa za društvo/zajednicu, kao i u prevladavanju svojevrsnog institucionalnog “vakuuma”, koji je često rezultirao “loptanjem nadležnostima” između lokalnih i različitih državnih organa.

Nadalje, iako se u EU ozbiljno razmišlja o zajedničkim principima za priznavanje (“*validiranje*”) neformalnog obrazovanja²¹ (koje uključuje neformalno obrazovanje na radnom mjestu, ali i različite oblike necertificiranih programa koji se izvode u različitim institucijama, kao i organizacijama civilnog društva), kod nas je ova tema i dalje zapostavljena, iako, zasigurno, predstavlja važan čimbenik za daljnji razvoj sektora. Određeni institucionalni pomak u ovom području, koji ipak ide “korak dalje” od jednostavnog prikaza studija slučaja/primjera dobre prakse²², predstavlja projekt identifikacije programa građanskog obrazovanja²³, u okviru kojeg je nastala prva publikacija te vrste u Hrvatskoj – *Katalog programa neformalnog obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo*²⁴. Iako se, u ovom slučaju, radi o “tipičnoj” temi za civilno društvo, u budućnosti će od velikog značaja

18 Vlada RH: *Strategija obrazovanja odraslih (prijedlog)*, Zagreb, studeni 2004.

19 Izvor: *Zakon o obrazovanju odraslih*, **Narodne novine**, br. 17/07, 12. veljače 2007.

20 Izvor: <http://www.aoo.hr> (pregledano 28. studenog 2007.)

21 Izvor: Council of the European Union: *Draft Conclusions of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning*, Bruxelles, 18. svibanj 2004., http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/validation2004_en.pdf (pregledano 28. studenog 2007.)

22 U Hrvatskoj se često kao primjeri dobre prakse u neformalnom obrazovanju izdvaja nekoliko udruga s visokim kapacitetom, poput *Foruma za slobodu odgoja*, *Centra za mirovne studije* i *Centra za ženske studije* iz Zagreba (vidjeti: <http://www.h-alter.org/tekst/obrazuj-me-neformalno.../1232>; pregledano 28. studenog 2007.), udruga *Mi* iz Splita i *SMART* iz Rijeke, *Centra za socijalno poučavanje PRONI* iz Osijeka (vidjeti: <http://www.h-alter.org/tekst/dalje-od-metropole/1298>; pregledano 28. studenog 2007.), itd.

23 Radi se o projektu *Hrvatskog politološkog društva*, pod nazivom “*Nevladine organizacije i građansko obrazovanje: pregled postojećih programa i njihove učinkovitosti*”, potpomognut od strane *Nacionalne zaklade za civilno društvo*, provedenom 2005. godine

24 Izvor: http://zaklada.civilnodrustvo.hr/files/upload/hr/priopcenja_za_javnost/kat_zakladazaweb.pdf (pregledano 28. studenog 2007.)

biti institucionalno praćenje i drugih područja u okviru neformalnog cjeloživotnog obrazovanja.

3. Prema usklađivanju očekivanja i rezultata u hrvatskom sektoru cjeloživotnog obrazovanja

Često se naglašava, a i iz ovog se rada može iščitati teza o cjeloživotnom obrazovanju kao nužnom "sastojku" za kvalitetan razvoj svakog gospodarstva/društva, koja se temelji na univerzalnoj vrijednosti učenja, neovisnoj o dobnom, materijalnom, profesionalnom ili drugom relevantnom statusu polaznika. Međutim, treba promotriti i drugu stranu ovako afirmativnog pristupa, koja djelovanje programa/institucija cjeloživotnog, odnosno obrazovanja odraslih može pokušati "prodati" kao generički dio raznovrsnih strategija (gospodarskog, društvenog, demokratskog... razvoja), i to redovito na temelju deklarativne podrške, bez konkretnih i aktualnih obveza relevantnih aktera u sadašnjosti ili bliskoj budućnosti. Iz tog razloga, neki autori smatraju da je, kako zbog političke korektnosti, odnosno niskog rizika, tako i relativno male snage/društvenog utjecaja institucija koje implementiraju programe cjeloživotnog obrazovanja, ono predstavlja vrlo "zgodno" područje javne politike²⁵. Naime, vladina podrška ovom obliku obrazovanja ne bi smjela biti upitna, kao ni činjenica da se ona mora temeljiti na ravnoteži između ostvarivanja interesa odgovornog građanstva i privatnih, ekonomskih prioriteta, koji podrazumijevaju i privatno financiranje s time povezanih obrazovnih potreba. Međutim, obrazovanje odraslih ne bi se više smjelo pozicionirati kao politički nekonfliktno područje, u kojem se, uz pomoć relativno malih sredstava i korištenja tradicionalnih pristupa, mogu jednostavno "pokrpati" brojna upitna područja gospodarskog/društvenog razvoja.

Ovakva se situacija, djelomično, zasigurno može pripisati i određenim akterima iz samog sektora, koji ne razvijaju svoje poslovne kapacitete (tj. kapacitet na području menadžmenta, marketinga, financijskog upravljanja, itd.), već i dalje djeluju/posluju na tradicionalni(e) način(e), podržavajući i prethodno opisane javne politike prema cjeloživotnom obrazovanju. Logično je da i rezultati koji proizlaze iz ovakvog pristupa ne mogu biti drugačiji do nezadovoljavajući, tj. prilagođeni razini uložene motivacije i resursa, zbog čega se drži da prethodno opisane *pozitivne institucionalne i pravne promjene nisu dovoljan čimbenik za daljnje unapređenja djelatnosti obrazovanja odraslih*. One se moraju nužno popratiti i organizacijskim razvojem institucija cjeloživotnog obrazovanja, te razvojem vlastitog kapaciteta za poslovno upravljanje i postizanje financijske samoodrživosti.

25 Field, J.: *Governing the Ungovernable: Why Lifelong Learning Policies Promise so Much Yet Deliver so Little*, **Educational Management Administration Leadership**, 2000, Vol. 28, No. 3, str. 249-261.

Literatura:

1. Council of the European Union: *Draft Conclusions of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning*, Bruxelles, 18. svibanj 2004., http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/validation2004_en.pdf
2. Council of the European Union: *Presidency conclusions: Lisbon European Council, 23 and 24 march 2000*, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm
3. Easterby-Smith, M.: *Disciplines of Organizational Learning: Contributions and Critiques*, **Human Relations**, 1997, Vol. 50, No. 9, str. 1085-1113.
4. Field, J.: *Governing the Ungovernable: Why Lifelong Learning Policies Promise so Much Yet Deliver so Little*, **Educational Management Administration Leadership**, 2000, Vol. 28, No. 3, str. 249-261.
5. Hake, B. J.: *Lifelong Learning in Late Modernity: The Challenges to Society, Organizations, and Individuals*, **Adult Education Quarterly**, 1999, Vol. 49, No. 2, 1999, str. 79-90.
6. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: *Deklaracija o znanju- Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja*, Zagreb, 2002.
7. Kulich, J.: *Book Reviews : Nada Bogdanovic, Mihajlo Ogrizovic, Tihomir Prodanovic, Borivoj Samolovcev, Stipe Tonkovic and Veseljko Velcic. Osnovi Andragogije (Foundations of Andragogy). Published for Jugoslovenski zavod za proucavanje skolskih i prosvetnih pitanja (Yugoslav Institute for Educational Research) by Zavod za izdavanje udzbenika (Textbook Publishing House), Sarajevo, 1966. 816 pp*, **Adult Education Quarterly**, 1968, vol. 18, str. 136-141.
8. Lučin, P.: *Strateški okvir razvoja znanosti do 2010*, materijal radne skupine izložen na *Drugom kongresu hrvatskih znanstvenika iz domovine i inozemstva*, siječanj 2007., <http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=12050>
9. Marsick, V. J.: *Reflectivity Learning in the Workplace: The Case for Reflectivity and Critical Reflectivity*, **Adult Education Quarterly**, 1988, Vol. 38., No. 4, str. 187-198.
10. Rowley, J.: *Knowledge management in pursuit of learning: the Learning with Knowledge Cycle*. **Journal of Information Science**, 2001, Vol. 27, No. 4, str. 227-237.
11. Vlada RH: *Strategija obrazovanja odraslih (prijedlog)*, Zagreb, studeni 2004.

HARMONIZATION OF ANTICIPATION AND RESULTS OF ACTIVITIES WITHIN THE LIFELONG EDUCATION SECTOR

Nikša Alfrević, Jurica Pavičić i Mario Vučić

Abstract - Numerous foreign and domestic studies, research, scientific gatherings, as well as experts in the field, theoreticians and practitioners, agree with more or less identical remarks for decades that: a) lifelong education is indispensable for a high-quality development of a society and b) a man should learn irrespective of his age, material resources, professional or any other relevant status.

However, such multidecennial 'knocking on the open door' definitely can have some negative consequences, in relation to marketing and managing, for institutions that are preoccupied with the actual implementation of lifelong education in practice. Why? The reasons are simple and more or less much the same, and the significance weight of becomes different depending on the factors belonging to the environment (local, political preliminary or post-election period, material and all the rest). Within the context mentioned above, lifelong education institutions are often considered as 'panacea' (universal remedy for all illnesses/problems). They are becoming important parts of a strategy of economic, democratic and all other forms of development, being included into medium-term and long-term plans, getting declarative support that can be frequently found with those for whom it is positioned as being somewhere in the far future – with no particular or real commitments on the part of relevant actors in the present moment or near future.

All of the above mentioned shapes numerous marketing and managing challenges in connection with particular educational institutions, but as the most significant it is possible to single out the following: a) transformation of declarative and future into actual and present-day support (financial, administrative and the like); b) the change of perception of educational institutions in the field of lifelong education – on the part of government institutions and/or political parties; c) systematic benchmarking – monitoring of marketing and managing practical work of activities of related institutions in abroad. In this matter, for all that, it should be taken into account that some Croatian institutions have rich experience, as well as tradition, in the field of adult education, because of which it is not necessary to 'rediscover hot water' and 'import' examples of the best practice that have probably been, formerly, developed even by ourselves.

Key words: lifelong education, marketing practice, adult education

UPRAVLJANJE KVALITETOM OBRAZOVANJA U PUČKOM OTVORENOM UČILIŠTU ZAGREB

Snježana Zbukvić Ožbolt
Pučko otvoreno učilište Zagreb
snjezana.zbukvic@zg.t-com.hr

Olivera Jurković Majić
Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta
ojmajic@net.hr

Slavica Dragović
Pučko otvoreno učilište Zagreb
slavica.dragovic@zg.t-com.hr

Sažetak - Povezanost stupnja obrazovanja i gospodarskog razvoja neke zemlje, naročito u razvijenim tržišnim gospodarstvima, je očita. Istraživanja su pokazala da dodatna godina obrazovanja stanovništva pojedine zemlje omogućuje povećanje proizvodnje po stanovniku za 4-7%. Osim kvantitete obrazovanja, još je važnija komponenta kvaliteta obrazovanja. U Republici Hrvatskoj je, stoga, jako važno pitanje vezano za kvalitetu obrazovanja na svim razinama jer je izložena izazovima globalne konkurencije koja nalaže potrebu preoblikovanja gospodarstva, ali i zbog otvorenog procesa prilagodbe zahtjevima i kriterijima izgradnje obrazovnog sustava koji će obrazovati konkurentnu radnu snagu. S tim u svezi, koncept kvalitetnog cjeloživotnog obrazovanja, a naročito obrazovanje odraslih, treba omogućiti brže zapošljavanje, brzo mijenjanje radnih mjesta, upravljanje kvalitetom u suradnji s korisnicima, ali i radnom okolinom. Obrazovni sustav, naročito sustav obrazovanja odraslih, treba bolje i kvalitetnije povezati s potrebama tržišta rada. Sposobnost, stručnost i vještine potrebne za društvo i gospodarstvo utemeljeno na znanju prvenstveno se stječu u sustavu formalnog obrazovanja, ali dodatno obrazovanje, prekvalifikacija, usavršavanje, specijalizacija i sl., koje omogućuje konkurentsku prednost osnova su za obrazovanje odraslih i cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje. Ovako definirani ciljevi, osim velike odgovornosti, institucijama koje se bave obrazovanjem odraslih nametnule su potrebu stalnog prilagođavanja, preispitivanja i upravljanja kvalitetom obrazovnih sadržaja s jedne strane, ali i utvrđivanje jasnih pokazatelja, indikatora kvalitete. Analizirajući upravljanje kvalitetom u Pučkom otvorenom učilištu Zagreb, kao i pozicioniranje Učilišta na tržištu pružatelja usluge obrazovanja odraslih, došli smo do nekih pokazatelja koji govore u prilog

liderskoj poziciji institucije na tom tržištu i izgradnji marke (branda) kao pokazatelja kvalitete.

Ključne riječi: brand (marka), kvaliteta, pokazatelji kvalitete, lideri.

1. Upravljanje kvalitetom

Kvaliteta je sveukupnost značajki i karakteristika nekog proizvoda ili usluge koje se iskazuju njihovom mogućnošću da zadovolji izrečene ili neizrečene potrebe (Kotler/ Wong/ Saunders/ Armstrong: 2006., str. 472). Poboljšanje i stalno unapređivanje kvalitete trebalo bi biti glavni prioritet svake tvrtke, organizacije. Kako svaka kvaliteta treba biti doživljena od klijenta, korisnika usluge i na taj način utječe na njihovo zadovoljstvo, sve češće se govori o upravljanju ukupnom kvalitetom (TQM).

Za institucije koje se bave obrazovanjem odraslih, to, prije svega, znači, da obrazovni programi i sadržaji koji se nude korisniku, polazniku, moraju biti kontinuirano usavršavani. Istodobno, zaposleni, kao i svi koji sudjeluju u procesu pružanja obrazovne usluge, moraju konstantno raditi na unapređivanju kvalitete na svim organizacijskim razinama. Ukupna kvaliteta je posao svih djelatnika organizacije, jer se konstantno treba održati standard "davanja najboljeg rješenja (usluge) korisniku, polazniku".

Koncept kvalitete prepoznat je u radu Pučkog otvorenog učilišta Zagreb odavno, prvenstveno preko tehničke (proizvodne) komponente. Ono što je potrebno istaći je stalno unapređivanje i tržišne kvalitete kao koncepta koji se prilagođava potrebama, zahtjevima i željama korisnika, polaznika, njihovim očekivanjima i onome što je vrlo blisko njihovoj očekivanoj vrijednosti i zadovoljstvu. To je pokazatelj tržišno doživljene kvalitete za polaznika koji je završio neki od obrazovnih programa iz ponude Pučkog otvorenog učilišta Zagreb (eksterni pokazatelj kvalitete; npr. brže zapošljavanje, prelazak na bolje radno mjesto, unapređenje na poslu, upis na željeni fakultet i sl.).

Institucijama koje se bave pružanjem usluge, poglavito obrazovnim institucijama koje žele upravljati kvalitetom svoje usluge i zbog sve rastuće konkurencije, od velike je pomoći noviji model upravljanja kvalitetom poznat pod nazivom model SERVQUAL (Berry:1995., str. 43-56) koji podrazumijeva pet dimenzija, pokazatelja kvalitete: pouzdanost, stručnost i povjerenje, dodirljivost, susretljivost, poistovjećivanje. Te dimenzije čine akronim RATER (*engl.* Reliability, Assurance, Tangibles, Empathy, Responsiveness). Od tih pet dimenzija pouzdanost je relativno najvažnija iz čega proizlazi da korisnici, klijenti, smatraju tvrtku, organizaciju pouzdanom ako ispunjava dana obećanja i pruža konzistentnu kvalitetu usluge.

Pouzdanost je pretpostavka uspješnosti ostalih dimenzija.

Poistovjećivanje s problemima i/ili zahtjevima klijenata/polaznika, individualni pristup kad god je to moguće, redovite konzultacije, rad u manjim grupama

i sl. podrazumijeva odgovarajuću razinu brige i poklanjanja pojedinačne pažnje polazniku.

Stručnost i ljubaznost, stvara predodžbu o povjerenju, povjerljivosti kao jednoj o važnih dimenzija u upravljaju kvalitetom.

Susretljivost, dostupnost, promatra se kao spremnost, voljnost pružanja pomoći polazniku i promptno rješavanje njegovih problema.

Dimenzija dodirljivosti podrazumijeva fizičke, vidljive stvari u procesu pružanja obrazovne usluge: oprema, uređenje interijera, opremljenost nastavnom i didaktičkom opremom i sl.

Željena razina kvalitete obrazovne usluge kod polaznika je shvaćena kao odnos između onoga što on misli da treba dobiti od konkretne obrazovne usluge i što smatra poželjnim dobiti od pružatelja takve usluge. Ta željena razina pokazuje ono što bi polaznik želio dobiti i što bi izazvalo njegovo zadovoljstvo.

Koncept kvalitete ima veliki utjecaj na upravljanje zadovoljstvom polaznika Pučkog otvorenog učilišta Zagreb. Kvaliteta obrazovanja odraslih, po svom konceptu, vrlo je slična očekivanoj vrijednosti i zadovoljstvu polaznika.

Značajne su sljedeće postavke (Kotler/ Keller: 2003., str. 57) pri promatranju kvalitete obrazovanja odraslih:

- kvaliteta mora biti doživljena od klijenta/polaznika
- kvaliteta mora biti sadržana u svim aktivnostima tvrtke/obrazovne institucije
- kvaliteta zahtijeva predanost svih zaposlenika obrazovne institucije
- kvaliteta zahtijeva i visokokvalitetne partnere
- kvaliteta mora biti kontinuirano unapređivana
- unapređivanje kvalitete ponekad zahtijeva velike skokove
- kvaliteta ne stoji (ne košta) više.

2. Pokazatelji (indikator) kvalitete

Pokazatelje kvalitete obrazovne usluge možemo podijeliti na:

1. interne pokazatelje (interna evaluacija)
2. eksterne pokazatelje (eksterna evaluacija)

Interna i eksterna evaluacija u funkciji je unapređivanja kvalitete obrazovne usluge.

3. Interni pokazatelji

Pučko otvoreno učilište Zagreb kontinuirano provodi internu evaluaciju svojih programa, ali i rada i stručnosti svojih nastavnika i voditelja programa. Učilište podnosi samoevaluacijsko izvješće (School Self-evaluation) o radu škole Nacionalnom

centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Samovrjednovanje je proces sustavnog i kontinuiranog praćenja, analiziranja i procjenjivanja uspješnosti rada škole i u funkciji je unapređivanja kvalitete učenja i poučavanja u školi.

4. Eksterni pokazatelji

Jedan od oblika eksterne evaluacije su nacionalni ispiti i državna matura. Od školske godine 2006./2007. u Učilištu se provode nacionalni ispiti, a ove će se školske godine provesti i probna državna matura u programu opće gimnazije.

Pučko otvoreno učilište Zagreb sa svojim projektom STRUK-*line.hr* / *Nacionalna kuhinja u suvremenom okruženju* sudjelovalo je u projektu Unapređivanje strukovnih škola (CARDS 2003).

Jednako važni eksterni pokazatelji kvalitete svakako su i podaci o broju polaznika koji nastavljaju svoje daljnje obrazovanje na nekom od fakulteta (vertikalna prohodnost), kao i podaci o broju polaznika koji se zaposle po završetku obrazovanja u Učilištu ili još dok je obrazovanje još u tijeku.

5. Upravljanje markom (brandom) kao jamstvom kvalitete

Pučko otvoreno učilište Zagreb kao institucija u području obrazovanja odraslih već dugi niz godina djeluje na tržištu pozicionirajući se kao jedna od vodećih institucija na tom obrazovnom segmentu. Svoju aktivnost, od samog osnivanja, veže uz prepoznatljivu cjelinu, kategoriju, simbol-marku, koja godinama, polaznike i korisnike njenih usluga, podsjeća (pojačava percepciju), odnosno, diferencira njene vrijednosti i kvalitetu obrazovne usluge od konkurencije.

S pravom možemo konstatirati da je Pučko otvoreno učilište Zagreb postalo lider u pružanju obrazovnih usluga odraslima i da je razvilo prepoznatljivu marku (brand).

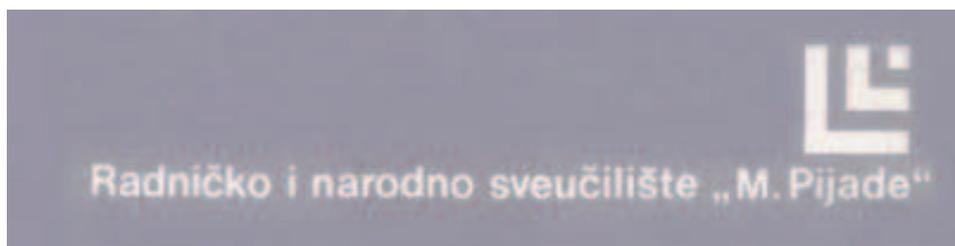
Marka se sastoji od nekoliko elemenata, a za Učilište najvažniji su naziv i znak.

Marka se najčešće doživljava preko zaštićenog znaka.

Osnovna značajka marke, ali i znaka, najčešće je jamstvo konstantne kvalitete koja je prepoznatljiva na tržištu. Marka i za organizaciju, ali i za klijente (polaznike) može imati brojne koristi.

Sa stajališta Pučkog otvorenog učilišta Zagreb to je, najjednostavnije rečeno, obećanje polazniku da će mu pružiti jedinstvenu, bolju i drugačiju uslugu od konkurencije.

Sa stajališta polaznika, marka podrazumijeva ispunjavanje obećanja i kontinuirano praćenje i unapređivanje kvalitete.

Markom se polazniku nešto obećava, a polaznik zauzvrat daje povjerenje baš toj instituciji. To govori o zadovoljavanju psiholoških potreba koje se mogu promatrati kao emocionalne i društvene.

Ali, stvaranje marke je iznimno težak posao koji je nezamisliv bez sudjelovanja svih zaposlenika organizacije. Liderska pozicija i prepoznatljiva marka građena je godinama, uz velike napore, odricanja, entuzijizam, kako bivših tako i sadašnjih djelatnika.

Osnovni preduvjet da zadržimo stečenu poziciju i imidž je “da marka odražava kvalitetu usluge” (Vranešević: 2007., str. 29), jer nema uspješne marke i liderske pozicije na tržištu usluge obrazovanja odraslih ako kvaliteta usluge nije na najvišoj razini u svim organizacijskim dijelovima tvrtke/obrazovne institucije.

Izgradnja povjerenja je dugoročan proces

Trebalo je puno vremena, truda, novih vizija, prilagođavanja da bi se kreirala naša prepoznatljiva marka i da bi bili danas tu, gdje jesmo. Nije samo dovoljno imati marku; iza naše marke krije se odgovarajuća vrijednost i kvaliteta koja je prepoznata.

6. Umjesto zaključka - rezultati provedenog istraživanja u Pučkom otvorenom učilištu Zagreb

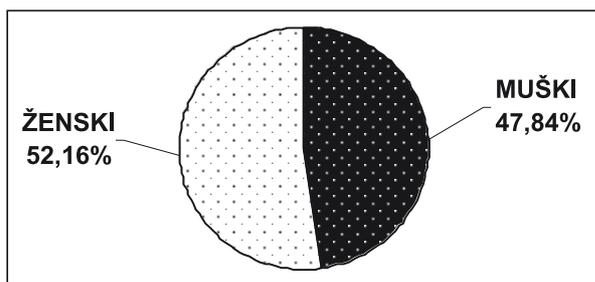
Provedenim istraživanjem zadovoljstva polaznika u Pučkom otvorenom učilištu Zagreb željeli smo analizirati percepciju kvalitete i razinu zadovoljstva obrazovnom uslugom.

Istraživanje je provedeno tijekom školske godine 2006./2007. u prostorima Pučkog otvorenog učilišta.

U svrhu prikupljanja podataka provedeno je primarno istraživanje izravno od polaznika, vodeći računa da ispitanici budu polaznici svih obrazovnih programa.

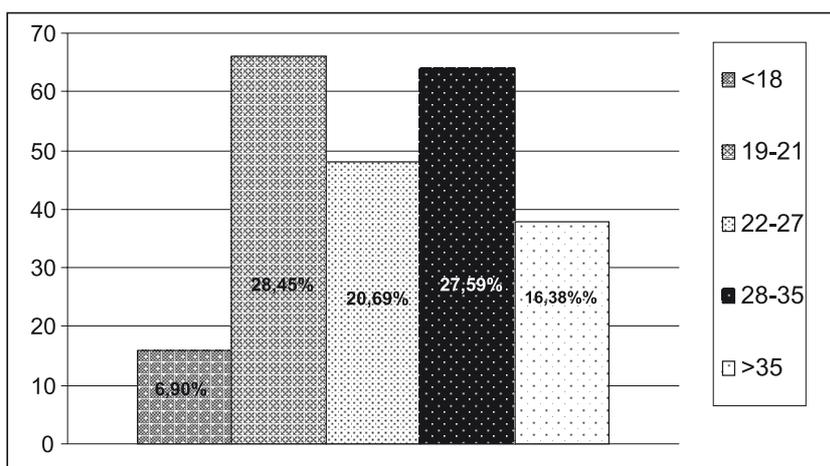
Veličina namjernog uzorka je 232, određena uglavnom iz praktičnih razloga.

Pitanja u anketnom upitniku su strukturirana na način da ispitanik-polaznik bira jedan od ponuđenih odgovora, te Likertova ljestvica koja daje mogućnost ispitanicima-polaznicima da odrede stupanj svog slaganja s nekom izjavom. Stupnjevi su kodirani brojevima od 1 do 5 (1 za najnegativniji stav, a 5 za najpozitivniji stav).

Prikaz 1: Polaznici po spolu

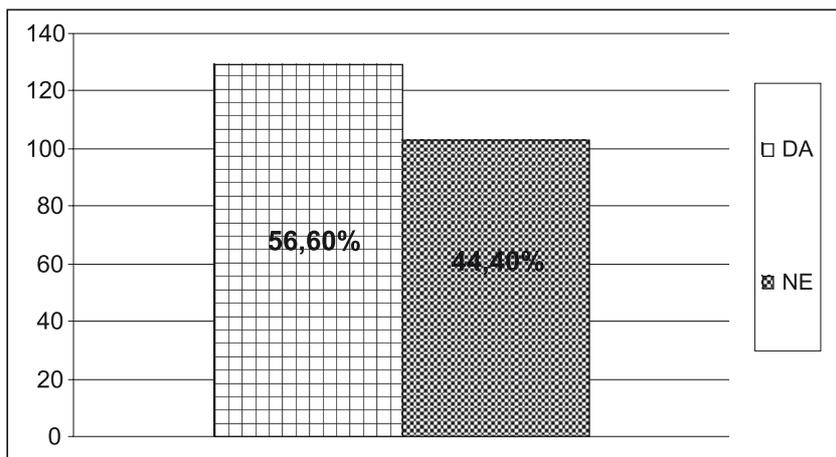
Izvor podataka: provedeno istraživanje

Prikaz 2: Dobna struktura polaznika

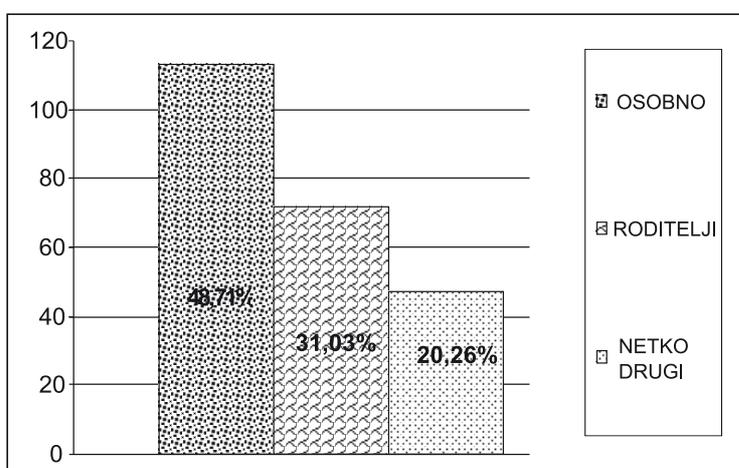
Izvor podataka: provedeno istraživanje

Najveći broj polaznika je u dobi od 19 do 21 godine (28,45%), a najmanji broj čine polaznici mlađi od 18 godina.

Prikaz 3: **Zaposleni/ nezaposleni polaznici**

Izvor podataka: provedeno istraživanje

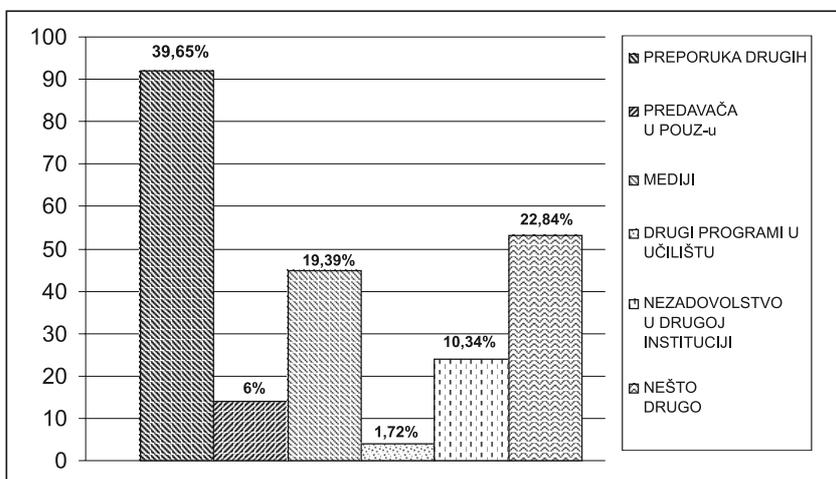

Prikaz 4: **Nositelji troškova obrazovanja polaznika**

Izvor podataka: provedeno istraživanje

Prema dobivenim podacima 56,60% polaznika je zaposleno i oni uglavnom sami snose troškove svog obrazovanja.

S obzirom na veliku konkurenciju na tržištu obrazovnih usluga zanimalo nas je što je kod polaznika utjecalo na izbor obrazovanja upravo u Učilištu.

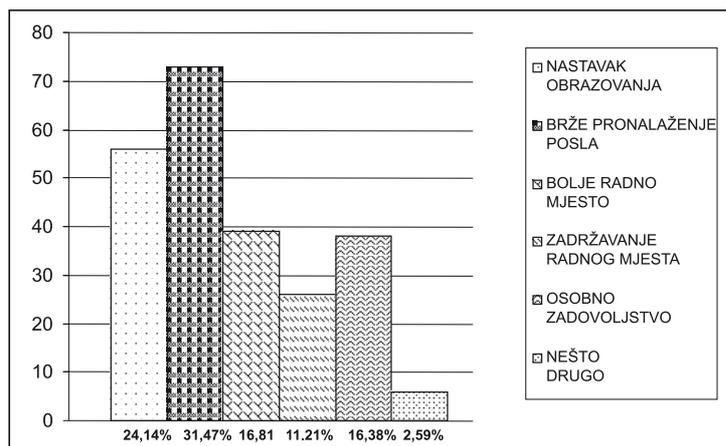

Prikaz 5: **Razlozi odabira obrazovanja u Pučkom otvorenom učilištu Zagreb**

Izvor podataka: provedeno istraživanje

39,65% ispitanika upisalo se na preporuku bivših ili sadašnjih polaznika Učilišta.

Ovaj podatak je za nas dragocjen jer znamo da je usmena promocija (*word-of-mouth*) iznimno važna za svaku uslužnu djelatnost. Na drugom mjestu sa 22,84% je preporuka poslodavaca ili drugih osoba koje snose troškove obrazovanja polaznika. Tek na trećem mjestu (19,39%) je utjecaj medija (oglašavanje u tiskanim medijima).

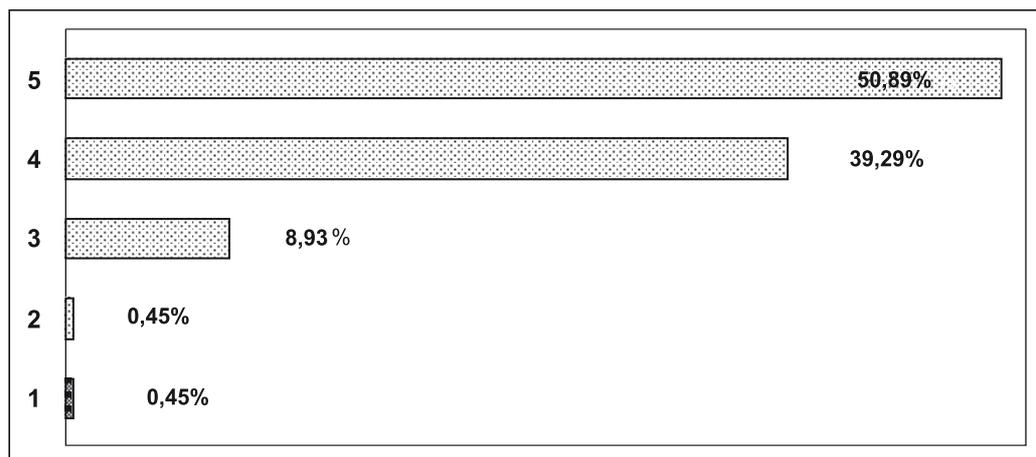

Prikaz 6: Pokazatelji motivacije polaznika

Izvor podataka: provedeno istraživanje

Najvažniji motiv upisa (31,47%) u neki program je brže pronalaženje posla na tržištu rada. 24,14% polaznika motivirano je željom za nastavkom školovanja, npr. na fakultetu. Približno 16,81% polaznika nada se boljem radnom mjestu po završetku svog školovanja.

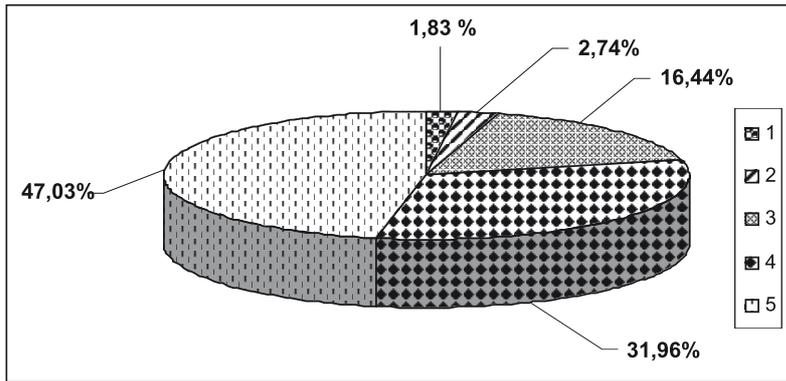
Jednako snažan motiv je i osobno zadovoljstvo samih polaznika (16,38%).

Prikaz 7: Interni pokazatelji kvalitete/zadovoljstva polaznika predavačima

Izvor podataka: provedeno istraživanje

Preko 50% polaznika je ocjenom odličan ocijenilo kvalitetu i stručnost predavača.

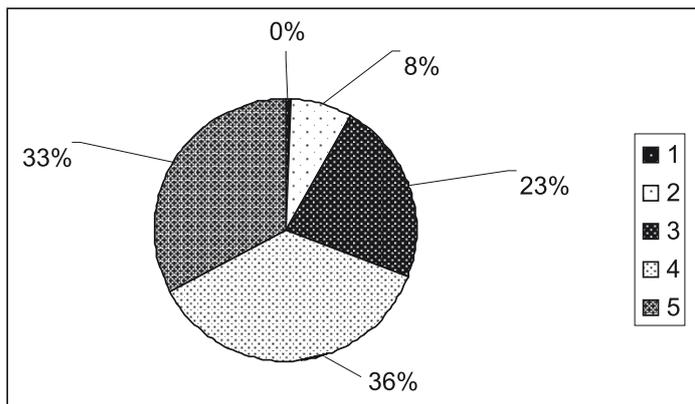
Prikaz 8: **Zadovoljstvo kriterijima vrednovanja znanja**

Izvor podataka: provedeno istraživanje

47% polaznika je izrazito zadovoljno kriterijima vrednovanja znanja/ocjenjivanjem. 31,96% polaznika se slaže s tvrdnjom da je ocjenjivanje pravedno, a 1,83% je izrazito nezadovoljno s kriterijima vrednovanja znanja/ocjenjivanjem.

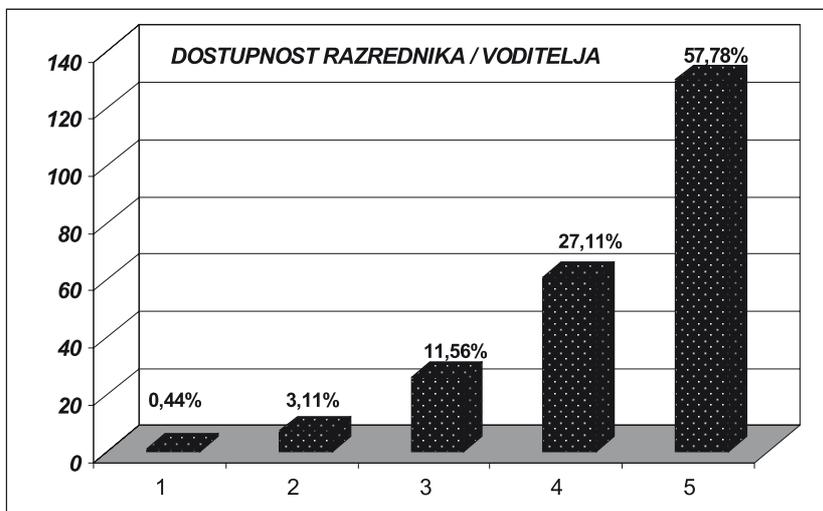
Ispitujući polaznikov doživljaj dostupnosti razrednika, nastavnika i administrativnog osoblja dobili smo rezultate koji govore o dimenziji susretljivosti i dostupnosti. S tim u svezi slijede prikazi 9, 10 i 11.

Polaznici su izrazito zadovoljni dostupnošću razrednika/voditelja.

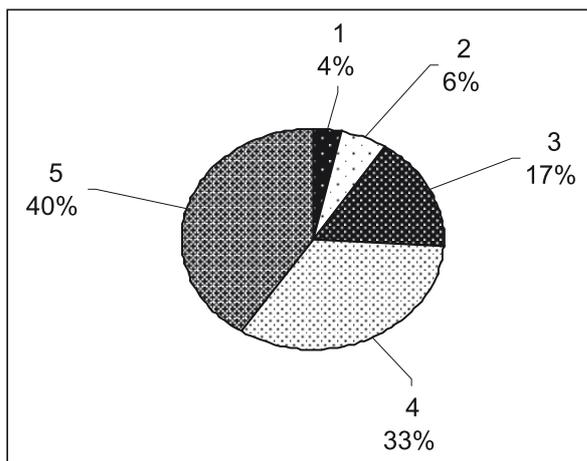
Prikaz 9. **Dostupnost nastavnika/predavača**

Izvor podataka: provedeno istraživanje

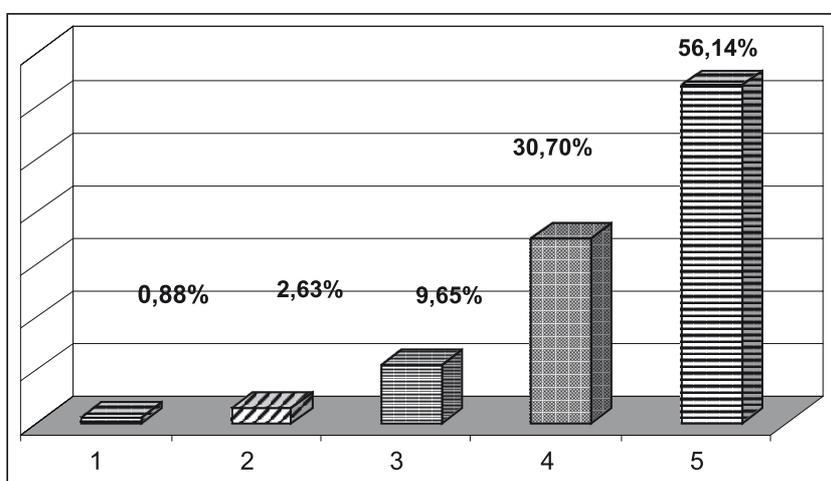
Prikaz 10. **Dostupnost razrednika/voditelja**

Izvor podataka: provedeno istraživanje

Prikaz 11. **Dostupnost administrativnog osoblja**

Izvor podataka:
provedeno istraživanje

Prikaz 12. **Ocjena zadovoljstva polaznika**

Izvor podataka:
provedeno istraživanje

56% polaznika je izrazito zadovoljno izborom Učilišta (ocjena 5). Svega 1% polaznika je izrazito nezadovoljno (ocjena 1).

Prosječna ocjena zadovoljstva je 4,39.

Krajnji cilj praćenja zadovoljstva nije zadovoljstvo samo po sebi, već uspješnost ustanove koja je u prevladavajućim tržišnim okolnostima pod velikim utjecajem lojalnosti klijenata, polaznika (Vranešević, 1999., str. 284). Lojalnost polaznika (klijenata) i njihova spremnost širenja pozitivne usmene predaje (preporuke) ovisi o njihovom zadovoljstvu primljenom vrijednosti.

Zadovoljstvo klijenata trebao bi biti važan cilj svake ustanove jer upravo ono može poslužiti kao pokazatelj uspješnosti ustanove u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Literatura:

- Aaker, D. A./Keller, K.L. (1990), *Consumer evaluations of brand extensions*, Journal of Marketing, Volume 54., Number 1. str. 472.
- Clifton, R./Simmons, J. (2003), *Brands&Branding*, The Economist
- Crainer, S./Dearlove, D.(2003), *The Ultimate Book of Bussines Brands*, Capstone
- Dibb i autori (2001), *Marketing: Concepts and Strategies*, Houghton-Mifflin, Boston
- Evans, I. G. (2001), *Marketing for schools*, Cassel, London
- Kotler, Ph./Keller, K. L. (2003), *Marketing management*, Prentice Hall, Uper Saddle River
- Kotler, Ph./Wong, V./Saunders, J./Amstrong, G. (2006), *Upravljanje marketingom*, MATE, Zagreb
- Kotler, Ph./Fox, K. F. A. (1999.) *Strategic marketing for educational institutions*, Prentice-Hill Inc., New Yersey
- Vranešević, T. (2007), *Upravljanje markama*, ACENT, Zagreb
- Vranešević, T. (2004), *Upravljanje zadovoljstvom klijenata*, Golden marketing, Zagreb
- Memorandum o cjeloživotnom učenju – Radni materijal komisije* (2000), Bruxelles, preuzeto s <http://hzipou.hr/3/21-100.pdf>
- Agencija za obrazovanje odraslih <http://www.aoo.hr>
- Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja <https://www.ncvvo.hr/drzavnatura>

EDUCATIONAL QUALITY MANAGEMENT AT THE PUBLIC OPEN UNIVERSITY ZAGREB

Snježana Zbukvić Ožbolt, Olivera Jurković Majić, Slavica Dragović

Abstract - *The connection of level of education and economic development of a given country, especially of developed market economies, is obvious. The research has shown that additional year of education of the population of a particular country results in the production increase per capita of 4–7%. Except the quantity of education, more significant is the component of educational quality.*

In the Republic of Croatia, therefore, it is a very significant matter connected with educational quality at all levels because the country is open to challenges of global competition that imposes the need of restructuring of the economy, as well as because of the open process of adapting to demands and criteria of developing an educational system with the help of which a competitive workforce could be educated. In connection with that, the concept of lifelong learning quality, and especially of adult education, a person

should be enabled to get a job more quickly, as well as quicker job rotation, quality managing in cooperation with beneficiaries and also the occupational environment.

Educational system, especially adult education system, should be in terms of quality be better connected with the needs of the labour market. Competence, qualifications and skills necessary for a given society and economy based upon the knowledge could primarily be acquired within the system of formal education, but additional education, re-training, advanced training, specialist training and the like, which enable competitive advantage are the basics for adult education and lifelong learning and advanced training.

The goals defined in this way, except huge responsibility, have imposed to institutions that deal with adult education the need to constantly adapt, reconsider and manage the quality of educational content on the one part, and also establishing clear indicators, quality indicators.

Analysing the quality management at the Public Open University Zagreb, as well as positioning The University on the market of adult education services, we have come to some indicators that speak in favour of the leading position of the institution on that market and the design of a brand as an indicator of quality.

Key words: *brand, quality, quality indicators, leaders.*

(preveo Goran Horvat)

SVEUČILIŠTE ZA TREĆU ŽIVOTNU DOB primjer modela cjeloživotnog učenja u praksi

Jasna Čurin

Pučko otvoreno učilište Zagreb
jcurin@sabi.hr

Sažetak - Sveučilište za treću životnu dob program koji se realizira u Pučkom otvorenom učilištu u Zagrebu već petnaest godina može predstavljati praktični model cjeloživotnog učenja. Programi za seniore imaju perspektivu razvoja, što će se odraziti i na programsku ponudu i organizacijsku preobrazbu ustanova koje će ih realizirati. To proizlazi iz činjenice da Europsko stanovništvo stari, kao i stanovništvo Hrvatske (pogotovo Zagreba), te se unutar seniorske populacije (uglavnom njenog obrazovanijeg djela) pojavljuju nove obrazovne potrebe. To je potreba za novim spoznajama u procesu organiziranog i kontinuiranog učenja, te potreba za novim kontaktima koji nastaju u tom procesu. Možemo reći da će u budućnosti rasti broj osoba kojima cjeloživotno učenje postaje životni stil. U članku je ukratko prikazana petnaest godišnja djelatnost Sveučilišta za treću životnu dob.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje, obrazovne potrebe, polaznici, programi, treća životna dob

1. Uvod

Model obrazovne ustanove Učilišta, od prvog Pučkog sveučilišta koje je prije sto godina osnovao legendarni dr. Albert Bazala, preko svih njegovih sljedbenika do današnjeg Pučkog otvorenog učilišta Zagreb karakterizirala je visoka moć prilagodbe obrazovno kulturnim potrebama društvenog trenutka. Kroz to vrijeme Učilište je doista proširivalo granice učenja za različite oblike obrazovanja za sve generacije, od predškolaca do treće životne dobi. Uvijek u korak s vremenom, ponekad i korak ispred ! Dobar je primjer za to upravo program Sveučilište za treću životnu dob čije petnaestogodišnje djelovanje prikazujemo u ovom radu kao primjer modela cjeloživotnog učenja u praksi.

U Pučkom otvorenom učilištu od školske godine 1992./93., realizira se program Sveučilište za treću životnu dob. Program je započeo na inicijativu prof. dr. Maje Špan sa Katedre za Andragogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a započeta suradnja traje i danas.

Kroz to vrijeme program se razvijao kvantitativno (brojem polaznika) i kvalitativno (širenjem programske ponude). Samo ove školske godine (2007./8.) imamo 1300 polaznika i 90 obrazovnih grupa. Tako možemo reći da Sveučilište za treću životnu dob predstavlja svojevrsnu *alternativnu školu za seniore* koja zahtjeva ozbiljnost kako u pripremi tako i u realizaciji. Za pretpostaviti je da će se taj trend razvoja nastaviti i dalje.

To prije svega proizlazi iz činjenice da naše stanovništvo stari i da će potreba za programima ovakvog tipa sve više rasti. U Hrvatskoj svaki je peti stanovnik stariji od 65 godina, u Zagrebu čak svaki četvrti! S druge strane, od razdoblja umirovljenja do pravog doba ovisnosti o drugim osobama (*četvrte životne dobi*) kod mnogih osoba protekne i dvadesetak godina koje treba kvalitetno proživjeti. Upravo cjeloživotno učenje u velikoj mjeri može to životno razdoblje učiniti višestruko korisnim jer intelektualna aktivnost održava psihofizičku vitalnost, prevenira razne moždane disfunkcije, pruža mogućnost stvaranja novih iskustava i upoznavanja drugih ljudi. A i nešto je za što se opredijelio cijeli razvijeni svijet. Tako danas u razvijenim zemljama Europe sveučilišta za treću životnu dob postoje već dugo i u velikim gradovima. Prvo je Sveučilište za treću životnu dob otvoreno 1973. godine u Toulouse-u u Francuskoj, ali i u manjim mjestima. U novije vrijeme prisutna je ekspanzija različitih međunarodnih projekata koji se bave promicanjem prava na kvalitetniji život starijih osoba, uključujući kao značajan čimbenik i mogućnost doživotnog obrazovanja. To nije ništa neočekivano, jer europsko stanovništvo stari, a i Hrvatska je dio tog trenda. S druge se strane životni vijek produžuje i sve više se stručnjaka bavi (i baviti će se) radom sa starijim osobama (pa i u obrazovanju).

Tako možemo reći da je Pučko otvoreno učilište Zagreb programom Sveučilišta za treću životnu dob još jednom odgovorilo potrebama vremena u kojem živimo.

2. Organizacija i način rada

Sveučilište za treću životnu dob jedan je od najvećih programa Pučkog otvorenog učilišta Zagreb, koji s obzirom na dob polaznika i ciljeve zbog kojih oni ovdje dolaze zahtjeva specifičan način programske organizacije i realizacije.

Ona prije svega proizlazi iz poznavanja psihologije osoba treće životne dobi i mogućnostima učenja u starijoj životnoj dobi. Na tim teoretskim postavkama kreiran je cijeli program, s osnovnim ciljem da se polaznici moraju osjećati ugodno, da je to učenje bez žurbe, prilagođeno mogućnostima i da se maksimalno uvažava njihova aktivnost u procesu nastave. Polaznici se nalaze u ugodnom prostoru gdje mogu susretati različite generacije u procesu učenja od predškolaca do treće životne dobi na različitim tipovima programa.

Važno je napomenuti da u Sveučilištu za treću životnu dob osim redovnih programa polaznicima stoji na raspolaganju cijeli niz vannastavnih aktivnosti u kojima mogu sudjelovati besplatno. Programi se realiziraju tijekom školske godine raspo-

dijeljeni u dva semestra, zimskom i ljetnom. Tijekom ljetnih praznika organiziraju se i programi tipa ljetnih škola, kolonija i međunarodnih susreta.

3. Programi

Kroz petnaest godina postojanja u Sveučilištu za treću životnu dob realiziralo se doista mnogo programa od kojih su se neki kontinuirano nastavljali iz godine u godinu, a svake smo godine proširivali programsku ponudu i nečim novim.

U sljedećem pregledu kako bi Vam približili široki spektar programa koje su polaznici pohađali navodimo ih bez kronološkog reda. Doista, njihovi interesi su bili raspršeni na raznolike teme i neiscrpni. Upravo motivacija naših polaznika za novim znanjima neprestano nas je poticala na traganje za novim, što je pak rezultiralo prepoznatljivom kvalitetom programa u cjelini.

Programi su podijeljeni po cjelinama i to:

UČENJE STRANIH JEZIKA

(engleski, njemački, talijanski, francuski od početnih stupnjeva do pričaonica)

PROGRAMI OPĆE KULTURE

(interesni spektar naših polaznika je zanimljiv kao i programi koji su se realizirali unutar ove cjeline, pa ih navodimo u sljedećem pregledu)

- Kulturni mozaik
- Multikulturalni mozaik
- Zdravstveni mozaik
- Religije svijeta
- Raznolikost u kršćanstvu
- Religijske zajednice na tlu Hrvatske
- Ciklus *Povijest umjetnosti*
- Stare civilizacije – Egipat-Grčka-Rim
- Barok
- Gotika
- Renesansa
- 19. stoljeće
- Umjetnost 20. stoljeća
- Sakralni objekti – riznice umjetnosti
- Arhitektura Zagreba
- Ciklus programa o Zagrebu
- Moj Zagreb tak imam te rad (povijest-kultura-umjetnost)

- Korak po korak starim Zagrebom
(ulice, pročelja i trgovi pričaju nam svoju povijest)
- Zagrebački velikani
- Zagrebačka crna kronika
- Hrvatska književnost
- Hrvatski gradovi-biseri kulture i umjetnosti
- Čarolija kazališta
- Etnologija *Tragom hrvatskog narodnog blaga*
- Tragovima prošlosti - Arheologija otkriva
- Arheologija (Nestali gradovi Hrvatske)
- Povijest Glazbe
- Glazbena Kultura - Kako slušati glazbu?
- Opera-opereta-mjuzikl
- U godini Mozarta – slušamo Mozarta
- Glagoljica i glagoljaštvo u kulturno povijesnoj baštini
- Ciklus *Svjetska i nacionalna povijest*
- Događaji koji su mijenjali svjetsku povijest
- Diktatori i diktature na crti vremena
- Od stoljeća sedmog – teme i dileme hrvatske povijesti
- Šetnje svjetskim muzejima
- Šetnje hrvatskim muzejima
- Ciklus *Tajne dalekih civilizacija*
- Tajnovita i čudnovata Kina
- Suvremena Kina
- Japan - zemlja izlazećeg sunca
- Grčka mitologija
- Egipat - mit i stvarnost
- Indija - zemlja koja nikoga ne ostavlja ravnodušnim
- Izrael - sveta zemlja
- Atlas svijeta

KREATIVNE RADIONICE

- Likovne radionice
- Radionica za izradu ukrasa
- Mozaička kreativna radionica
- Prigodne blagdanske radionice
(božićne čestitke i ukrasi za jelku, izrada maski, uskrsne pisanice, Valentinovo)

- Slikanje na svili
- Kiparski atelje
- Izrada lampi
- Tiffany radionica
- Novinarska radionica *Treća mladost*
- Radionica iz hortikulture
- Radionica iz astronomije
- Astrološka škola
- Alternativa i ezoterija , što je to ?
- Za svojim korijenima- radionica obiteljskog rodoslovlja
- Foto – radionica
- Glagoljska pisarnica
- Mala škola ljekovitog bilja
- Moda u trećoj životnoj dobi

PSIHOFIZIČKO ZDRAVLJE

- Zdravstveni mozaik
- Zdravlje i u starijoj životnoj dobi
- Kineziterapija
- Yoga
- Tai-chi
- Ples za seniore
- Ciklus radionica iz psihologije (razvojna, socijalna, psihopatologija, ličnost...)
- Komunikacijska radionica *Budimo zdravi, vedri i dugovječni*
- Kako prepoznati i ostvariti sreću- Realitetna terapija
- Autogeni trening
- Tajne mudrosti I i II – komunikacija
- Žena u trećoj životnoj dobi (zdravlje - moda - ljepota)
- Čudesni svijet lijekova
- Mala škola holističkog zdravlja
- Ekologija i njeno značenje u svakodnevnom životu

INFORMATIKA

- Osnove informatike I i II
- Informatika za napredne
- Internet

PUTEVIMA LIJEPE NAŠE

Ovaj programski ciklus sadrži studijske izlete na kojima se upoznaju pojedini dijelovi Hrvatske. Do sada smo:

- Upoznavali hrvatske nacionalne parkove i zaštićene prirodne cjeline
- Upoznavali špilje i podmorje
- Slijedili tragove hrvatskih istraživača i ekspedicija
- Išli putevima glagoljaša
- Putovali povijesnim stazama hrvatskih knezova i kraljeva
- Upoznavali kamen i vodu Istre
- Upoznavali pitomu i ravnu Slavonija
- Brežuljkasto Hrvatsko zagorje
- Idilični Gorski kotar
- Skrivenu i nepoznatu Liku
- Otkrivali turopoljske ljepotice
- Dvorce Hrvatskog zagorja
- Šetali Rangerovim putem uživajući u crkvama oslikanim njegovim freskama

4. Vanprogramske aktivnosti

Tijekom godina postojanja Sveučilišta za treću životnu dob pored redovnih programa razvili smo i cijeli spektar. Vanprogramskih aktivnosti u koje se polaznici mogu uključiti ukoliko žele biti aktivniji i više se družiti sa polaznicima izvan svog programa.

- **Tribina *SOVA***

Održava se jednom mjesečno u maloj dvorani POUZ, namijenjena je polaznicima svih grupa, a tematiku i goste za tribine biramo prema aktualnosti teme (i gosta) za koju procjenjujemo da bi mogla zanimati široki krug polaznika. Tribine su uvijek odlično posjećene. Do sada smo realizirali oko stotinjak *Sova*, u pravilu godišnje sedam. Tematika se protezala od zdravlja, ekologije, umjetnosti, prirodne baštine, putopisa, etnologije i narodnih običaja, psihologije, muzeologije, kazališne umjetnosti...do mode. Na tribinama smo ugostili niz poznatih stručnjaka, liječnika, sveučilišnih profesora, glazbenika, umjetnika, gostiju iz inozemstva.

- **Časopis *TREĆA MLADOST***

Ovaj časopis je nešto sa čime se posebno ponosimo. Redakciju čine polaznici koji uz diskretno stručno vođenje profesionalne novinarke gotovo samostalno izrađuju list. Oni prate događanja unutar Sveučilišta za treću životnu dob, ali i sve ostale aktualnosti koje se događaju u Zagrebu (pa i šire) vezane uz život seniora.

Ipak, više se bavimo lakšim temama, kulturom, umjetnošću i obrazovanjem. Manje se bavimo politikom, socijalom i zdravstvenim problemima. Kako sami polaznici kažu, da pišu o ovom drugom ionako ne bi uspjeli ništa promijeniti, a časopis bi bio depresivan. A oni žele prenositi optimizam i poručuju da *treća mladost* u našem gradu doista postoji.

Časopis izlazi dva puta godišnje (na početku zimskog i ljetnog semestra), dobiva ga svaki polaznik besplatno, kao autori članaka javljaju se isključivo polaznici, a ilustracije i slike također su uradci polaznika naših likovnih radionica. Naslovnicu časopisa uvijek krasi naj-slika koju polaznici odabiru na završnoj izložbi polaznika likovnih radionica kao najbolju za tu školsku godinu..

- **Zbor i ansambl Pučkog otvorenog učilišta Zagreb**

Od 2000. godine imamo i Zbor, a godinu dana ranije nastao je Ansambl komorne glazbe koje je utemeljio i donedavno vodio naš uvaženi glazbeni umjetnik prof. Josip Klima.

Sa velikom radošću naši su se polaznici uključili u ove aktivnosti i priredili nam niz lijepih koncerata. Nastupali su u našim prostorima, ali i izvan Učilišta. Tradicionalno svake godine zbor ima nastupe na početku i kraju školske godine, priređuju tradicionalni Božićni humanitarni koncert, koncert za Valentinovo. Nastupali su često na otvaranjima izložbi naših polaznika, u domovima umirovljenika, nastupali i uz poznate ansamble i glazbenike.

Ansambl POUZ priređivao je *Glazbene petke* u našoj Knjižnici, često su nastupali u Glazbenom zavodu. Odnedavno kroz glazbenu djelatnost spajamo generacije, Ansambl čine mladi glazbenici – profesionalci, a uz zbor često nastupaju mladi pjevači.

- **Izložbe**

Svake godine oko dvjestotinjak polaznika treće dobi pohađa likovne radionice raspoređene po klasama različitih mentora. Neki su od njih slikali cijeli život, pa sada samo zaokružuju svoj opus. Većina je počela slikati tek u Sveučilištu za treću životnu dob. I jedni i drugi jednako se raduju svojim izložbama. Najveća je zajednička izložba svih grupa koja se organizira na kraju školske godine, kada odabiremo i naj-sliku. Povremeno polaznici pripremaju samostalne izložbe ili u galerijama POUZ ili u nekim drugim prostorima i Galerijama grada Zagreba i šire. Organizirali smo i likovne kolonije u prirodi (Plemenitaš, Samobor, Plešivica, Šibenik, Arboretum u Ljubljani ...) od kojih su neke bile humanitarnog karaktera. Uz blagdansko vrijeme organiziramo prigodne radionice, a nastalim radovima ukrašavamo prostor Pučkog otvorenog učilišta Zagreb. Kao dodatna vannastavna aktivnost za ljubitelje fotografije djeluje i foto-klub.

- **Studijski izleti i putovanja**

Jedna su od najomiljenijih izvan nastavnih aktivnosti naših polaznika. Stoga dosta često organiziramo terensku nastavu kroz studijske izlete. Ono što je njihova

karakteristika, a na neki način i naša specifičnost je njihova uska vezanost uz sadržaj programa. Izleti se organiziraju kroz tematske cikluse kada obrađujemo jednu programsku cjelinu kroz više izleta. Neke grupe organizirale su duža studijska putovanja izvan Hrvatske u daleke zemlje čiju su povijest i kulturu proučavali (Kina, Egipat, Izrael, Grčka ...).

- **Humanitarna aktivnost**

Činjenica je da se u Sveučilištu za treću životnu dob okuplja veliki broj pametnih i dobronamjernih starijih osoba- naših polaznika. Pa pošto smo svi na jednom mjestu učinilo nam se zgodno da uz nešto uloženog dodatnog truda pružimo ruku prema drugima. Tako je nastala ideja da pokrenemo humanitarne aktivnosti. Krenula je prva, a od tada i niz manjih ili većih humanitarnih donacija o kojima nismo nikada previše izlazili u javnost (jer, ukoliko iskreno daruješ-daruj diskretno da ne povrijediš darovanog). Ali doista naše su akcije bile sveobuhvatne, vrijedne i velike. Tradicionalni Božićni humanitarni koncerti na kojima svake godine umjesto ulaznica prikupljamo darove za dječje domove, tombole na završnim svečanostima u humanitarne svrhe. Uoči blagdana prodavali smo čestitke i ukrase koje su polaznici izradili za humanitarne svrhe. Sakupljali smo i knjige i darovali knjižnicama domova i bolnica. Naši likovnjaci više su puta organizirali humanitarne likovne kolonije. Kalendar Caritasa za 1999. godinu krasili su radovi naših polaznika. I mnogo toga još...

5. Polaznici

Već nekoliko puta osvrnuli smo se na polaznike Sveučilišta za treću životnu dob kao na posebnu skupinu unutar opće umirovljeničke populacije seniora Zagreba koja ima svoje posebne sociopsihološke karakteristike iz kojih proizlaze i specifičnosti rada sa njima. Pa da vidimo tko su zapravo naši polaznici. Podatke kojima ćemo prikazati profil polaznika Sveučilišta za treću životnu dob odnose se na kompletan uzorak za školsku godinu 2005./6. kojega smo zadnje obradili i mogu predstavljati reprezentativnu sliku za bilo koju školsku godinu, jer se od jedne do druge školske godine podaci razlikuju neznatno.

Ukratko rečeno, radi se o pretežno visoko obrazovanim polaznicama (70%). Očito, tko je imao obrazovni interes u mladosti nosi ga kao konstantu cijeli život. Polaznicama- zato jer polaznika gotovo da nema (samo 15% muških!). Gdje su nam muški, pitanje je koje treba istražiti! Vjerni su našem Sveučilištu, jer 76% njih dolazi više godina bilo u istom ili kroz različite programe. Nešto manje od polovice (45%) pohađa strane jezike, nakon toga interes ide ka kreativnim radionicama, informatici, programima opće kulture, psihofizičkog zdravlja. Po dobi naši su polaznici "mladi" seniori, jer ih je najviše u kategoriji od 50 do 60 godina. Zatim se krivulja pomiče prema starijima, što znači da prosječan polaznik(ca).

Sveučilišta za treću životnu dob ima oko 60 godina. Jedna trećina njih žive sami (31%), a razlog zbog kojega su se upisali nije osamljenost i dosada kako se najčešće misli nego želja da se nauči nešto novo (72%)! To je poruka koju moramo ozbiljno čuti! U našem gradu postoji jedan ogroman broj mlađih umirovljenika koji još puno toga znaju, hoće i mogu! I nikako nisu zdravstvo i socijala prvi koji bi trebali brinuti o kvaliteti njihovog života. Na njih kao da je šira društvena zajednica zaboravila. Češće se treća dob poistovjećuje kao doba ovisnosti o drugima. Upravo zbog te generacije programi tipa Sveučilišta za treću životnu dob imaju potrebu i budućnost. Ovdje se uči od drugih, ali i drugi uče od njih.

Važno je napomenuti i to da su neki naši polaznici danas naši nastavnici. Bilo da realiziraju samo neke teme ili cijele programe. Samoaktivnost polaznika jedan je od koncepta funkcioniranja Sveučilišta za treću životnu dob. Tako smo u program nastojali ugrađivati profesionalno iskustvo naših polaznika i maksimalno ga uvažavati. Sam čin umirovljenja nikako ne bi smio biti i kraj profesionalne karijere. Prečesto su na pitanje: što su po zanimanju, naši polaznici odgovarali “da su umirovljenici što smo nastojali promijeniti.

Na poslijetku da vidimo kako se od početka postojanja do danas kretao broj polaznika, koji je manje-više konstantno rastao, ali i ovisno o okvirima naših organizacijskih mogućnosti.

Školska godina i broj polaznika po semestru

<i>1992/3.</i>	<i>150 polaznika</i>		
1993/4.	300 polaznika	2000/1.	508 polaznika
1994/5.	320 polaznika.	2001/2.	630 polaznika
1995/6.	350 polaznika	2002/3.	700 polaznika
1996/7.	380 polaznika	2003/4.	850 polaznika
1997/8.	505 polaznika	2004/5.	900 polaznika
1998/9.	473 polaznika	2005/6.	1100 polaznika
1999/0	503 polaznika	2006/7.	1200 polaznika
		<i>2007./8.</i>	<i>1300 polaznika</i>

6. Suradnici

Kao suradnici u programima javljaju se stručnjaci različitih profila u svojstvu vanjskih suradnika. Tako grupe vode profesori koji su zaposleni u školama, sveučilišni profesori, stručnjaci sa različitih instituta, liječnici i farmaceuti, akademski slikari ... Neki su i sami prije bili naši polaznici, neki su uz nas dočekali i mirovinu . Ima suradnika koji su tu od prvog dana, dakle već petnaest godina. Različite su dobi, imamo i mlađih i starijih nastavnika. Iako bi se moglo pretpostaviti da je životna

dob nastavnika u korelaciji sa prihvaćanjem od strane polaznika, mi tu vezu nismo pronašli. Ukoliko su polaznici zadovoljni svojim nastavnikom, tu nije presudna njegova životna dob nego stručnost, metodika rada, strpljenje. A to ne dolazi samo po sebi. Pošto nastavni rad sa trećom dob ima svoje specifičnosti kontinuirano radimo na stručnom osposobljavanju naših nastavnika.

7. Sveučilište za treću životnu dob i *pravo* sveučilište

Već smo rekli da od prvog dana ostvarujemo kontinuiranu suradnju sa Katedrom za andragogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu (prof. dr. Špan), a povremeno i sa drugim fakultetima, Učiteljskom akademijom, Medicinskim fakultetom, Visokim zdravstvenim učilištem, Pravnim fakultetom, Katedrom za psihologiju Filozofskog fakulteta i dr.

Ta suradnja ostvaruje se gostovanjem sveučilišnih profesora na našim programima, ali i sudjelovanjem studenata u radu Sveučilišta za treću životnu dob. Oni se pojavljuju u ulozi pomoćnih voditelja, prate nastavni rad, obavljaju stručnu praksu, provode istraživanja i na temelju njih izrađuju seminarske i diplomske radove, za njih organiziramo praktične vježbe.

Suradnja pravog Sveučilišta i našeg Sveučilišta za treću dob najkonkretnije nas približuje europskim tokovima cjeloživotnog učenja, gdje nije neobično da starija osoba studira na fakultetu zajedno sa mladima. Tu vezu nastojati ćemo kroz zajedničke projekte još više učvrstiti.

8. Međunarodna suradnja

Rekli smo već da programe tipa Sveučilišta za treću životnu dob poznaje cijeli razvijeni svijet. Doista, susrećemo ih posvuda u različitim organizacijskim modelima. Bilo da djeluju samostalno, uz crkvene organizacije, u okviru škola za odrasle, u sklopu pravog studija. Sa nekima od njih i mi smo uspostavili suradnju, a mogućnosti za nova povezivanja sa seniorima Europe u budućnosti su doista velika. U slijedećem pregledu navodimo veze koje smo mi do sada uspostavili.

- 1994. godine jedna grupa naših polaznika posjetila je *Academie fur altere* u Heidelbergu.
- 1995. godine upoznali smo se sa međunarodnom udrugom EURAG (austrijska podružnica GEFAS) koja promiče pravo na doživotno učenje i kvalitetu života osoba treće životne dobi,
- 1996. i 2005. godine aktivno smo sudjelovali u Grazu na Međunarodnim kongresima EURAGA.
- 2001. godine sudjelovali smo u Žalecu- Slovenija na utemeljenju međunarodnog projekta PEFETE (Pan-European-Forum for Education of the Elderly).

- U kraćoj studijskoj posjeti kod nas su bili seniori iz Meinza, jedna grupa Šveđana, a uskoro nam na proputovanju dolaze polaznici treće dobi iz Tarvisia, Italija.
- Upoznali smo polaznike Univerze iz Žaleca i Škofje Loke.
- Bili smo u studijskom posjeti plesnoj školi za seniore u Grazu.
- Najkonkretniju višegodišnju suradnju kroz projekt *Most prijateljstva* ostvarujemo a polaznicima Univerze za tretje življenjsko obdobje iz Ljubljane.
- Susrećemo se godišnje, jednom u Hrvatskoj, druge godine u Sloveniji. Zajednički posjetimo neku lokalnu zanimljivost, a potom se družimo i razmjenjujemo iskustva.

9. Mediji i promidžba

Apsurdno je, ali istinito, da su predrasude koje su kod nas u široj javnosti postojale (i još uvijek postoje) prema trećoj generaciji nama olakšale rad. Mediji (televizija, radio, dnevni i revijalni tisak) od prvog dana pažljivo su pratili rad Sveučilišta za treću životnu dob. Kada bi ih pozvali na naše priredbe, izložbe, koncerte, programe rado su se odazivali. Još češće dolazili sami. Ali, u skladu sa zabilježenim predrasadama ne zato da bi pratili novu kulturnoobrazovnu ponudu grada, nego da bi se čudili. Motivaciji starijih za novo učenje, njihovim izlozbama, planiranim studijskim putovanjima, željom da se bave novinarstvom i koje čemu drugom. S vremenom stvari su se počele mijenjati. Bilo je manje čuđenja, više želje da se aktivnosti polaznika Sveučilišta za treću životnu dob pokažu kao pozitivan primjer aktivnog starenja. Na to smo ponosni, jer vjerujemo da je i naša aktivnost kroz u medije utjecala na razbijanje predrasuda o seniorima. A i to je šira uloga Učilišta i njegovih programa. Da utječe na kulturno obrazovni nivo sredine u kojoj djeluje.

10. Zaključna razmatranja – pogled u budućnost

Sveučilište za treću životnu dob postoji već petnaest godina, nažalost još uvijek jedini takav model u Hrvatskoj. Od prije dvije godine pod patronatom Grada Zagreba pri Domovima umirovljenika pokrenut je projekt gerontoloških centara namijenjen izvaninstitucionalnoj skrbi za starije koji organiziraju slične aktivnosti, ali više sa aspekta zdravstva i socijalne skrbi. Nije naodmet napomenuti da naši polaznici svoje programe plaćaju, dok su aktivnosti u gerontološkim centrima besplatne. To jedan program stavlja u neravnotežni odnos u odnosu na drugi i vjerujemo da će se u budućnosti kod gradskih vlasti taj problem razriješiti.

Već smo u uvodu istakli da je europsko stanovništvo sve starije, stanovništvo Hrvatske, pogotovo Zagreba, uklapa se u taj trend. Zato programi tipa Sveučilišta za treću životnu dob imaju budućnost i zahtijevaju ozbiljnost u statusu i programskoj kvaliteti.

Da je tome tako i da su sveučilištarci treće životne dobi model cjeloživotnog učenja doista prihvatili kao životni stil najbolje će, za kraj, ilustrirati tri odgovora iz završne ankete za školsku godinu 2006./7. na uzorku od 501 polaznika.

Na pitanje o *osnovnom motivu njihovog dolaska* 87% polaznika odgovorilo je da želi naučiti nešto novo.

Na pitanje o tome *što za njih predstavlja Sveučilište za treću životnu dob* 75% izjavilo je da je to odlično mjesto za učenje i druženje.

A na pitanje o tome *misle li dolaziti i dalje* 90% polaznika odgovara da će doći ponovo. Za ilustraciju navodimo da jedna grupa engleskog jezika traje u kontinuitetu već 15 godina, likovni *atelje* 25 već 14 godina itd...

Tu *avangardnu poruku* naše treće generacije trebaju ozbiljno shvatiti svi oni koji se bave obrazovanjem. Pogotovo oni koji još uvijek tek sa smiješkom mogu popratiti njihove potrebe za novim učenjem. Proteklih petnaestak godina naši seniori nametnuli su nove potrebe u obrazovanju odraslih, a s njima i nove zahtjeve za programsku transformaciju ustanova kao što su pučka učilišta. Značajan broj od *idućih sto* (nažalost ili, možda, na sreću) pripasti će njima.

Literatura:

- Špan, M. (2000) *Obrazovanje – tajna dugovječnosti*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Zagreb.
- Tomek-Roksandić, S. i dr. (2004) *Gerontološki centri 2004 – Zagrebački model uspješne prakse za starije ljude*. Zagreb : Zavod za javno zdravstvo grada Zagreba- Centar za gerontologiju.

THIRD-AGE UNIVERSITY An Example of the Lifelong Learning Model in Practice

Jasna Čurin

Abstract - 'Third-age University', the programme that is being achieved at the Public Open University Zagreb for already fifteen years can be regarded as being a practical model of lifelong learning. Prospects for the programmes for seniors are good, which will have an effect also on the programme offer and organizational transformation of institutions that will realize them. This is deducible from the fact that European population advances in years, as well as the population of Croatia (especially of Zagreb), and that within

the senior population (mainly within its more educated part) new educational needs arise. It is the need for new insights and understanding in the process of organized and continuing learning, and the need for making new contacts with other people that are established within this process. It could be said that the number of people for whom lifelong learning becomes a lifestyle will increase in the future. Fifteen years of activities within the 'Third-age University' programme has been presented in brief in this article.

Key words: *lifelong learning, educational needs, students, programmes, third age*

KOMPETENCIJE I NJIHOVO PRIZNAVANJE U OBRAZOVANJU ODRASLIH (Mletački poučak Josifa Brodskog)

Tihomir Žiljak
Pučko otvoreno učilište Zagreb
tiziljak@sabi.hr

Sažetak - Autor u tekst istražuje mogućnosti konstituiranja prakse obrazovanja odraslih na temelju stogodišnje hrvatske tradicije i aktualnih trendova u obrazovanju odraslih. Unutar koncepta cjeloživotnog učenja razmatra različite oblike certificiranja znanja. Potaknut Vodenim žigom Josifa Brodskog nudi Veneciju kao paradigmu ustanove za obrazovanje odraslih. Privlačnost, ugoda i učinak koji Venecija proizvodi na posjetitelje mogu biti poučni za ustanove koje se bave obrazovanjem odraslih.

Ključne riječi: obrazovanje odraslih, cjeloživotno učenje, certificiranje, vrednovanje, žig, formalno, neformalno obrazovanje

1. Uvod

Nakon prvih sto godina, dužni smo predstaviti naše dosadašnje uspjehe i odgovoriti na pitanje: kakvo učilište možemo zamisliti u sljedećim godinama? Ja sam odgovor potražio u dvije knjige: u *Pučkim sveučilišnim predavanjima* Alberta Bazala iz 1907. godine i *Vodenom žigu* nobelovca Josifa Brodskog.

Albert Bazala je obrazovanje odraslih promatrao kao transfer znanja sa sveučilišta, fakulteta i akademija prema odraslima, prema puku kojem ta opća znanja nedostaju. On nije pisao o strukovnom obrazovanju, nije bio zaokupljen praktičnim znanjima za konkretna zanimanja, još manje se bavio vještinama. To je, prije svega, humanističko, liberalno obrazovanje. Današnjim rječnikom, brinuo se o ključnim kompetencijama. Obrazovanost i prosvjeta su se širili pučkim knjižnicama, časopisima i brošurama, predavanjima, ali Bazala je uočio nedovoljnost ovih obrazovnih napora.

“U svemu tome bilo je dvoje od nevolje: prvo je, što je obrazovanost i prosvjeta, koja se ovim načinom širila, bila ponajviše ograničena na samo neke krugove, a i gdje se obratila na široke slojeve, bila je često stranačka, a nije se znala uzdići

na visinu nepristranosti; a drugo je izbor građe bio odviše slučajan a da bi mogla nastati sustavna i cjelovita općena u obrazovanost... Mogu pučka sveučilišna predavanja... među obrazovanim ukloniti jednostranost koja nužno prijanja uz zvanično zanimanje”.(Bazala, 1907/2007: 5,7)

2. Priznavanje i certificiranje u obrazovanju odraslih nakon stotinu godina

Stotinu godina kasnije mi više ne govorimo samo o obrazovanju odraslih nego o učenju odraslih i to učenje je cjeloživotni (*lifelong*) i općeživotni (*life wide*) proces kojim se stječu kompetencije kroz formalno i neformalno obrazovanje, ali i informalno učenje.

Ovu podjelu formalno-neformalno-informalno trebamo shvatiti tek uvjetno i kao obilježje različitih oblika učenja (više formalnosti ili više informalnosti u obrazovnim programima). Formalno-informalno možemo shvatiti kao krajnosti, idealne tipove na kontinuumu obrazovnih mogućnosti. To je prije uputa za definiranje različitih obrazovnih mogućnosti nego precizna odijeljenost obrazovnih oblika. Jasno razlikovanje ovih oblika kako je navedeno, primjerice u Memorandumu o cjeloživotnom učenju ili Zakonu o obrazovanju odraslih ne može se potvrditi na polju teorijskih pristupa pa čak niti u svim europskim ili vaneuropskim praktičnim iskustvima (Colley/Hodkinson/Malcolm 2003, Carron/Carr-Hill 1991, Hoppers 2006).

Možemo primijetiti da se u programe formalnog obrazovanja nastoje ugraditi prednosti neformalnih programa – fokusiranje na specifične, često marginalizirane skupine, uvođenja načela inkluzivnosti, fleksibilnost u metodama i organizaciji, duljini trajanja, uvažavanju okruženja. Osim javnog certificiranja, nema velike razlike. S druge strane, u programima neformalnog obrazovanja nastoji se povećati važnost i uvažavanje standardiziranjem, različitim oblicima certificiranja i nadziranjem obrazovnih procesa.

Učenje je dominantno povezano s *namjerom* bez obzira radi li se o formalnom ili neformalnom programu, druženju s vršnjacima ili samousmjerenom učenju. Ono može biti i spontano, slučajno čak i neželjeno. Možemo učiti na greškama koje nismo namjeravali napraviti i rado bismo izbjegli takav oblik učenja. Učenje iz javnih medija je ugodno ali može biti nekorisno i vrijednosno upitno. Informalno učenje je sve više u opasnosti od marketinške agresije, *estradizacije* i indoktrinacije u javnom prostoru. Jesmo li previše rezervirani prema poučnom potencijalu TV Big Brothera (kao što su naši prethodnici bili prema kinu, rock glazbi i sl.) ili se jednostavno radi o krahu vrijednosti i kriterija (From the ‘great tradition’ to ‘celebrity Big Brother’, 2005)? Pojedinaac se nalazi u procjepu između sve težeg izbora između nametljivih širitelja informacija i zabave (ne uvijek i znanja) i državne kontrole obrazovanja. Na kušnji je *namjera* samog pojedinca u procesu učenja.

Na kraju procesa je certifikat sa državnim žigom jedino pravo mjerilo formalnosti, ali ono je sve krhkije. Obrazovanje se dijeli od učenja, a certifikat ne mora nužno

biti povezan s obrazovanjem. To znači da odrasli polaznik ne mora doći u Učilište da bi stekao neko novo znanje ili vještinu odnosno kompetenciju. On to može sam ili uz nečiju pomoć izvan Učilišta ili drugih ustanova za obrazovanje odraslih. Certifikat se može se dobiti nakon završenog formalnog obrazovnog procesa, ali i na temelju vrednovanja neformalnog obrazovanja i informalnog učenja. O tome piše članak 11 Zakona o obrazovanju odraslih, ali je u tom pravcu usmjeren i ogroman napor specijaliziranih agencija i odbora EU u razradi novih elemente u vrednovanju neformalnog i informalnog učenja. (Colardyn D., Bjornavold J. 2004, **European Guidelines, 2007**)

Obrazovni proces traži završetak koji je obilježen nekim dokumentom, činom ili aktivnošću kojom se dokazuje da smo stekli tražene i očekivane kompetencije. Identificiranje i vrjednovanje je temeljeno na provjeri ishoda učenja pojedinca i može rezultirati certifikatom, diplomom ili drugačijim oblikom priznavanja.

Priznavanje kompetencija može biti

- Formalno priznavanje: kojim se daje službeni status priznatim kompetencijama putem
 - stjecanja certifikata ili
 - kreditnih bodova, vrjednovanja prije stečenih kompetencija.
- Socijalno priznavanje: kroz prihvaćanje vrijednosti kompetencija od strane ekonomskih i socijalnih dionika (Tissot 2004: 126)
- Osobno priznavanje – ono čega je pojedinac svjestan kao stečene kompetencije bez obzira kako su stečene i kakav oblik certificiranja imaju (Pires 2007)

Ishodi obrazovnih programa mogu ostati nepotvrđeni svjedodžbom, a da time nisu manje upotrebljivi. Neformalno obrazovanje je podcijenjeno i na razini obrazovne politike, organizacijskoj i osobnoj razini. Kreativnost koja se razvija u različitim radionicama može biti kvalitetniji pokretač razvoja nego poznavanje rutinskih procesa i procedura. Sposobnost kvalitetnog života u zajednici, timski rad, građansku svijest nije nužno certificirati, ali bez njih, kao ključnih kompetencija, nema stabilnog društva niti učinkovitog zajedničkog rada. Iako je na razini nacionalnih i europskih obrazovnih ciljeva to prihvaćeno, u svakodnevnom radu još uvijek je svaka prekvalifikacija, osposobljavanje ili usavršavanje više vrednovano od kreativne radionice, seminara o ljudskim pravima i radionice za timski rad. Čvrsta strukovnost se smatra pravim obrazovanjem za razliku od dokonih polaznika koji nose štafelaje i igraju se u radionicama. Performativnost znanja (Lyotard 2005) je u ovom slučaju shvaćena na zastarjelom fordističkom konceptu industrijske produktivnosti.

Znanje može biti korisno i bez javnog certifikata, ali certificiranje ima svoje prednosti. Omogućuje usporedivost, predvidivost i proračunljivost i to na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Certificiranje znanja sukladno nacionalnom i europskom kvalifikacijskom okviru postaje poveznica obrazovanja i tržišta rada te poveznica nacionalnih obrazovnih politika i zajedničkih europskih obrazovnih nastojanja.

Raznolikost mjesta sadržaja i metoda rada, različiti stupnjevi formalnosti dovede i do nove pojave: u aktualnom obrazovnom okruženju poučavatelji odraslih gube svoj strukovni identitet. Danas se obrazovanjem odraslih bave, osim tradicionalnih andragoga, treneri aerobica, instruktori autoškola, menadžeri ljudskih resursa, kapelani u župnim aktivnostima, poučavatelji alternativnih znanja, kustosi u muzejima (Field 2006) Teško je naći zajedničke vrijednosti, metode, zajedničku strukturnu osnovu, zajedničke ciljeve i motive. Prebacivanjem težišta sa obrazovanja na učenje njihova javna važnost je dvojbena i štiti se samo u ustanovama. Postaje manje važno kako se uči, a važnije je kakve kompetencije smo stekli.

3. Vodeni žig Josifa Brodskog

Ako će dolazak u Učilište biti tek jedna od mogućnosti stjecanja kompetencija i tek jedna od mogućnosti certificiranja znanja, zašto bi netko došao baš do nas? Ako su se andragozi rastočili u teško odredivu skupinu različitih stručnjaka koji se bave poučavanjem i osposobljavanjem odraslih – što je naša glavna prednost?

Kao odgovor nudim Veneciju kao paradigmu novog Učilišta. Naravno ne Veneciju koja tone, nego Veneciju u opisu koji nudi nobelovac Josif Brodski u svojem djelu *Vodeni žig*. Venecija svoje posjetitelje privlači, ispunjava i mijenja. Ona ih pretvara u *budističke redovnike: ispuni im dušu, liši ih novaca*.

“Nakon dvotjednog boravka, čak i u podsezoni, lišeni ste novca i samog sebe poput budističkog redovnika...Ukratko, izvlači na površinu ono čega ste se pokušavali osloboditi: vaše Ja (Brodski 1998: 49,21) Dodirujući vodu, ovaj grad poboljšava izgled vremena, uljepšava budućnost. To je i uloga ovog grada u svemiru” (Brodski 1998: 98).

U Veneciju ljudi dolaze iz različitih razloga. Kulturno bogatstvo Venecije im omogućuje da zadovolje te svoje potrebe, da je napuste promijenjeni i da joj se uvijek vraćaju kao unutrašnjoj potrebi, a da su za sve to spremni platiti. To je fer odnos koji ne obezvređuje Veneciju niti obeshrabruje posjetitelje.

Učilište može opstati kao ugodan ambijent koji je prepoznat kao mjesto u koje treba redovito dolaziti kako bi se opstalo u rizičnom i nesigurnom svijetu. Stjecanje novih znanja, novih kvalifikacija, novih kreativnih vještina može se događati u ugodnom ozračju u kojem posjetitelji osjećaju da su obogaćeni, da su promijenili dio svojeg životopisa, da sebe doživljavaju na drugačiji način. Oni moraju osjetiti efekte formalnog certificiranja, ali i socijalnog priznavanja i osobnog zadovoljstva. Za njih je Učilište sinonim žiga koji svjedoči da su se suočili sa svojim životnim dvojbama, da su uz pomoć novih znanja i vještina našli novi odgovor te su stekli papirnatu i unutrašnju, duhovnu potvrdu svojih uspjeha.

Svaki čovjek može sam birati gdje će potražiti odgovor i kako će se nositi sa svojim iskušenjima. Učilište je tek jedna od mogućnosti. Na Učilištu je da pokaže kako čitavo stogodišnje nasljeđe pruža pravi okvir za intelektualni razvoj, okrepu

i pronalaženje unutrašnjih kvaliteta. Svaki dolazak novog polaznika programa za trgovce, vozače, komercijaliste nije samo put do još jedne svjedodžbe, to je ujedno propitivanje vlastite prošlosti i demonstriranje nade u bolju budućnost.

Peter Jarvis piše da je “učenje zamišljeno kao potrošački naziv, dok je “obrazovanje” kreirano za proizvođača. Kad se učenje odvojilo od obrazovanja, tada je postalo zabavno...” (Jarvis 2003: 31). Trebalo bi biti zabavno za obrazovne *potrošače* i unutar suvremenog obrazovanja. *Zabavno učenje* nije oksimoron nego poželjno obilježje obrazovnog procesa. Humor u nastavi nije pokazatelj poučavateljeve nezobiljnosti nego indikator metodičke primjerenosti u obrazovanju odraslih. Važan je u motiviranju, obogaćivanju komunikacije, u funkciji opuštanja i stvaranja povoljnije klime za opušteni razgovor (Matijević, 1994).

Žig demonstrira javne ovlasti, državnu kontrolu i poštivanje ujednačenih standarda i kriterija. Za Učilište je to prednost, za korisnike sigurnost, za poslodavce preglednost i jasnoća. Putovi stjecanja znanja bit će sve raznovrsniji, a na svakom pojedincu je da pronade najkraći i najugodniji način. Europsku potvrdu poslovnih kompetencija, pripremu za majstorski ispit ili fakultetsko znanje pojedinac naizgled može steći, obaviti sam ili uz prijateljsku pomoć. Na andragoškim ustanovama je da takav napor naprave neracionalnim, nedovoljno efikasnim i izlišnim. Susretljivi stručnjaci i ugodno okruženje trebali bi pružiti efikasniji transfer znanja. Ne treba zaboraviti i socijalni kontakt koji je sastavni dio procesa obrazovanja odraslih. Redovna zajednička kava poslije predavanja od amorfne skupine stvara zajednicu polaznika.

Obrazovanje traži potvrdu, bez obzira je li to javni certifikat, završna izložba, koncert, predstava ili prezentacija rezultata. Profesionalni identitet koji se rastače u nizu strukovnih modula promjenjivih tijekom osobne karijere, otvara potragu za smislom. Fleksigurnost kojoj je namjera stalno držati pojedinca na tihoj vatri primanja i otpuštanja s posla – sigurno će pojačati ovu dimenziju obrazovanja odraslih. Nije se lako suočiti s vlastitim rizicima i svaki puta nanovo rekonstruirati svoj profesionalni identitet, uz to jačati svoju građansku odgovornost te se vratiti porodici i objasniti da se treba ponovno prekvalificirati jer su prije stečena znanja zastarjela i nepotrebna. Socijalne, strukovne i građanske kompetencije tu su na kušnji osobnih dvojbi i zagovaranih društvenih vrijednosti.

Žig ostavlja trag ustanove i mijenja pojedinca. Poput Venecije, Učilište nikog ne bi trebalo ostaviti ravnodušnim i istim. Bez obzira na motive, dolazak u obrazovni program mijenja pojedinca, pomaže mu u suočavanju sa izazovima samoprocjene i razmišljanju o budućnosti. Najjasnije se to pokazuje kod osoba s invaliditetom.

Ana koja je u osnovnu školu POUZ-a došla obilježena posljedicama svoje bolesti, žigom je stekla samopouzdanje, na drugačiji način gleda sebe, više se cijeni i otkriva nove mogućnosti. Perspektivu vidi u slastičarskom obrtu i vlastitom poduzetničkom pothvatu. Shvaća da sa svojim životom napraviti nešto više. Žigom može potvrditi svoju pobjedu nad stigmom. Udruga *Svitanje* i osobe obilježen mentalnim oštećenjima nakon likovnih tečajeva izložbom su udarile žig na svoje

novootkrivene mogućnosti koje nadilaze medicinski tretman. Prvi potpis jedne druge Ane na sliku nakon likovne poduke obilježio je nove mogućnosti ove osobe s tetraplegijom. Ona je dokazala da se može izraziti slikanjem ustima, njezin potpis na slici i izložba su najveća javna potvrda njenog uspjeha. Svaki od ovih primjera sadrži vanjsku i unutrašnju potvrdu. Učenje mijenja njihove životopise, njihovo samopoštovanje i sagledavanje samog sebe.

4. Zaključak

Kakva je naša pouka?

U formalnim programima nužno će biti sve više neformalnih obilježja, ugone, zabave, fleksibilnosti, otvorenosti. Neformalni programi bit će vrednovani, omogućit će se certificiranje njihovih ishoda te će dobiti veće javno uvažavanja, neće se doživljavati kao dokono prepuštanje nekorisnim hobijima.

U Učilištu se očekuje prilagodljivost, ugodno okruženje i puno razumijevanje za svaku osobu koja je došla zbog potrage za drugim ili trećim profesionalnim identitetom. U krajnjoj liniji pojedinac dolazi zbog potrebe da na drugi način odredi svoju vlastitu budućnost. Stručnjaci za obrazovanje odraslih nalaze se u paradoksalnoj situaciji da gube dio svojeg strukovnog identiteta, a očekuju će se da se prema obrazovanju odraslih odnosi kao prema pozivu: da imaju znanje, mjeru i strast u obavljanju posla. Da budu oduševljeni domaćini čak i onda kad ih tek egzistencijalna nužda tjera na zavojit put obrazovanja odraslih. Njihova ljubav prema poslu nije uvijek uzvraćena.

Kao što i Brodski piše:

“Osim toga, kada zađete u određene godine i bavite se određenim poslom, nije nužno da vam ljubav bude uzvraćena. Ljubav je nesebično osjećanje, jednosmjerna ulica” (Brodski 1998: 90).

Ljubav i smisao koje poučavatelji nude drugima neuvjerljivi su bez vlastitog svjedočenja. Zbog toga je ponovno inspirativna i poticajna strast kojom su Albert Bazala i njegovi suvremenici započeli stogodišnji put obrazovanja odraslih.

Literatura:

- Bazala, Albert (1907) *Pučka sveučilišna predavanja (njihova uredba i svrha)*, Izdanje knjižare u korist ćirilometodskih zidara (Šimunić i drug), Zagreb. Pretisak 2007, Zagreb: POUZ.
- Brodski, J. (1998) *Vodeni žig*. Zagreb: Znanje.
- Carron, G., Carr-Hill, R.H. (1991) *Non formal education: information and Planning issues*, II EP Research report No.90, International Institute for Educational Planning. Paris: UNESCO.

- Colardyn, D., J. Bjornavold (2004) Validation of formal, non-formal and informal learning: policy and practices in EU member states. *European Journal of Education* 39 (1): 69–89.
- Colley, H., Hodkinson, P., Malcolm, J. (2003). *Informality and Formality in Learning: a report for the Learning and Skills Research Centre*. London: Learning and Skills Research Centre.
- European Guidelines for the Validation of Non Formal and Informal Learning*, (2007) First draft, version 1.0, Lisboa, 26 and 27 November 2007. Directorate-General for Education and Culture, CEDEFOP.
- Field, J. (2006) *Lifelong Learning and the New Educational Order*, Stoke on Trent: Trentham Books.
- From the 'great tradition' to 'celebrity Big Brother': Whatever became of adult education?* Editorial (2005) *International Journal of Lifelong Education*, 24(6): 455–457.
- Hoppers W. (2006) *Non-formal education and basic education reform: a conceptual review*, International Institute for Educational Planning. Paris: UNESCO.
- Jarvis, P. (2003) *Poučavanje. Teorija i praksa*. Zagreb: Andagoški centar.
- Lytard, J-F (2005) *Postmoderno stanje: izvještaj o znanju*. Zagreb : Ibis grafika.
- Matijević, M. (1994) *Humor u nastavi 1994*. Zagreb: UNA-MTV.
- Pires, A. L. O. (2007) Recognition and Validation of Experiential Learning. An educational problem. *Sísifo. Educational Sciences Journal*, 2: 6-20
- Tissot P. (2004) *Terminology of vocational training policy A multilingual glossary for an enlarged Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, European Centre for the Development of Vocational Training, Thessaloniki: CEDEFOP

VERIFICATION OF CERTIFICATES OF COMPETENCES IN ADULT EDUCATION (THE VENETIAN THEOREM OF JOSEPH BRODSKY)

Tihomir Žiljak

***Abstract** - The author investigates possibilities of developing the practice of adult education on the basis of the centennial Croatian tradition and current trends in adult education. Within the concept of lifelong learning he considers different forms of verifying certificates of knowledge. Induced by the Watermark of Joseph Brodsky, he offers Venice as a paradigm of adult education institution. Attractiveness, sensation of comfort and the impact Venice has on attendants could be instructive for adult education institutions.*

***Key words:** adult education, certification, validation, mark, formal, non-formal education*

OSIGURAVANJE KVALITETE OBRAZOVANJA ODRASLIH U ENGLESKOJ

Ben Bennett
benbennett37@hotmail.com

Sažetak - Sustav vanjske inspekcije i izvještavanja o javno financiranim pružateljima usluga obrazovanja i stručnog osposobljavanja odraslih u Engleskoj razvija se duže od 15 godina. Jedna od glavnih metoda osiguravanja kvalitete obrazovanja odraslih koje financira država, odvija se kroz nezavisnu organizaciju – Ured za standarde u obrazovanju - Office For Standards in Education (OFSTED).

Zakon Ujedinjenog Kraljevstva o obrazovanju i inspekciji iz 2006. godine, zahtijeva od OFSTED-a da obavi posao na način koji će poticati pružatelje usluga obrazovanja i stručnog osposobljavanja odraslih da budu više usmjereni na korisnike te da budu učinkoviti i uspješni. Inspekcijski postupci namijenjeni su ubrzanju poboljšavanja kvalitete od strane javnih i privatnih pružatelja usluga koji primaju državne prihode za bilo koji dio svojih programa.

Ključne riječi: obrazovanje odraslih, inspekcija, nadzor, Engleska, UK

Uvod

Glavnu, ali ne i jedinu, metodu osiguravanja kvalitete obrazovanja odraslih koju financira država provodi nezavisna organizacija – Ured za standarde u obrazovanju - Office For Standards in Education (OFSTED).

Zakon Ujedinjenoga Kraljevstva o obrazovanju i inspekciji iz 2006. godine zahtijeva od OFSTED-a da obavi posao na način koji će poticati pružatelje usluga obrazovanja i stručnog osposobljavanja odraslih da budu više usmjereni na korisnike te da budu učinkoviti i uspješni. Inspekcijski postupci namijenjeni su ubrzanju poboljšavanja kvalitete javnih i privatnih pružatelja usluga koji primaju državne prihode za bilo koji dio svojih programa. Glavne su svrhe inspekcije:

- davanje nezavisnoga javnog mišljenja o kvaliteti obrazovanja i stručnog osposobljavanja, ostvarenim standardima i učinkovitosti upravljanja resursima

- pomoć koja će poboljšati identifikaciju jakih strana i područja za poboljšanje, uz isticanje dobre prakse i prosuđivanje koji se koraci trebaju poduzeti za daljnje poboljšanje
- državni tajnici za obrazovanje i osposobljavanje trebaju biti uvijek informirani o kvaliteti i standardima obrazovanja i stručnog osposobljavanja
- promoviranje kulture samoprocjene među pružateljima usluga, koje će voditi kontinuiranom poboljšanju ili održavanju vrlo visoke kvalitete i standarda.

Inspeksijski program

OFSTED će odabrati ugovaratelje za inspekciju i odlučit će kad će inspekcija biti provedena. Veličina inspekcije i učestalost njezina rada ovisit će o riziku od pružatelja usluga koji ima lošu kvalitetu ponude. Rizik će se odrediti prema ishodima prethodnih inspekcija i prema recentnim podacima o uspjehu polaznika. Informacije s nadzornih posjeta, od lokalnih i regionalnih inspektora te od analiza također će biti korištene kako bi se odredio inspeksijski program.

Inspeksijski fokus i načela inspekcije

Tim inspektora bit će, prije svega, uključen u procjenu učinkovitosti pružatelja usluga osiguravajući uspjeh pojedinačnih polaznika i kvalitetu njihova iskustva učenja. To uključuje evaluaciju opće učinkovitosti ponude, uspjeha i standarda, kvalitetu ponude uključujući podučavanje i učenje u određenom sektoru te vodstvo i upravljanje u radnom i društvenom kontekstu.

Četiri načela primjenjuju se na sve inspekcije. Ta načela previđena su da osiguraju:

- da nalazi inspekcije budu valjani
- da nalazi inspekcije pridonose poboljšanju
- da proces inspekcije promiče uključenost grupa u nepovoljnom položaju
- da se inspekcije obavljaju razvidno.

Inspektori i inspeksijski timovi

Svi inspektori trebaju pokazati da su kompetentni i da imaju ažurirano i relevantno iskustvo i ekspertizu u područjima koja provjeravaju. Ako postoje izmjene u inspeksijskoj metodologiji, inspektori će biti obučeni kako bi se osiguralo da su budu dobro upućeni u nove pristupe. Inspektori rade i stalno i honorarno i uglavnom su bili predavači/obučavatelji ili upravitelji u obrazovanju odraslih i u sektoru osposobljavanja. Pružatelji usluga pozvani su da imenuju starijeg člana svog tima

da se pridruži inspekcijskom timu. Njihova je uloga da pomažu inspektorima da pronađu informacije koje im trebaju i da provjere činjeničnu točnost inspektorovih procjena.

Inspekciju vodi glavni inspektor koji planira inspekciju s pružateljem usluga kojeg se kontrolira. Prije inspekcije inspekcijski tim raspolagat će velikom količinom informacija. To će uključiti statističke podatke, primjerice upisivanje polaznika, rezultate ispitivanja i slično. Također će dobiti izvješća o samoprocjeni pružatelja usluga. Inspektori će analizirati sve ove informacije kako bi odlučili koje će aspekte pružatelja usluga provjeravati te kako bi počeli stvarati prosudbu o pružateljevoj sposobnosti da točno procijeni kvalitetu onog što radi.

Inspekcije traju najviše tjedan dana i ne uključuju sastanke i intervjue s raznim dionicima, uključujući zaposlenike pružatelja usluga, poslodavcima i polaznicima. Ipak, glavni dodatni dokazi prikupljeni tijekom inspekcije dobivaju se tijekom promatranja nastave i procjene rada polaznika. Inspektori će ponuditi neslužbene komentare predavačima na osnovi svojeg promatranja satova. Svi prikupljeni dokazi bit će analizirani na nekoliko sastanaka cijelog inspekcijskog tima tijekom tjedna u kojoj će biti inspekcija.

Inspekcijsko izvješće

Rezultat inspekcijskog procesa bit će izvješće koje će sadržavati sljedeća poglavlja:

Dodatne informacije o pružateljima usluga: To uključuje kratki opis prirode pružatelja usluga, radni kontekst, opseg polaznika i što pružatelj vidi kao glavne ciljeve

1. Sažetak ocjena (stupnjeva)
2. Opću prosudbu : Ovaj dio uključuje sekcije o:
 - učinkovitosti pružatelja usluga
 - sposobnosti pružatelja usluga da se poboljša
 - učinkovitosti poduzetih koraka koji osiguravaju poboljšanje od zadnje inspekcije.
3. Ključne jake strane i područja za poboljšanje: Ovaj dio izvješća imat će 3 dijela:
 - uspjeh i standarde
 - kvalitetu ponude
 - vodstvo i upravljanje.Dijelovi 2, 3 i 4 uključivat će reference na točnost izvješća o pružateljevoj samoprocjeni.
5. Stajališta polaznika
6. Tematska izvješća

Izvješća će sadržavati odgovarajuće reference na točnost samoprocjene.

7. Ključni indikatori
8. Tabele koje pokazuju sažetak i, gdje je to potrebno, bit će uključene stope uspjeha individualnog programa.

Nacrt izvješća zatim prolazi interni proces moderacije unutar OFSTED-a. Kad finalno izvješće bude usuglašeno, ono postaje javni dokument, a kopija se šalje pružatelju usluga prije nego što se postavi na OFSTED-ovu internetsku stranicu. Postoji službena procedura žalbe ako pružatelj usluga izrazi veliko neslaganje s bilo čime u završnom izvješću.

Nakon objavljivanja izvješća

Od pružatelja usluga zahtijeva se da razmotri izvješće i da pripremi akcijski plan. Plan se mora usredotočiti na aktivnosti koju će pružatelj usluga poduzeti kako bi pristupio aspektima ponuda navedenima u sažetku izvješća „Područja za poboljšanje“, i to s područjima za poboljšanje navedenima za svaki tematski dio. Akcijski planovi varirat će kako bi zadovoljili pružatelja usluga, ali trebaju određivati:

- akcije koje treba poduzeti kako bi se dotaklo svako područje za poboljšanje
- odgovornu osobu za svaku aktivnost
- realne rokove za ostvarivanje svake aktivnosti
- planirani ishod svake aktivnosti
- kriterije za evaluiranje opsega u kojem je ishod ostvaren.

Ažurirani plan, koji pokazuje te ostvarene aktivnosti i poboljšanja u ponudama koja iz njih proizlaze, mogao bi biti važan izvor dokaza pri sljedećim nadzornim posjetima i polazna točka za pružatelje usluga pri sljedećoj inspekciji ili ponovnoj inspekciji.

U slučaju da je zaključeno da su pružatelj usluga ili bilo koji dio njihove ponude “neodgovarajući“, postoji odredba za ponovnu inspekciju u roku od 12 do 18 mjeseci.

Postoji službeni objavljeni proces za osiguranje kvalitete inspekcija. Trenutačno, to je OFSTED-ov interni proces. Postoji također Kodeks ponašanja koji inspektori trebaju poštovati.

Zaključci

Ovaj sustav vanjske inspekcije i izvještavanja o javno financiranim pružateljima usluga obrazovanja i stručnog osposobljavanja odraslih u Engleskoj razvija se dulje od 15 godina. Nije nužno moguće ni poželjno da se razmatra korištenje istog sustava

u drugim zemljama. Preporučuje se da bi sljedeći zaključci mogli biti izvedeni iz petnaestogodišnjeg iskustva.

Dobici koji nastaju iz ovog osiguranja kvalitete i sustava poboljšanja uključuju sljedeće:

- Pružatelji usluga sve više prihvaćaju i razvijaju korporativnu kulturu poboljšanja kvalitete. Većina pružatelja usluga prihvaća da se svi zaposlenici trebaju osjećati kao dio njihove organizacijske politike, planiranja i provedbe poboljšanja kvalitete onog što njihovi klijenti dobivaju.
- Proces identificiranja područja za poboljšanje i stvaranja odgovarajućeg akcijskog plana ima sinergiju s generalnim strateškim i financijskim planiranjem koje pružatelji usluga moraju obaviti.
- Inspekcijska izvješća pružaju javnosti, vladi i drugim dionicima veliku količinu objektivnih i jasnih informacija o kvaliteti ponuda važne javno financirane službe. Polaznici mogu istraživati kvalitetu drugih pružatelja usluga prije nego što odluče gdje će studirati.
- Inspekcijska izvješća pridonose podizanju kvalitete obrazovanja i stručnog osposobljavanja odraslih tako što identificiraju i opisuju dobru praksu iz koje drugi pružatelji usluga mogu učiti.
- OFSTED je razvio praksu objavljivanja stručnih studija o posebnim aspektima nacionalnog sustava obrazovanja i stručnog osposobljavanja odraslih. Primjeri uključuju studije osposobljavanja za posebna područja zaposlenja kao što su građevina, frizeri i drugi. Mnogi dokazi za ova izvješća dolaze iz inspekcijskih izvješća.

Ipak, unatoč uspjesima sustava postoje kritike:

- Postoji velik trošak u provjeri pružatelja usluga. Honorari inspektora i njihov smještaj, troškovi putovanja i osnovnih potreba moraju biti plaćeni. Tu je i administrativna stručna podrška cijelom procesu.
- Cijela operacija tipično je birokratska s detaljnim pravilima, regulativama i procedurama. Standardizirani sustavi možda nisu uvijek prilagođeni zadacima procjene kvalitete pružanja usluge u sektoru koji ima veliku raznovrsnost pružatelja usluga.
- Sustav rezultira dostavljanjem nekoliko opsežnih dokumenata, od kojih se neki ponavljaju i preklapaju. Mnogo informacija moraju dati predavači, čija je glavna uloga predavanje i obučavanje.
- Svrha je sustava da procijeni kvalitetu pružanja usluge, a ne da koristi nedvojbenu ekspertizu inspektora da vode i savjetuju pružatelje usluga kako da poboljšaju svoju ponudu. (Pomaže li vaganje svinje tome da svinja naraste?)
- Za prethodno razdoblje, tijekom i nakon inspekcije pažnja zaposlenika pružatelja usluga bit će preusmjerena s njihovih glavnih zadataka na zadovoljavanje raznih zahtjeva inspekcijskog procesa.

Literatura:

Ofsted: Handbook for inspecting work based and community adult learning (2007) This is available at www.ofsted.gov.uk (15. 04. 2008.)

**QUALITY ASSURANCE OF ADULT EDUCATION
IN ENGLAND**

Ben Bennett

***Abstract** - System of external inspection and reporting on publicly financed adult education and training providers in England has developed over a period of more than 15 years.*

One of the main methods of quality assurance of state financed adult education is through an independent organisation - Office for Standards in Education (OFSTED). The Education and Inspections Act of Parliament 2006, requires OFSTED to carry out its work in ways which will encourage adult education and training providers to improve, to become more user-focused, and to be efficient and effective. Inspection arrangements are intended to accelerate the pace of quality improvement by public and private providers who receive state finance for any part of their programme.

***Key words:** adult education, inspection, England, UK*

HRVATSKI KVALIFIKACIJSKI OKVIR

Mile Dželalija

Prirodoslovno-matematički fakultet u Splitu
mile@pmfst.hr

Sažetak - U srpnju 2007. godine Vlada Republike Hrvatske prihvatila je prijedlog Polaznih osnova Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira. Hrvatski kvalifikacijski okvir predstavlja bitan uvjet za uređenje sustava cjeloživotnoga učenja koje čini okosnicu društva temeljenoga na znanju. Zasniva se na hrvatskoj obrazovnoj tradiciji, sadašnjem stanju i razvoju društva, potrebama gospodarstva, pojedinca i društva u cjelini, odrednicama Europskoga kvalifikacijskog okvira i međunarodnim propisima koje je Republika Hrvatska prihvatila. Autor objašnjava osnovne pojmove te prikazuje nacrt Hrvatskog kvalifikacijskog okvira.

Ključne riječi: cjeloživotno obrazovanje, Hrvatski kvalifikacijski okvir, Europski kvalifikacijski okvir, Hrvatska, obrazovanje odraslih.

Uvod

Na prijedlog Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u srpnju 2007. godine Vlada Republike Hrvatske prihvatila je prijedlog *Polaznih osnova Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira*, čime je izrada cjelovitoga Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO) postala projekt od nacionalnog interesa.

Hrvatski kvalifikacijski okvir predstavlja bitan uvjet za uređenje sustava cjeloživotnoga učenja koje čini okosnicu društva temeljenoga na znanju. Zasniva se na hrvatskoj obrazovnoj tradiciji, sadašnjem stanju i razvoju društva, potrebama gospodarstva, pojedinca i društva u cjelini, odrednicama Europskoga kvalifikacijskog okvira i međunarodnim propisima koje je Republika Hrvatska prihvatila. Izgradnja konkurentnoga gospodarskog prostora zahtijeva pokretljivost kompetencija te njihovo jasno prepoznavanje i korištenje na dobrobit djelatnika, poslodavaca i cijele zajednice. HKO je instrument koji će olakšati zapošljivost te osobni razvoj pojedinaca za izgradnju socijalne povezanosti, što je posebno važno za društva u kojima su ekonomske i tehnološke promjene te starenje stanovništva nametnule cjeloživotno učenje kao nužnost obrazovne i gospodarske politike.

HKO ima zadaću povezati rezultate učenja koji se postižu u svim obrazovnim institucijama te ih postaviti u međusobne odnose u Republici Hrvatskoj i međunarodnoj razmjeni. Njime se postavljaju jasni kriteriji kvalitete stjecanja kompetencija koje će sudionik obrazovanja imati nakon završetka obrazovanja za kvalifikaciju određene vrste, obujma i razine. HKO predstavlja jedinstven sustav koji omogućuje da se rezultati učenja mjere i uspoređuju jedni s drugima, a ima jednostavnu temeljnu građu te sadržava cjelovit i minimalan broj osnovnih elemenata. Značaj HKO-a ogleda se u kvalitetnijem povezivanju potreba tržišta rada s provođenjem školskih i obrazovnih programa te u vrednovanju svih rezultati učenja.

Europski kvalifikacijski okvir

Prvi korak prema ustrojavanju Europskoga kvalifikacijskog okvira (EKO, *European Qualifications Framework, EQF*) za sustav visokoga obrazovanja započeo je objavom Bolonjske deklaracije te uvođenjem binarnoga sustava, sustava prijenosa ECTS bodova, dopunske isprave, opterećenja studenta, rezultata učenja, predviđenoga skupa kompetencija te profila kvalifikacije. Tada se dogodio pomak u shvaćanju misije obrazovanja koji je pozornost sa zahtjeva za upis na studij i razmatranja kurikuluma prebacio na rezultate procesa obrazovanja i njihovu osnovnu svrhu – *zapošljivost*. Sljedeći su koraci bile određene međunarodne i nacionalne aktivnosti, uključujući definiranje mjerljivih pokazatelja razina te ustrojavanje nacionalnih kvalifikacijskih okvira u nekim europskim zemljama (npr. Škotska i Irska). U okviru EKO-a, predloženo je osam razina kvalifikacija koje se mogu stjecati različitim oblicima školovanja: od osnovne škole pa sve do trećega ciklusa visokoga obrazovanja, uključujući učenje na radnome mjesto, kao i druge oblike učenja. Ustrojena su brojna stručna povjerenstva i radne skupine Europske komisije te je izrađen i prihvaćen cjeloviti Europski kvalifikacijski okvir, koji će dalje omogućiti razvoj nacionalnih i tzv. sektorskih kvalifikacijskih okvira. EKO će posebno pridonositi:

- boljem razumijevanju sustava kvalifikacija u svim europskim zemljama
- jasnome i jednostavnom priznavanju inozemnih kvalifikacija i poticanju pokretljivosti
- upravljanju i osiguranju kvalitete školskog/obrazovanog sustava
- razvoju nacionalnih kvalifikacijskih okvira.

EKO uvodi skup zajedničkih načela, postupaka i smjernica za mnoge oblike suradnje različitih partnera s naglaskom na nužnost ustrojavanja nacionalnih sustava upravljanja i osiguranja kvalitete.

U Bruxellesu je 24. listopada 2007. godine Europski parlament usvojio predloženi EKO s općim prikazom rezultata učenja za svaku od razina kvalifikacija. Tim se dokumentom predlaže EKO s 8 razina. Kroz posljednje tri razine (6., 7.

i 8. razina) prepoznavat će se razine kvalifikacija koje se predviđaju Bolonjskim procesom za visoko obrazovanje. Kvalifikacije svih ostalih razina mogu se stjecati izvan sustava visokoga obrazovanja osim nekih kvalifikacija pete razine za koje se predviđa stjecanje i unutar sustava visokoga obrazovanja (tzv. “short-cycle” sustava visokoga obrazovanja). Prva razina obuhvaća kvalifikacije koje podrazumijevaju osnovna opća znanja, osnovne vještine za izvođenje jednostavnih zadataka te kompetencije koje su potrebne na radnom mjestu ili učenju pod izravnim nadzorom voditelja u unaprijed poznatom kontekstu. Osmo razina obuhvaća kvalifikacije koje podrazumijevaju najnaprednija specifična znanja i njihovo međusobno povezivanje, vladanje najnaprednijim vještinama i tehnikama u znanstvenim istraživanjima te kompetencije održivoga autoriteta, inovacija, odgovornosti, samostalnosti te vođenja održivih znanstvenih istraživanja i projekata.

Osnovni pojmovi

U cilju boljšega razumijevanja, dajemo pregled osnovnih pojmova koja su prihvaćena Polaznim osnovama HKO-a:

- **Cjeloživotno učenje** (*LLL - Lifelong Learning*) označava aktivnosti svih oblika učenja koje se obavljaju tijekom života s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija u užem smislu za osobne, društvene i profesionalne potrebe.
- **Kompetencije** (*Competences*) označavaju skup znanja, vještina i skup kompetencija u užem smislu.
- **Znanje** (*Knowledge*) označava skup stečenih i povezanih informacija (u HKO-u znanje će se odnositi na teorijsko i činjenično znanje).
- **Vještine** (*Skills*) obuhvaćaju primjenu znanja i upotrebu propisanih načina rada u izvršenju zadataka i rješavanju problema (u HKO-u vještine će se odnositi na kognitivne (logičko, intuitivno i kreativno razmišljanje), psihomotoričke (fizička spretnost te upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala) i/ili socijalne vještine).
- **Kompetencije u užem smislu** (*Competences*) označavaju postignutu primjenu konkretnih znanja i vještina, u skladu s danim standardima (u HKO-u kompetencije u užem smislu odnosit će se na samostalnost i odgovornost).
- **Europski kvalifikacijski okvir** (*EQF - European Qualifications Framework*) je instrument uspostave razina kvalifikacija ustrojen tako da djeluje kao sredstvo prepoznavanja i razumijevanja kvalifikacija između nacionalnih (ili sektorskih) kvalifikacijskih okvira.
- **Nacionalni kvalifikacijski okvir** (*NQF - National Qualifications Framework*) je instrument uspostave kvalifikacija stečenih u određenoj zemlji, kojim se daju osnove za jasnoću, pristupanje, prohodnost, stjecanje i kvalitetu kvalifikacija.

- **Hrvatski kvalifikacijski okvir** (*CROQF – Croatian Qualifications Framework*) je instrument uspostave kvalifikacija stečenih u Republici Hrvatskoj kojim se daju osnove za jasnoću, pristupanje, prohodnost, stjecanje i kvalitetu kvalifikacija.
- **Kvalifikacija** (*Qualification*) je formalni naziv za određeni stupanj (razina i obujam) kompetencija određene osobe koji se dokazuje školskom svjedodžbom ili diplomom ili drugom javnom ispravom koju izdaje nadležna ustanova.
- **Vrsta kvalifikacija** (*Award-type*) označava skup kvalifikacija neovisno o struci ili sektoru (području rada). Primjer: prvostupnik.
- **Naziv kvalifikacije** (*Named Award*) označava vrstu kvalifikacije s točnom naznakom struke ili sektora (područja rada), koju je pojedina osoba stekla. Primjer: prvostupnik sociologije.
- **Razine (i podrazine) kvalifikacija** (*Reference Levels*) označavaju složenost i doseg stečenih kompetencija, a opisuju se skupom mjerljivih pokazatelja.
- **Mjerljivi pokazatelji razina** (*Level Indicators/Descriptors*) su opisi rezultata učenja određene razine.
- **Rezultati učenja** (*Learning Outcomes*) su kompetencije koje je osoba stekla.
- **ECTS-bod** (*ECTS Credit, European Credit Transfer and Accumulation System*) je mjerna jedinica za iskazivanje obujma stečenih kompetencija.
- **Vrsta obrazovnih programa** (*Study Programme Type*) je skup obrazovnih programa za stjecanje kvalifikacija određene vrste. Primjer: preddiplomski studij.

Drugi osnovni pojmovi koji su važni za iskazivanje i razumijevanje kvalifikacija uvest će se s daljnjim razvojem Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira.

Ciljevi i načela pri izradi i razvoju Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira

Ciljevi izrade Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira su:

- razumijevanje različitih vrsta kvalifikacija i njihovih međuodnosa
- dostupnost sustavu obrazovanja tijekom cijeloga života
- jednostavnost prepoznavanja, vrednovanja i priznavanja inozemnih kvalifikacija
- prepoznavanje i priznavanje hrvatskih kvalifikacija u inozemstvu
- kvalitetna zapošljivost
- izgradnja sustava vrednovanja i priznavanja kompetencija stečenih na radnome mjestu i drugim oblicima učenja

- unapređenje suradnje između različitih sudionika u obrazovanju
- stvaranje jedinstvenoga sustava upravljanja kvalitetom postojećih i novih kvalifikacija
- stvaranje razumljivog prikaza obrazovnih postignuća za poslodavce, polaznike obrazovanja i roditelje
- promoviranje obrazovanja u Hrvatskoj.

Polaznim su osnovama HKO-a određena načela koja se poštuju pri izradi i razvoju cjelovitoga HKO:

- poštovanje hrvatskoga naslijeđa i postojećega sustava obrazovanja
- prihvaćanje smjernica EU-a i iskustava drugih zemalja u izgradnji kvalifikacijskih okvira
- priprema društva za europsku integraciju
- transparentnost postojećih i novih kvalifikacija
- jasnoća pripadnosti razini i vrsti kvalifikacije
- višesmjerna prohodnost kompetencija
- jednakost obrazovnih mogućnosti
- partnerstvo državnih institucija, poslodavaca, sindikata i provoditelja obrazovanja
- otvorenost za daljnju dogradnju HKO.

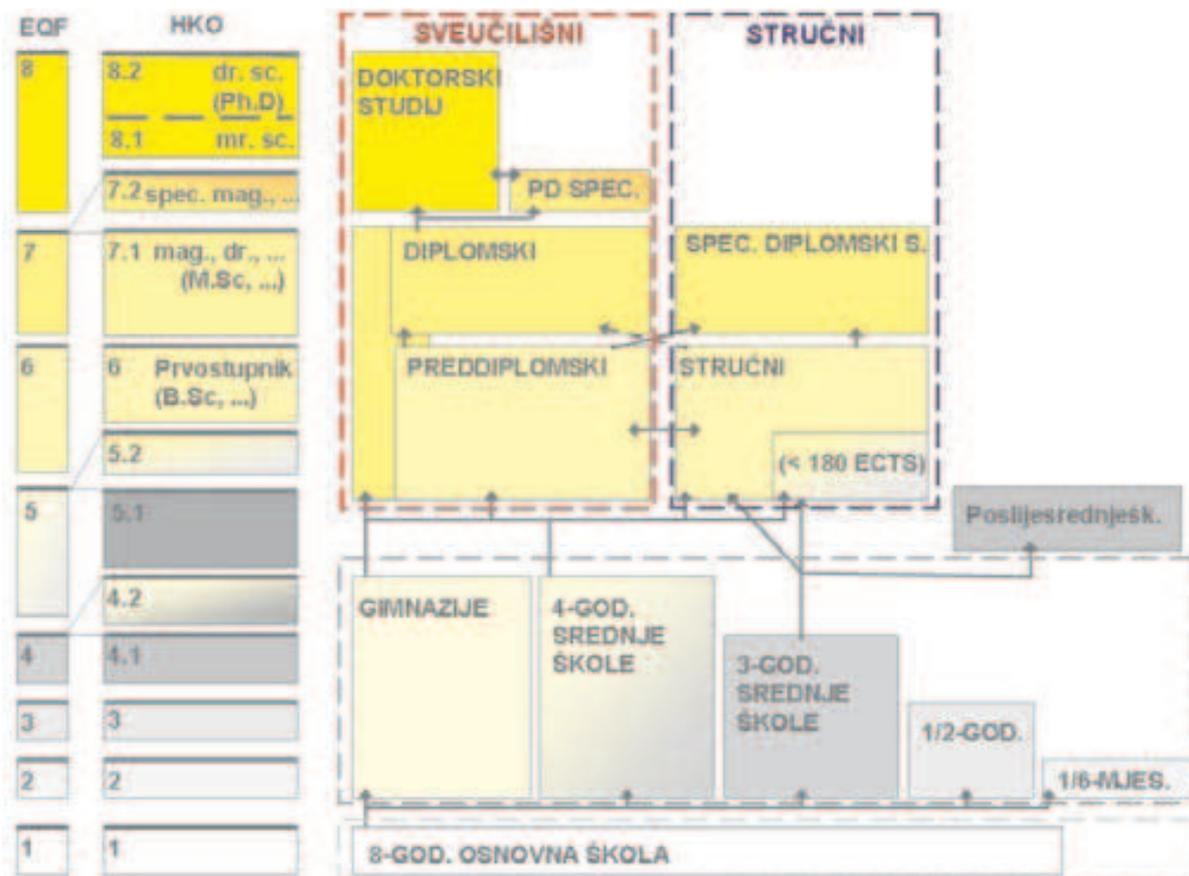
Nacrt Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira

Poštujući navedene ciljeve HKO-a i načela izrade, prihvaćena je struktura razina HKO-a s ukupno 12 razina (i podrazina), organiziranih kroz osam razina i četiri dodatne podrazine koje će se opisivati sljedećim elementima:

- poveznicama s razinama EKO
- mjerljivim pokazateljima rezultata učenja
- obujmom rezultata učenja
- vrstama kvalifikacijama koje pripadaju određenoj razini
- reguliranim načinima stjecanja određenih vrsta kvalifikacija
- mogućnostima višesmjernih prohodnosti
- nazivima kvalifikacija, i drugim relevantnim elementima.

Razine (i podrazine) HKO-a, zbog lakšega razumijevanja, prikazane su na Ilustraciji 1 na primjeru postojećega sustava obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

Napominjenmo da razina 8.1 nije predviđena za predlaganje stjecanja novih kvalifikacija u Republici Hrvatskoj, već samo za prepoznavanje razine već postojećih kvalifikacija. Razvoj HKO podrazumijeva izmjene i dopune važećega obrazov-

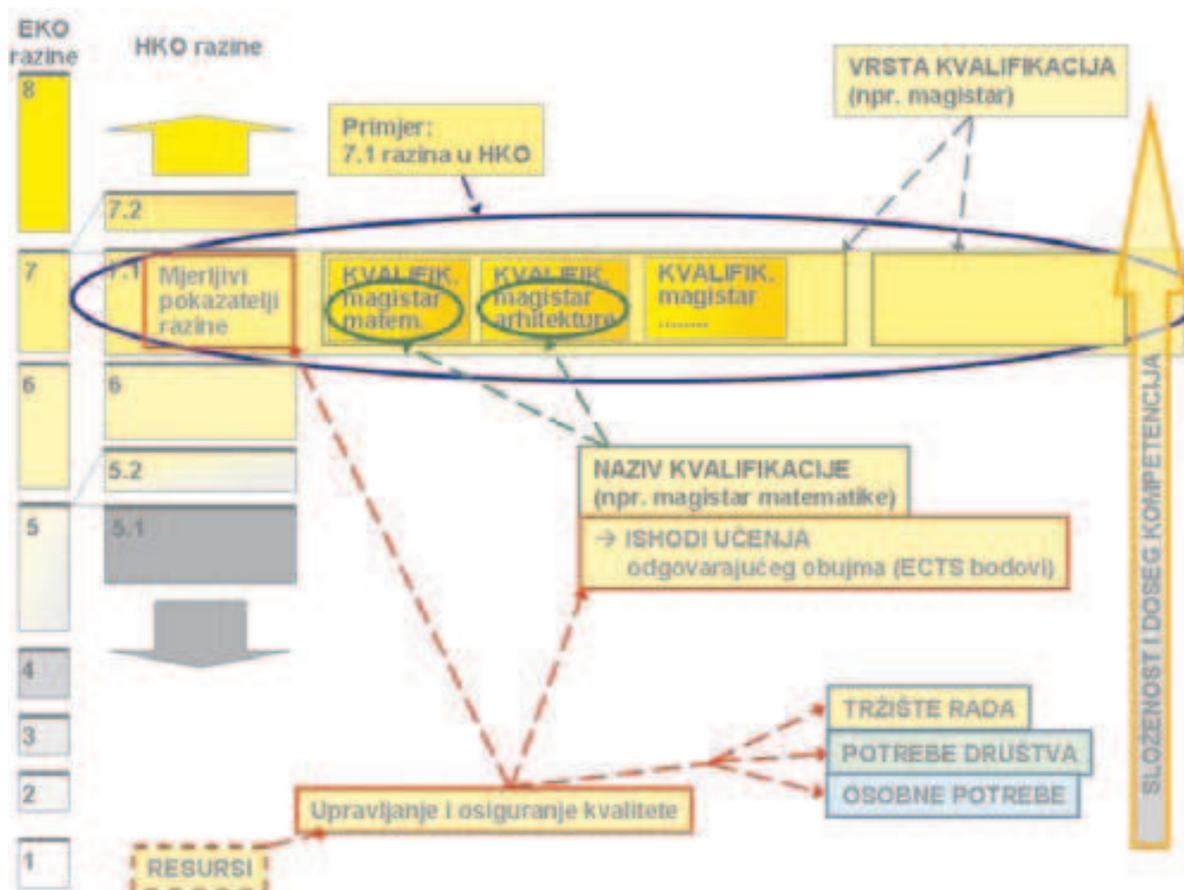
Ilustracija 1. Pregled razina kvalifikacija HKO na primjeru postojećega sustava obrazovanja i poveznice s EKO

nog sustava koji je djelomično na Ilustraciji 1 upotrebljen samo za bolje razumijevanje uvedenih razina i podrazina kvalifikacija Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira. Opis složenosti detaljnih mjerljivih rezultata učenja za svaku razinu i podrazinu je jedna od sljedećih aktivnosti u razvoju HKO, koji je već djelomično određen prihvaćenom poveznicom s razinama Europskoga kvalifikacijskog okvira.

Ilustracijom 2 prikazujemo neke osnovne pojmove i njihovu međusobnu povezanost u HKO.

Ustrojavanje HKO podloga je za provedbu promjena u strukovnom obrazovanju, reformu i primjenu Bolonjskoga procesa kao i druge započete reforme u cjelokupnome sustavu obrazovanja, za izgradnju sustava kvalitetnoga cjeloživotnog učenja, za stvaranje snažnih sveučilišta i škola te za ustrojavanje jedinstvenoga sustava upravljanja kvalitetom.

Smisao ovih promjena je u povezivanju kvalitetnoga obrazovnog sustava s tržištem rada te izgradnjom kompetitivnoga gospodarstva uz nužnu socijalnu poveza-

Ilustracija 2. Neki osnovni pojmovi i njihova međusobna povezanost u HKO.

nost. Hrvatskim se kvalifikacijskim okvirom daju smjernice za usklađivanje propisa kojima se uređuju različiti vidovi obrazovanja.

Za osmišljavanje i vođenje daljnjih aktivnosti na pripremi i izradi cjelovitoga HKO Vlada Republike Hrvatske, na prijedlog Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, imenovala je Povjerenstvo za izradu HKO-a, koje je sastavljeno od predstavnika svih nadležnih ministarstava, socijalnih partnera i sudionika osnovnoga, srednjega i visokoga obrazovanja, kao i drugih zainteresiranih partnera. Povjerenstvo djeluje pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, a za učinkovito djelovanje imenovan je Operativni tim za potporu Povjerenstvu za izradu HKO-a.

Povjerenstvo za izradu HKO-a u ožujku 2008. godine usvojilo je Akcijski plan za izradu i razvoj HKO-a sve do 2012. godine, kada se predviđa njegova puna primjena. Povjerenstvo za izradu HKO djeluje i kao nacionalna središnjica suradnje s EKO-om i nacionalnim kvalifikacijskim okvirima zemalja od interesa za Hrvatsku.

CROATIAN QUALIFICATIONS FRAMEWORK

Mile Dželalija

***Summary** - In July 2007 the Government of the Republic of Croatia adopted the proposal for the Foundations for the Croatian Qualifications Framework. The Croatian Qualifications Framework presents an important precondition for regulating the lifelong learning system, which forms the basis for a knowledge-based society. It is based on the Croatian educational tradition, present state and development of society, the needs of economy, individual and the society as a whole, determinants of the European Qualifications Framework and international regulations adopted by the Republic of Croatia. The author explains the basic terms and gives an overview of the draft for the Croatian Qualifications Framework.*

***Key words:** lifelong learning, Croatian Qualifications Framework, European Qualifications Framework, Croatia, adult education*

ČIMBENICI OSIGURANJA KVALITETE U OBRAZOVANJU ODRASLIH

Franjo Galeković
Agencija za obrazovanje odraslih, Zagreb
franjo.galekovic@aoo.hr

Sažetak - U posljednjih desetak godina dogodile su se brojne promjene u razvoju sustava obrazovanja odraslih. Razvoj cjeloživotnog učenja potiče promjene u svakom dijelu sustava obrazovanja te su one neminovne i u obrazovanju odraslih. Uz čimbenike koji su rezultat globalizacije, važan utjecaj ima promjena odnosa službene hrvatske politike prema obrazovanju odraslih. Na državnoj razini poduzeto je niz institucionalnih radnji i doneseno nekoliko strateških dokumenata koji su u ulozi poticanja unaprjeđivanja i kvalitetnijeg razvoja sustava obrazovanja odraslih kao jednako važnog dijela cjelovitog sustava obrazovanja prema obveznom formalnom obrazovanju.

Ključne riječi: vrednovanje, sustav obrazovanja odraslih, razina osiguranja kvalitete, stručni nadzor, zakon o obrazovanju odraslih.

Uvod

Obrazovanje odraslih kao dio obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj posljednjih desetak godina dobiva sve više na važnosti te prolazi korjenite promjene u svom razvoju. Nužnost promjena uvjetovana je razvojem znanosti i tehnologije te zahtjevima društva za takvim sustavom obrazovanja odraslih koji može odgovoriti na novonastale potrebe.

Formalno obrazovanje početak je organiziranog sustava obrazovanja i kao krajnju svrhu ima stjecanje određenog zanimanja na određenom stupnju školske spreme koje se dokazuje certifikatom, odnosno javnom ispravom koju dobiva polaznik nakon završetka obrazovanja. No već u ovom trenutku ovaj stav nema osnove i nije valjan. Naime, znanje stečeno učenjem, koje je pojedinac dobio završavanjem obaveznog formalnog sustava, samo je preduvjet za daljnji nastavak obrazovanja u kontekstu cjeloživotnog učenja, koje je jedini put trajnoj zapošljivosti. Nema trajnih stečenih doktrina završetkom određenog stupnja (uskoro ćemo govoriti samo o razinama) obrazovanja koje jednostavno primjenjujemo u praksi jer praksa nije ista. Bit obrazovanja nije u prihvaćanju i stjecanju doktrina, nego u stjecanju kompetencija

i vještina za upravljanje procesima u praksi. To znači da završetkom fakulteta, ako ne nastavimo s učenjem, za nekoliko godina naše znanje postaje neprimjereno jer se znanost i tehnologija sve brže mijenjaju i razvijaju.

Organizirano formalno obrazovanje i vještine te kompetencije stečene za njegova trajanja nisu dostatne za cijeli radni vijek te je čovjek „osuđen“ na cjeloživotno učenje. Budući da je to mnogo dulje razdoblje u životu svakog čovjeka, obrazovanje odraslih postaje sve važniji čimbenik obrazovnog sustava u cjelini. U suvremenim bogatim društvima intelektualni kapital ljudi pokretač je razvoja, a njegova učinkovitost ovisi o kvaliteti sustava obrazovanja.

Težište nije samo na formalnom sustavu obrazovanja i njegovom vrednovanju, nego se nameće potreba jednakog pristupa priznavanju znanja, vještina i kompetencija stečenih neformalnim i informalnim učenjem te samostalnim učenjem. Time problem osiguranja kvalitete prelazi okvire formalnog sustava obrazovanja.

Razine osiguranja kvalitete

Kada govorimo o osiguranju kvalitete u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj, moramo razdvojiti dvije razine pitanja kvalitete: 1. osiguranje kvalitete na državnoj razini i 2. osiguranje kvalitete na razini pružatelja usluga.

Na državnoj razini s ciljem osiguranja kvalitete razvoja samog sustava obrazovanja odraslih te rezultata i postignuća polaznika koji uče, poduzelo se niz institucionalnih koraka i doneseno je nekoliko važnih odluka na državnoj razini. Prvi začeci zakonskog uređenja ustanova postavljeni su još 1993. godine donošenjem Zakona o ustanovama (NN 76/93, Izmjene i dopune NN 29/97 i NN 47/99) te Zakona o pučkim otvorenim učilištima NN 54/97. Zakon o ustanovama uređuje osnovne uvjete osnivanja ustanova – kadrovske, materijalne i tehničke standarde te stručnu i savjetodavnu ulogu nadležnog tijela prema ustanovama.

Proces legislative dolazi u završnu fazu donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih u veljači 2007. godine i planiranim donošenjem četiri pravilnika kao provedbenih propisa koji proizlaze iz zakona te čine osnovu potpore osiguranju kvalitete u obrazovanju odraslih. Istodobno stvoreni su institucionalni preduvjeti za kvalitetniji i uspješniji razvoj sustava obrazovanja odraslih koji će moći odgovoriti svim potrebama učenja i obrazovanja u gospodarskom, socijalnom, političkom, kulturnom, građanskom i inim oblicima razvoja hrvatskog društva. Od 1993. godine do danas potrebno je izdvojiti nekoliko važnih odluka i dokumenata koji obrazovanje odraslih stavljaju u središte interesa na putu ka izgradnji društva znanja. Legislativa i institucije osnovane odlukama državnih tijela u navedenom razdoblju velika su potpora osiguranju kvalitete u obrazovanju odraslih, a za sustav obrazovanja u cjelini najvažnija je priprema i izrada Nacionalnoga kvalifikacijskog okvira.

Važan utjecaj na zaokret odnosa službene hrvatske politike prema obrazovanju odraslih (osim međunarodnih i globalnih čimbenika) imala je “Deklaracija o zna-

nju” koju je prihvatila i objavila Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u prosincu 2002. godine, u kojoj upozorava na važnost znanja kao glavne poluge razvoja društva. Već sljedeće godine, srpnja 2003., Ministarstvo prosvjete i športa donosi dokument “Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti”- desetljeće pismenosti u Hrvatskoj (2003.-2013.) Donošenje ovog dokumenta, među ostalim razlozima, potaknuto je analizom stanja obrazovanosti hrvatskog društva i statističkih podataka popisa stanovništva 2001. godine (685.711 stanovnika ili 19,5% starijih od 15 godina bez završenoga osnovnog obrazovanja). Na državnoj razini osigurana su financijska sredstva za opismenjavanje i završetak osnovne škole te stjecanje prvog zanimanja, što je uvjet ostvarivanja prava pristupa obrazovanju za sve prema mogućnostima i potrebama svakog pojedinca i društva u cjelini. No problem se ne rješava samo ostvarivanjem pristupa obrazovanju, nego istodobno vođenjem brige o osiguranju kvalitete obrazovanja za sve.

Povjerenstvo za obrazovanje odraslih koje je osnovano odlukom Vlade Republike Hrvatske 2004. godine izradilo je Strategiju obrazovanja odraslih i Akcijski plan provedbe strategije obrazovanja odraslih u 2005. godini. Ove dokumente Vlada Republike Hrvatske prihvatila je u studenome 2004. godine. U tim dokumentima određene su smjernice i strateški ciljevi te zadaci ostvarivanja politike izgradnje sustava obrazovanja odraslih na načelima cjeloživotnog učenja: “Radi gospodarskog razvoja, smanjenja nezaposlenosti, povećanja obrazovne razine stanovništva, razvoja civilnog društva i aktivnoga građanstva, ovom strategijom država preuzima odgovornost za poticanje obrazovanja za sve, promicanje “kulture učenja”, stvaranje okvira i mogućnosti za razvoj organizacija i zajednica koje uče” (Primorac, 2004:5).

Uredbom Vlade Republike Hrvatske 25. svibnja 2006. godine osnovana je Agencija za obrazovanje odraslih kao javna ustanova i određena je njezina djelatnost – praćenje, razvoj, vrednovanje i unaprjeđivanje obrazovanja odraslih. Istodobno se provodi rasprava o izradi posebnog zakona za uređenje sustava obrazovanja odraslih u kojoj sudjeluju državna tijela i institucije te brojni socijalni partneri.

Hrvatski sabor na svojoj zajednici 2. veljače 2007. godine donosi Zakon o obrazovanju odraslih kojim ono postaje sastavni i jednako važni dio cjelokupnog sustava obrazovanja. Člankom 20. Zakona određuje se da u praćenju i razvoju sustava obrazovanja sudjeluju Vijeće za obrazovanje odraslih (u daljnjem tekstu Vijeće) i Agencija za obrazovanje odraslih (u daljnjem tekstu Agencija). Vijeće je stručno i savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske i ima zadaću praćenja stanja i predlaganja mjera za razvoj obrazovanja odraslih, predlaganja, odnosno davanja mišljenja na prijedloge zakonskih i provedbenih propisa te predlaganja financiranja programa obrazovanja odraslih za koje se osiguravaju sredstva u državnom proračunu. Člankom 23. istog Zakona u stavku 1. stoji: “Agencija je ustanova za praćenje, razvoj, vrednovanje i unaprjeđenje sustava obrazovanja u Republici Hrvatskoj”, a u stavku 2 istog članka navedeni su poslovi Agencije u obavljanju djelatnosti:

U obavljanju djelatnosti iz stavka 1. ovoga članka Agencija:

1. obavlja analitičke i razvojne poslove u djelatnosti obrazovanja odraslih,
2. usklađuje prijedloge stručnih tijela,
3. obavlja nadzor nad stručnim radom ustanova za obrazovanje odraslih,
4. obavlja stručnu i savjetodavnu djelatnost,
5. provodi stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u području obrazovanja odraslih,
6. inovira, prati i vrednuje provedbu programa obrazovanja odraslih,
7. potiče suradnju i sudjeluje u provedbi programa i projekata vezanih za područje obrazovanja odraslih,
8. vodi bazu podataka i osigurava informacije za tijela državne uprave i nadležno ministarstvo o evidenciji i drugim važnim podacima vezanim za praćenje stanja i razvoj djelatnosti obrazovanja odraslih,
9. priprema analize poslovnih procesa djelatnosti,
10. utvrđuje kriterije za uspostavu, provođenje i nadzor sustavnog financiranja obrazovanja odraslih u programskom, investicijskom i materijalnom poslovanju,
11. obavlja druge poslove utvrđene aktom o osnivanju Agencije.

Svi navedeni poslovi Agencije u obavljanju djelatnosti imaju svrhovitost u ostvarivanju kvalitete obrazovanja odraslih obavljanjem stručne i savjetodavne uloge Agencije.

Posebno možemo izdvojiti postavljanje baze podataka o ustanovama za obrazovanje odraslih, programa obrazovanja i kadrova ustanova za obrazovanje odraslih, vrednovanje istih, stručno andragoško usavršavanje djelatnika Agencije i ustanova za obrazovanje te obavljanje nadzora nad stručnim radom ustanova za obrazovanje odraslih. Područje stručnog nadzora uređeno je Zakonom o stručno-pedagoškom nadzoru NN 73/97.

Praćenje i poticanje razvoja obrazovanja odraslih s naglaskom na stručnoj i savjetodavnoj pomoći ustanovama, što će provoditi Agencija, osnova je potpore za izgradnju sustava kvalitete obrazovanja odraslih. To je posebno važno zbog sve izraženije pojave novih zanimanja, potrebe izrade i primjene novih programa u obrazovanju odraslih i uključivanja zaposlenih u proces cjeloživotnog učenja. Kako bi što uspješnije ostvarila postavljene ciljeve, Agencija koristi projekt CARDS 2004 Obrazovanje odraslih za povećanje kompetencija zaposlenika u sustavu obrazovanja odraslih, a s istom svrhom u program su uključeni predstavnici socijalnih partnera i dionika u obrazovanju odraslih - Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, sindikata, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, nevladinih udruga, Hrvatske gospodarske komore, Hrvatske obrtničke komore do samih ustanova kao pružatelja usluga.

Projekt CARDS 2004 ostvaruje se u šest komponenata, a vezano uz sadržaj ovog teksta, posebno je važna komponenta 4. Ishodi su ove komponente izrada desetak ogleđnih primjeraka programa osposobljavanja u četiri izabrana sektora (skraćeno - graditeljstvo, poljoprivreda, ugostiteljstvo i turizam te osobne usluge) u kojima je najveća moguća zapošljivost. Drugi je ishod osposobljavanje djelatnika za stručni nadzor na najboljim primjerima europske prakse, polazeći od zakonskih određenja u Hrvatskoj. Koliko je važno osigurati kvalitetu izradom i ostvarenjem programa - kurikuluma i ishoda, toliko je potrebno pravodobnim stručnim nadzorom odrediti uvid u ostvarenje nastavnih planova i programa, organizaciju i izvođenje nastave te cjelokupnu pedagošku dokumentaciju, funkcionalnost prostora i uporabu udžbenika, nastavnih pomagala i opreme. Dakle, cilj je stručnog nadzora poboljšanje, unaprjeđivanje i razvoj sustava obrazovanja odraslih te osiguranja kvalitete - od novih programa preko ustanova do vještina i kompetencija koje stječu polaznici završetkom određene razine obrazovanja.

Uz zadatak Agencije u vrednovanju obrazovanja odraslih, važna je uloga Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja, koji je osnovala Vlada Republike Hrvatske 2004. godine. Također je potrebno istaknuti i druge institucije na raznim razinama kao potporu osiguranja kvalitete u obrazovanju odraslih:

- Agencija za odgoj i obrazovanje
- Agencija za strukovno obrazovanje
- Agencija za mobilnost i EU programe
- Hrvatska obrtnička komora
- Hrvatska gospodarska komora

Osim navedenih institucija, koje su i dionici uključeni u postupak uvođenja osiguranja kvalitete, posebno mjesto ima Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Osiguranje kvalitete na razini pružatelja usluge moguće je razmotriti u okviru aktivnosti na državnoj razini, o kojima je riječ u prvom dijelu ovog teksta. Legislativa i institucionalne aktivnosti moraju biti u funkciji razvoja sustava obrazovanja odraslih u cjelini te istodobno svake pojedine ustanove koja je dio tog sustava. Najprije je potrebno uskladiti djelatnosti ustanova s pozitivnim zakonskim propisima, a kvalitativni napredak ostvarit će se donošenjem planiranih provedbenih propisa koji proizlaze iz Zakona o obrazovanju odraslih (NN 17/07). Zakonom i provedbenim propisima, među ostalim, propisuju se prostorni i materijalni standardi, programski standardi za programe koje izrađuju same ustanove, stručno andragoško osposobljavanje i usavršavanje djelatnika, andragoška dokumentacija koju su ustanove obvezne voditi, obveze i prava polaznika, izgled i sadržaj javne isprave koju stječe polaznik završetkom obrazovanja, umrežavanje ustanova obrazovanja odraslih, povezivanje s Agencijom i drugo.

Određivanjem minimalnih prostornih i drugih materijalnih uvjeta želi se ostvariti standard koji mora zadovoljiti svaka ustanova za obrazovanje odraslih. Time su materijalni standardi postali pretpostavka za bolje i kvalitetnije organiziranje te

izvođenje nastave u ustanovama. Za osiguranje kvalitete nužno je stvaranje određenih preuvjeta, s jedne strane takve legislative koja će osigurati vertikalnu i horizontalnu prohodnost u sustavu obrazovanja, a s druge strane materijalnih, kadrovskih i drugih standarda. Stručno osposobljavanje i usavršavanje pravo je i obveza svih djelatnika u sustavu obrazovanja odraslih. Naglasak je na andragoškim sadržajima. Agencija će provesti anketu za ravnatelje, voditelje obrazovanja odraslih i nastavnike s ciljem organizacije stručnog usavršavanja o temama koje su najkorisnije za ustanove i andragoške djelatnike. U okviru komponente 5. projekta CARDS 2004. provest će se organiziranje treninga za 10 do 20 nastavnika koji će kao treneri provoditi stručno usavršavanje nastavnika uz druge andragoške stručnjake koje će koristiti Agencija za ostvarivanje kontinuiranog usavršavanja i osposobljavanja djelatnika.

Zaključak

Ustanove same izrađuju najveći dio programa za koje i organiziraju nastavu. To su ponajprije programi osposobljavanja i usavršavanja, za koje je važno osigurati kvalitetu izradom kurikuluma i provođenjem evaluacije. Ustanove moraju biti osposobljene za provođenje samovrednovanja kako bi mogle pravodobno provoditi određene poslove kako bi ostvarile kvalitetu. Tako ustrojene i organizirane ustanove moći će kvalitetom programa te uspješnim organiziranjem nastave zadovoljiti potrebe i očekivanja polaznika obrazovanja kao i potrebe gospodarstva za kadrovima koji posjeduju određene vještine i kompetencije. U tom je dijelu važna stručna i savjetodavna uloga Agencije preko stručnog nadzora nad ustanovama, koji je, nažalost, već dulje zapostavljen (ne samo u obrazovanju odraslih).

Ne tako mali problem predstavlja i nedostatak prilagođenih udžbenika za odrasle. Prije četrdesetak godina bilo ih je više nego što ih ima danas. Ustanove se snalaze na razne načine. Najčešće nastavnici koji rade u ustanovi izrađuju interne priručnike koji su različite kvalitete. Pred iskusnim andragoškim djelatnicima je izazov - pisanje udžbenika prilagođenih potrebama odraslih. U 5. komponenti CARDS projekta izradit će se novi kurikulum za osnovno obrazovanje, što može biti poticaj za druge na višoj razini. I na kraju, nastavna sredstva i pomagala su također jedan od čimbenika o kojima ovisi kvaliteta nastave i ostvarivanje kurikuluma te ishoda nastave.

Izvori:

Zakon o obrazovanju odraslih (NN 17/07)

Strategija i akcijski plan obrazovanja odraslih, 2004., Vlada Republike Hrvatske.

Zakon o stručno-pedagoškom nadzoru (NN 73/97)

Zakon o ustanovama (NN 76/93, 47/99, 29/97)

QUALITY ASSURANCE FACTORS IN ADULT EDUCATION

Franjo Galeković

***Summary** - In the past decade, a number of changes have occurred in the development of the adult education system. Development of lifelong learning induces changes on all levels of the education system, making changes in adult education inevitable. Alongside factors resulting from globalization, a change in the approach official Croatian politics is taking in regard to education has an important impact. On the state level, a number of institutionalized actions have been taken, and a number of strategic documents have been adopted with the purpose of furthering the improvement and quality development of the adult education system, as a part of the education system of equal relevance in regard to the obligatory formal education.*

***Key words:** valuation, adult education system, legal act, quality assurance level, monitoring*

PRIZNAVANJE INOZEMNIH OBRAZOVNIH KVALIFIKACIJA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA

Brigita Klobučar

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH
Odjel za priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija, Zagreb
Brigita.Klobucar@mzos.hr

***Sažetak** - Autorica ukazuje na kvalitativne promjene koje su se u području priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija desile radi pristupanja Republike Hrvatske Lisabonskoj konvenciji i projektu EU CARDS 2002. Ove pozitivne promjene su postignute prvenstveno donošenjem Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija, koji je stupio na snagu i primjenjuje se od 28. prosinca 2006. godine. Ozakonjeno je temeljno načelo da treba favorizirati priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka obrazovanja u Republici Hrvatskoj, s tim da priznavanje inozemne obrazovne kvalifikacije ne stvara nositelju nikakvo statusno pravo, niti mu se dodjeljuje zanimanje, osim onoga koje je on već stekao u inozemstvu. Rješenjem o priznavanju u svrhu zapošljavanja utvrđuje se samo razina obrazovanja i stupanj stečenih znanja, vještina i kompetencija, bez usporedbe sa sličnim zanimanjem u Republici Hrvatskoj.*

***Ključne riječi:** priznavanje inozemne kvalifikacije, Lisabonska konvencija*

Pravni i institucionalni okvir

Republika Hrvatska ratificirala je u listopadu 2002. godine Konvenciju o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija na području Europe (Lisabonska konvencija, donesena u Lisabonu 11. travnja 1997. godine) i uvrstila je u pravni sustav Republike Hrvatske Zakonom o potvrđivanju Konvencije o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija na području Europe ("Narodne novine"-Međunarodni ugovori, br. 9/02 i 15/02).

Temeljna svrha Lisabonske konvencije bila je olakšati pristup tržištu rada i ubrzati mobilnost pristupa daljnjem obrazovanju kroz sustav priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija.

Na priznavanje srednjoškolskih inozemnih obrazovnih kvalifikacija odnosi se Odjeljak IV. Lisabonske konvencije, pod nazivom "Priznavanje kvalifikacija koje

omogućavaju pristup visokom školstvu". Naša je legislativa tradicionalno jednim zakonom regulirala, a i sada regulira priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija svih razina obrazovanja.

Priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija regulirano je u Republici Hrvatskoj Zakonom o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija ("Narodne novine" br. 158/03, 198/03, 138/06), kojim je Republika Hrvatska samo djelomično uskladila svoje zakonodavstvo iz ove oblasti s Lisabonskom konvencijom. Ovaj zakon se u Republici Hrvatskoj primjenjuje od 01. srpnja 2004. godine.

Na priznavanje inozemnih školskih kvalifikacija izravno se odnose samo članci 6., 7. i 8., a neizravno Opće i Prijelazne i završne odredbe Zakona o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija. Člankom 6. propisana je nadležnost ministarstva nadležnog za obrazovanje za priznavanje inozemnih školskih kvalifikacija o završenom osnovnom i srednjem obrazovanju, dijelovima toga obrazovanja i o oblicima stručne osposobljenosti i usavršavanja za određene poslove i zanimanja.

Na postupak donošenja prvostupajskih rješenja o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija primjenjuje se Zakon o općem upravnom postupku ("Narodne novine" br. 51/93 i 103/96-Odluka USRH), ukoliko Zakonom o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija nije drukčije određeno.

Zakon iz 2004. godine nije odredio jasnu granicu između **stručnog priznavanja** koje se provodi radi zapošljavanja u Republici Hrvatskoj i tzv. **akademskog priznavanja** koje se provodi radi nastavka osnovnog ili srednjeg obrazovanja u Republici Hrvatskoj, ili radi nastavka obrazovanja na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj, nakon završetka srednje škole u inozemstvu.

S obzirom da je ovaj normativni okvir suprotan Lisabonskoj konvenciji, koncem 2006. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija i objavljen je u "Narodnim novinama" br. 138/06. Ove odredbe od primarnog su značaja za priznavanje inozemnih visokoškolskih kvalifikacija, jer određuju nadležnost Nacionalnog ENIC/NARIC ureda za stručno priznavanje, a za akademsko priznavanje određuje nadležnost visokog učilišta na kojem se želi nastaviti visokoškolsko obrazovanje.

Priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija o završenom osnovnom ili srednjem obrazovanju, dijelovima toga obrazovanja i o oblicima stručne osposobljenosti i usavršavanja za određene poslove i zanimanja ostalo je i dalje u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu: Ministarstvo). Istim rješenjem priznaje se inozemna obrazovna kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka obrazovanja na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj.

Priznavanja inozemnih školskih kvalifikacija o završenom osnovnom i srednjem obrazovanju, o dijelovima ovoga obrazovanja i o oblicima stručne osposobljenosti i usavršavanja dobit će novu kvalitetu kad dođe do primjene Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO) koji će postaviti u međusobne odnose ishode učenja područja osnovnog, srednjeg školstva, te visokog obrazovanja i cjeloživotnog uče-

nja u Republici Hrvatskoj i u međunarodnoj razmjeni. Jedan od najvažnijih ciljeva Hrvatskog kvalifikacijskog okvira je upravo u omogućavanju jednostavnosti prepoznavanja, vrednovanja i priznavanja inozemnih kvalifikacija.

Stupanjem na snagu Direktive 2005/36/EZ o međusobnom priznavanju kvalifikacija, Republika Hrvatska preuzela je obvezu uskladiti zakonodavstvo u području priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija sa zahtjevima ove Direktive, odnosno preusmjeriti stručno priznavanje za regulirane profesije na nadležne komore, strukovne organizacije i sl.

Ovdje je važno napomenuti da među tzv. regulirane profesije koje se ne mogu steći bez minimalnog standarda prakse, od srednjoškolskih profesija spada jedino profesija medicinskih sestara.

Postupak priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija

Pojam inozemne obrazovne kvalifikacije definiran je samim zakonom i podrazumijeva formalni naziv za određenu razinu, odnosno stupanj stečenih znanja, vještina i kompetencija, koji se dokazuju inozemnom školskom svjedodžbom, diplomom i drugom javnom ispravom koje izdaje nadležna ustanova.

Samo priznavanje inozemne obrazovne kvalifikacije definira se kao postupak u kojem se formalno potvrđuje ili ne potvrđuje vrijednost ove kvalifikacije, odnosno razdoblja (dijela) obrazovanja, koju je izdalo nadležno tijelo, u svrhu pristupa obrazovanju ili zapošljavanju u Republici Hrvatskoj.

Zahtjev za pokretanje postupka

Postupak priznavanja inozemne obrazovne kvalifikacije pokreće se na zahtjev stranke, a to je osoba koja je stekla ovu kvalifikaciju u inozemstvu, ili njezinog ovlaštenog punomoćnika ili zakonskog zastupnika za maloljetne nositelje kvalifikacije.

Uz zahtjev stranka mora priložiti :

1. ispravu kojom se dokazuje inozemna obrazovna kvalifikacija **u izvorniku**,
2. ovjereni **prijevod isprave** kojom se dokazuje inozemna obrazovna kvalifikacija za sve inozemne obrazovne kvalifikacije koje nisu izdane na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu (izdaje ih i ovjerava stalni sudski tumač za jezik na kome je izdana ova isprava),
3. ispravu kojom se dokazuje završeno razdoblje osnovnog ili srednjeg obrazovanja u inozemstvu (također prevedena i ovjerena od stalnog sudskog tumača na hrvatski jezik),
4. ispravu o državljanstvu, (hrvatski državljani dostavljaju presliku domovnice, ili putovnice, ili osobne iskaznice, stranci presliku putovnice), osim u slučaju apatrida, odnosno osoba bez državljanstva.

5. Ministarstvo može tražiti od stranke da dostavi i druge dokaze i podatke o kvalifikaciji čije se priznavanje traži, kao na pr. :dokaz da je tijelo koje je izdalo ispravu čije se priznavanje traži obrazovna ustanova, koja izvodi odobreni program obrazovanja, dokaz o duljini trajanja prekvalifikacije, opis tijeka obrazovanja, razredne svjedodžbe i sl.

Radi učestalijih pojava da stranke traže priznavanje krivotvorenih diploma i drugih dokumenata, Ministarstvo je obvezno prije postupka priznavanja provjeravati autentičnost inozemne obrazovne kvalifikacije koja je predmetom postupka priznavanja. Ova provjera obuhvaća provjeru vjerodostojnosti, tj. utvrđivanje da li je dokument priznavanja izdala ustanova navedena na dokumentu i nije li poslije izdavanja dokument bio nezakonito promijenjen od strane podnositelja zahtjeva ili drugih osoba, provjeru identiteta podnositelja zahtjeva te provjeru da li je predmetna diploma ili drugi dokument izdan podnositelju zahtjeva za priznavanje nakon ispunjena propisanih uvjeta za njeno stjecanje.

Upravo je zbog navedenih okolnosti zakonodavac je izmjenama i dopunama Zakona iz 2006. godine propisao obvezu za sve stranke da zahtjevu za priznavanje obavezno prilažu originalnu inozemnu obrazovnu kvalifikaciju čije priznavanje traže.

Da bi se smanjio rizik od priznavanja krivotvorenih inozemnih obrazovnih kvalifikacija Ministarstvo je uvelo praksu zahtijevat, nadovjeru-legalizaciju te javne isprave pečatom Apostille od podnositelja zahtjeva za priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija izdanih u Bosni i Hercegovini, a i u drugim slučajevima kada to ocijeni nužnim.

S obzirom da je Republika Hrvatska sklopila 1996. godine sa B I H Sporazum o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima, a 2002. godine proširila njegovu primjenu i na Republiku Srpsku, načelno je ukinuta potreba potpune legalizacije stranih javnih isprava pečatom Apostille. Pečatom Apostille ovjerava se vjerodostojnost pečata i potpisa službene osobe na javnoj obrazovnoj ispravi, ali ne i njezin sadržaj .S obzirom na pojavu sve većeg broja krivotvorenih inozemnih obrazovnih kvalifikacija s područja Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, Ministarstvo u slučaju sumnje na vjerodostojnost ne traži punu, **nego nepotpunu legalizaciju**, što znači da se stranka s originalnom ispravom mora obratiti sudu mjesta u kojoj je sjedište obrazovne ustanove koja je izdala ispravu (to su, u pravilu, općinski sudovi) i tražiti da sud na ispravu stavi pečat Apostille.

Sve ove predradnje za priznavanje inozemne obrazovne kvalifikacije znatno produljuju vrijeme za priznavanje, ali su nužne u svrhu zakonitog vođenja postupka i donošenja zakonitog rješenja.

Rokovi za rješavanje

U Zakonu o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija nije određen rok u kojemu je Ministarstvo dužno donijeti rješenje o priznavanju ili nepriznavanju

inozemne obrazovne kvalifikacije. Zato se rok za izdavanje ovoga rješenja utvrđuje prema članku 218. Zakona o općem upravnom postupku, što znači da u slučaju kada nije potrebno provoditi poseban ispitni postupak, niti postoje drugi razlozi zbog kojih se ne može donijeti rješenje bez odgode, Ministarstvo mora donijeti rješenje i dostaviti ga stranci što prije, a najkasnije u roku **od mjesec dana**, računajući od dana predaje urednog zahtjeva. U ostalim slučajevima Ministarstvo je dužno donijeti rješenje i dostaviti ga stranci u roku **od dva mjeseca** od dana predaje urednog zahtjeva.

Postupak

O zahtjevu za priznavanje inozemne obrazovne kvalifikacije Ministarstvo odlučuje konačnim prvostupanjskim rješenjem, po pravilima postupka propisanim Zakonom o općem upravnom postupku, ukoliko nije drukčije određeno Zakonom o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija.

Ministarstvo je ovlašteno priznati ili odbiti zahtjev stranke, a obrazloženje rješenja o odbijanju zahtjeva mora sadržavati razloge odbijanja priznavanja, a kada to okolnosti dopuštaju, i uputu o mjerama koje podnositelj zahtjeva može poduzeti radi uklanjanja postojećih zapreka za priznavanje.

Ministarstvo više nema ovlaštenja određivati svojim rješenjem obvezu polaganja dopunskih ispita, kao što je to imalo po Zakonu o priznavanju istovrijednosti stranih školskih svjedodžbi i diploma ("Narodne novine" br. 57/96 i 21/00).

Naime, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija ("Narodne novine" br. 138/06) još je više udaljio postupak priznavanja od nekadašnjeg postupka "nostrifikacije", jer je propisao da se u postupku priznavanja više ne priznaje jednaka pravna valjanost inozemnoj obrazovnoj kvalifikaciji, nego se samo formalno potvrđuje da je ovlašteno inozemno obrazovno tijelo izdalo inozemnu obrazovnu kvalifikaciju, koja dokazuje određenu razinu, odnosno stupanj stečenih znanja, vještina i kompetencija u svrhu zapošljavanja ili nastavka obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Važno je istaći da se ovim zakonski propisanim načinom priznavanja ne stvara nikakvo statusno pravo, niti se dodjeljuju nazivi zanimanja, niti se inozemna obrazovna kvalifikacija izjednačuje s odgovarajućom obrazovnom kvalifikacijom koja se sličnim obrazovanjem stječe u Republici Hrvatskoj. To je moguće urediti posebnim zakonom kao što je to učinila Republika Slovenija.

U slučaju priznavanja dijela, odnosno razdoblja osnovnog ili srednjeg obrazovanja provedenog u inozemnoj obrazovnoj ustanovi, u postupku se utvrđuje da je učenik završio određeni razred, polugodište ili neko kraće razdoblje obrazovanja u određenom razredu, radi nastavka tog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Jedino je nadležno tijelo škole u kojoj učenik nastavlja obrazovanje u Republici Hrvatskoj ovlašteno odrediti učeniku eventualne dopunske ispite, a u dogovoru s roditeljima

ili starateljima maloljetnog učenika, uvažavajući stupanj dosada stečenih znanja i vještina, može i premjestiti učenika u niži razred od onoga koji bi trebao nastaviti u Republici Hrvatskoj.

Protiv prvostupanjskog rješenja Ministarstva donesenoga u postupku priznavanja inozemne obrazovne kvalifikacije, ne može se izjaviti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom koja se u roku od trideset dana od dana dostave prvostupanjskog rješenja podnosi Upravnom sudu Republike Hrvatske.

Priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija stečenih obrazovanjem odraslih

Zakon o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija ne razlikuje postupke priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija stečenih redovitim obrazovanjem od onoga stečenim obrazovanjem odraslih, već jedino određuje da se priznaje obrazovanje o kojemu je nadležna inozemna ustanova izdala javnu ispravu o obrazovanju.

Povezujući odredbe navedenog zakona s odredbama Zakona o obrazovanju odraslih ("Narodne novine" br. 17/07) prema kojemu je obrazovanje odraslih dio jedinstvenog obrazovnog sustava Republike Hrvatske i obavlja se kao javna služba, a imajući u vidu ciljeve i načela budućeg Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, nameće se sam po sebi zaključak da postupku priznavanja podliježu samo isprave koje imaju značaj javne isprave, a stečene su formalnim obrazovanjem odraslih. Potonjim Zakonom je samo formalno obrazovanje odraslih definirano kao djelatnost koja se izvodi u institucionalnim i javno verificiranim oblicima obrazovanja, radi stjecanja stručnog znanja, vještina i sposobnosti, a obuhvaća osnovno školovanje odraslih, srednjoškolsko obrazovanje odraslih, stjecanje srednje školske i stručne spreme, niže stručne spreme, prekvalifikacije, osposobljavanje i usavršavanje te visoko obrazovanje.

Sve što je naprijed rečeno o postupku priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija stečenih redovitim obrazovanjem odnosi se i na priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija stečenih formalnim obrazovanjem odraslih.

Odbijaju se zahtjevi za priznavanje samo onih kvalifikacija koje nemaju karakter javne isprave, jer ih nije izdala ustanova koja za izvedbu obrazovanja odraslih ima javno ovlaštenje.

To su prije svega osposobljavanja koje provode zavodi za zapošljavanje, a iz republika bivše države ima veći broj radničkih "univerziteta" koje izvode programe osposobljavanja i usavršavanja bez potrebnih suglasnosti nadležnih tijela tih država, za izvedbu programa.

Zaključak

Zakon o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija ("Narodne novine" br.158/03, 198/03 i 138/06), sa stanovišta priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija o završenom osnovnom i srednjem obrazovanju, dijelovima toga obrazovanja i o oblicima stručne osposobljenosti i usavršavanja za pojedine poslove i zanimanja, polučio je svrhu:

- olakšan je i ubrzan postupak priznavanja, kroz primjenu i međunarodnih i nacionalnih pravnih okvira na fleksibilan način,
- priznavanjem se ne stvara nikakvo statusno pravo, niti se stiče nešto što stranaka već nije stekla,
- olakšan je pristup tržištu rada,
- olakšana je mobilnost učenika,
- osiguran je jasan, smislen i pouzdan postupak za priznavanje kao i razumni rokovi za rješavanje po zahtjevima stranaka,
- osigurano je stranki pravo na pravni lijek-tužbu u upravnom sporu,
- postavljen je cilj stručnog priznavanja- treba utvrditi jesu li znanje i stručne vještine nositelja kvalifikacije prikladni za bavljenje određenim poslom,
- treba raditi na implementaciji Direktive 2005/36/EZ EU koje se odnose na regulirana zanimanja u pravni sustav Republike Hrvatske.

Literatura

Zakon o priznavanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija ("Narodne novine" br. 158/03, 198/03 i 138/06)

Zakon o općem upravnom postupku ("Narodne novine" br. 53/91 i 103/96-Odluka USRH)

Zakon o obrazovanju odraslih ("Narodne novine" br. 17/07),

Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju odraslih ("Narodne novine" br.112/00,89/03, 194/03),

Preporuka o kriterijima i procedurama za vrednovanje inozemnih kvalifikacija Odbora Lisabonske konvencije kako je prenesena u Dodatku 1 dokumenta DGIV/EDU/HE(2001) 16 – ED-2001/UNESCO-CEPES/LRC.2/5,

Zakon o potvrđivanju Konvencije o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija na području Europe ("Narodne novine"-Međunarodni ugovor br. 9/02 i 15/02)

OFFICIAL RECOGNITION OF FOREIGN EDUCATIONAL QUALIFICATIONS

Brigita Klobučar

***Abstract** - The author points out the qualitative changes which have occurred in the area of official recognition of foreign educational qualifications. The Republic of Croatia has introduced the changes in order to join the Lisbon Convention and the EU CARDS 2002 project. These positive changes have been achieved primarily by implementation of the Act on Changes and Amendments to the Act on Recognition of Foreign Educational Qualifications, which was enforced on December 28, 2006 and has been applied since. The basic principle to favour the recognition of foreign educational qualifications for the purpose of employment or further education in the Republic of Croatia has been legalised. However, the recognition of foreign educational qualifications does not create any status right for their holder, nor does it provide them with employment, except the one which they had acquired abroad. The formal decision on the recognition for the purpose of employment only certifies the educational level and the level of acquired knowledge, skills and competence, without comparison to similar positions in the Republic of Croatia.*

***Key words:** recognition of foreign qualifications, Lisbon Convention*

IZ RADA HRVATSKOG ANDRAGOŠKOG DRUŠTVA

XXIV. (ZIMSKA) ANDRAGOŠKA ŠKOLA **(Opatija, 24. do 28. siječnja 2008.)**

Hrvatsko andragoško društvo, nastavljajući svoju višegodišnju tradiciju, organiziralo je u Opatiji, od 24. do 26. siječnja 2008. godine XXIV. (zimsku) andragošku školu. Na ovom stručnom skupu okupilo se je 130 sudionika iz školskih ustanova, pučkih otvorenih učilišta, službi za zapošljavanje, gospodarstva i komora, te državne uprave.

Obrađene su aktualne teme o: Razvoju znanosti u obrazovanju odraslih, Zakonu o akademskim zvanjima i njegovoj primjeni, Medijskoj uvjetovanosti andragoške didaktike, Primjeni Zakona o državnoj potpori za obrazovanje i izobrazbu, Ulozi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u povezivanju obrazovanja i tržišta rada, Projektima Agencije za obrazovanje odraslih, Projektu Agencije za mobilnost i programe EU o programu cjeloživotnog učenja, Aktualnim pitanjima hrvatskog jezika u komuniciranju i obrazovanju odraslih, Obrazovanju odraslih za tržište rada, Projektu o zapošljavanju – Moj izbor, Primjeni marketinškog koncepta u institucijama cjeloživotnog učenja, Sustavu E4E - obrazovanje za poduzetništvo, Kompetencijama budućeg zaposlenika, Kompetencijama andragoga u tvrtkama, Iskustvenom modelu osposobljavanja u tvrtki DIOKI i Edukaciji u Ericssonu. Održan je i vrlo uspješni okrugli stol o aktualnim pitanjima obrazovanja odraslih.

U andragoškoj školi kao predavači i moderatori sudjelovali su predstavnici Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Agencije za obrazovanje odraslih, Agencije za mobilnost i programe EU, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva financija, Hrvatske gospodarske komore, te visokih škola i fakulteta, kao i istaknuti andragozi iz gospodarstva.

Sjednice Upravnog odbora

Nakon izlaženja posljednjeg broja Andragoškog glasnika (broj 20. siječanj 2008.) do izlaženja ovog broja održane su tri sjednice Upravnog odbora Hrvatskog andragoškog društva.

Sjednica (15.) 15. siječnja 2008.

Utvrđena su organizacijske i druge zadaće u svezi s održavanjem 24. (zimске) andragoške škole, te pojedina zaduženja članova Upravnog odbora i konačni dnevni raspored ovog stručnog skupa.

Dogovoren je način izrade i prezentacije Izvješća o radu društva za 2007. godinu i Programu rada za 2008. godinu. Ponovno su istaknute financijske teškoće za ostvarivanje programa i zadaća društva, kao i potreba da se nađu sponzori i donatori za pojedine akcije Društva.

Zaključeno je da se XXV. (ljetna) andragoška škola održi u Šibeniku, ako je moguće krajem svibnja 2008. u Šibeniku-Solaris.

Sjednica (16.) 26. veljače 2008.

Prihvaćen je konačni prijedlog o mjestu i nadnevku održavanja XXV. (ljetne) andragoške škole - Šibenik, Hotelsko naselje Solaris, 25. do 27. svibnja 2008.

Prihvaćeno je izvješće o 24. andragoškoj školi, koja je održana od 24. do 26. siječnja 2008. godine u Opatiji.

Usvojeno je izvješće o radu udruge za 2007. godinu i financijskom poslovanju u toj godini.

Nakon šire rasprave usvojen je Program rada i Financijski plan Hrvatskog andragoškog društva za 2008. godinu.

Prihvaćeni su prijedlozi za bolje uređenje Internet stranice udruge i konačne izrade promidžbenog letka o djelatnosti udruge.

Sjednica (17.) travnja 2008.

Prihvaćena je informacija o pripremama za održavanje XXV. (ljetne) andragoške škole (Šibenik, Solaris, 25. – 27. V. 2008.). S tim u svezi zaključeno je da se što prije na Internet stranici društva objavi program škole.

U široj stručnoj raspravi uočena su mnoga pitanja definiranja i uređenja neformalnog obrazovanja. Zaključeno je da se to pitanje pripremi za iduću sjednicu udruge, te da se o tom problemu upoznaju i nadležne institucije u Republici.

Priredio: Ljudevit Šimunović

NAPUTAK SURADNICIMA

ANDRAGOŠKI GLASNIK objavljuje izvorne znanstvene, pregledne i stručne radove koji neposredno ili posredno reflektiraju tematiku obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj i svijetu. Objavljaju se samo prethodno neobjavljeni radovi. Časopis izlazi dva puta godišnje (siječanj i lipanj).

Radove treba uredništvu dostaviti u digitalnom obliku, Word format.

Svaki tekst treba biti opremljen sljedećim podacima i priložima: ime i prezime autora, sažetak na hrvatskom jeziku (najviše do 1000 znakova) s popisom ključnih riječi, naziv ustanove ili organizacije u kojoj autor ili autori rade te elektroničku adresu autora. Sažetak treba biti preveden na engleski jezik.

Opseg radova, uključujući i sažetak, bibliografiju, bilješke i mjesto za grafičke priloge može iznositi najviše 10 stranica, odnosno oko 20.000 znakova (slova).

Grafički prilozi moraju biti izraženi crno-bijelo, na zasebnim listovima, ne većim od A4 formata. U tekstu treba označiti mjesto gdje dolaze grafički prilozi.

Svaki put kada se u tekstu navode tuđe riječi, rečenice, sintagme, podaci i sl., izvor se daje u tekstu, a ne u bilješkama ispod teksta. Referencija se stavlja u zagrade te sadrži prezime autora, godinu izdanja i, u slučaju doslovnog navoda, stranicu, npr. (Holmberg, 1977, str. 23).

U popisu literature na kraju rada treba navesti pune podatke o svim djelima koja se spominju u referencama. U popisu treba navesti samo radove koji se referiraju ili navode u tekstu, i to abecednim redom po prezimenima autora i kronološkim redom za radove istog autora, primjerice:

Holmberg, B. (1977), Distance Education. London: Nichols Publishing.

Hupert, N. und Schinzler, E. (1991), Grundfragen der Pädagogik. Köln: Stam Verlag.

Matijević, M. (2000), Učiti po dogovoru. Zagreb: CDO "Birotehnika".

Pask, G. (1976), "Styles and strategies of learning", British Journal of Educational Psychology, Vol. 46, n3, pp 128-138.

www izvori ili tekst na web stranici

Ime(na) autora (ako je/su poznata), naslov dokumenta, datum nastanka (ako se razlikuje od datuma pristupa izvoru), naslov potpunog djela (*italic*), potpuna http adresa, i datum pristupa dokumentu.

Bruckman, Amy. Approaches to managing deviant behavior in virtual communities. Apr. 1994. <ftp://ftp.media.mit.edu/pub/asb/paper/deviance-chi94.txt>. (04.12.1994.)

Burka, Lauren P. A hypertext history of multi-user dimensions. The MUDdex. 1993. URL: <http://www.apocalypse.org/pub/u/lpb/muddex/essay/>. (05.12.1994.).

Sažetak rada treba ukazati na svrhu rada, najvažnije rezultate i zaključak. Sažetak se prilaže na posebnom papiru, s navedenim imenom i prezimenom autora, naslovom rada i oznakom "sažetak".

Na kraju sažetka, pod oznakom "ključne riječi" treba abecednim redom navesti najvažnije pojmove koji se obrađuju u tekstu (do pet pojmova).

Uz rad treba dostaviti podatke o autoru (ili autorima), akademske titule, radno mjesto. Ti se podaci objavljuju uz članak.

Radovi u ANDRAGOŠKOM GLASNIKU objavljuju se na hrvatskom jeziku, a za svaki rad objavljuje se sažetak na engleskom jeziku.

Uredništvo pridržava pravo odlučivanja o izboru tekstova i redoslijedu objavljivanja.

Najmanje dva neovisna recenzenta recenzirat će sve prispjele radove.

Radovi objavljeni u ANDRAGOŠKOM GLASNIKU se ne honoriraju.